

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**3-6 YAŞ ÇOCUKLARIN SOSYAL BECERİ DÜZEYLERİ İLE
ANNELERİNİN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Fethiye Ceren KARA

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Onur Okan DEMİRCİ

İSTANBUL - 2019

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI : Fethiye Ceren KARA

TEZİN DİLİ : Türkçe

TEZİN ADI : 3-6 yaş çocukların sosyal beceri düzeyleri ile annelerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.

ENSTİTÜ : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ANABİLİM DALI : Psikoloji

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİN TARİHİ : 27.09.2018

SAYFA SAYISI : 101

TEZ DANIŞMANLARI : Dr. Öğr. Üyesi Onur Okan DEMİRCİ

DİZİN TERİMLERİ : Sosyal Beceri, Çocuk Yetiştirme Tutumu

TÜRKÇE ÖZET : Bu araştırmada, okul öncesi dönem çağındaki 3-6 yaş çocukların sosyal beceri düzeyleri ile annelerinin yetiştirme tutumu arasında bir ilişki olup olmadığının öğrenilmesi amaçlanmıştır. Bununla beraber demografik bazı özelliklerin de araştırılması amaçlanmaktadır.

DAĞITIM LİSTESİ : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Fethiye Ceren KARA

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**3-6 YAŞ ÇOCUKLARIN SOSYAL BECERİ DÜZEYLERİ İLE
ANNELERİNİN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Fethiye Ceren KARA

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Onur Okan DEMİRCİ

İstanbul-2019

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Fethiye Ceren KARA

.../.../2019

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Fethiye Ceren KARA' nın "3-6 yaş çocukların sosyal beceri düzeyleri ile annelerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji bilim dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	<i>Dr. Öğr. Üyesi Onur Okan Demirci</i> (Danışman)
Üye	<i>Dr. Öğr. Üyesi Elif Güneri Yöyen</i>
Üye	<i>Dr. Öğr. Üyesi Necmettin Aksoy</i>

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2019

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Giriş:0-6 yaş okul öncesi dönemdeki yaşantılar ve deneyimler, bireyin kişiliğinin temel yapıtaşlarını oluşturur, sosyal ve duygusal süreçlerinin gelişiminde oldukça önem arz eder ve bireyin bağımsızlığını kazanmaya başladığı 3 yaştan itibaren sosyalleşmenin de içinde bulunduğu etkileşimlerden oluşmaktadır. Bu etkileşimler, toplumun en küçük yapıtaşı olan ailede başlar ve birincil dereceden bakım verenin tutum ve davranışları bu etkileşimlerin birinci basamağını oluşturarak çocuğun sosyal ve duygusal becerisini etkiler. Ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu çocuk ve ebeveyn arasındaki etkileşimde önemli bir role sahiptir. Uyum ve davranış problemi yaşayan çocuklarda, bu problemleri etkileyen faktörlerden biri sosyal beceri eksikliğidir. Okul öncesi dönemde bu tür problem yaşayan çocuklar, yetişkinlik döneminde de davranış ve uyum problemlerine sahip olabilirler ve bu problemler psikolojik ve ruhsal sorunlara yol açmaktadır. Bu sebeplerden dolayı, sağlıklı bir 0-6 yaş dönemi için sosyal beceri eğitiminin ve onu etkileyen temel faktörlerden biri olan birincil bakım verenin tutumlarının önemsenmesi, gelecek yaşantıları açısından çok önemlidir. Çalışmamız, eğitim ve danışmanlık alanlarında gereken tedbirlerin alınması açısından, literatüre destek olacak niteliktedir.

Amaç: Bu araştırmada, 3-6 yaş çocukların sosyal beceri düzeyleri ile annelerinin yetiştirme tutumu ve ailenin demografik değişkenleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Araştırmanın evrenini İstanbul il merkezinin Bağcılar, Bahçelievler ve Güngören ilçesinde yaşayan 3-6 yaş çocuğa sahip anneler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise İstanbul il merkezinin Bağcılar, Bahçelievler ve Güngören ilçesinde yaşayan 3-6 yaş çocuğa sahip 395 anne oluşturmaktadır. Örneklem kartopu örnekleme yöntemi ile rastlantısal olarak seçilen ve tüm sorulara eksiksiz yanıt veren katılımcılardan oluşmaktadır. Araştırmada Demografik Bilgi Formu, Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği (OSBED)- Anne Baba Formu ve Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) kullanılmıştır. Toplanan ölçeklerden elde edilen veriler bilgisayara girilmiş ve bu demografik bilgi formu ve ölçek puanları ile elde edilen verilerin Bilgisayar İstatistik Programı 22,0'da analiz değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bulgular: Çocuğun sosyal becerileri ile annenin çocuk yetiştirme tutumu arasındaki ilişkiler incelendiğinde, demokratik tutum ve sosyal beceri düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken, otoriter tutum ve sosyal beceri düzeyi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çocukların başlangıç becerileri ile arkadaşlık becerileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunurken, duyguları yönetme becerileri annelerinin demokratik tutumu ile pozitif yönde, annelerinin otoriter tutumu ile de negatif yönde anlamlı bir ilişki göstermiştir. Demografik değişkenlerdeki farklılıklar incelendiğinde, ebeveyn tutumlarında annenin eğitim seviyesine göre anlamlı farklılık vardır. Çocukların toplam sosyal beceri düzeyleri ve alt boyutlarında, annelerinin eğitim durumuna, ailenin gelir seviyesine, çocuğun doğum sırasına, çocuğun cinsiyetine, kardeş sayısına ve herhangi bir eğitime katılma durumuna göre anlamlı farklılıklar bulgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Beceri, Çocuk Yetiştirme Tutumu.

SUMMARY

Introduction: Between 0-6 ages, living and experiences in preschool period constitute the main parts of person's personality, is very important for development of social and emotional process and include interaction of socialization after 3 ages which person start to gain independence. These interactions begin in the family is the smallest part of society and attitudes and behaviors of primary caregiver create first step of these interactions which influence emotional and social skills of child. Parenting styles of family have an important role on interactions between child and parents. Children who have adaptation and behavior problems which one of the main factors is lack of social skills. These children who live these types of problems in preschool period can have adaptation and behavior problems in adulthood and these problems occur psychological and mental problems. Because of these reasons, paying attention of social skill programs and one of the main factors which attitudes of primary caregivers influence social skill for a well-being of 0-6 age's period is very important for a healthy society. This research has a qualification of supporting literature from the viewpoint of necessary precaution for education and counseling.

Aim: Aim of this study is examine between 3-6 ages children social skill levels and child rearing styles of mothers, demographic information of family.

Method: The universe of the research is the mothers, who have child ages between 3-6 ages, lives in Bagcilar, Bahcelievler and Gungoren in Istanbul. The sample of the research is 395 mothers, who have child between 3-6 ages and live in Bagcilar, Bahcelievler and Gungoren in Istanbul. Demographic Information Form, Parent Form in Preschool Social Skills Evaluation Scale (PSSSES), Parenting Attitude Scale (PAS) were used in the study. These data were converted to analysis results using with SPSS 22.00 program for social sciences.

Results: When relationship between scales of these research, there was a significant and positive relationship between democratic attitudes of mothers and social skill levels of children. However, there was a significant and negative relationship between authoritative attitudes of mothers and social skill levels of children. When subscales of social skill were observed, there was significant and positive relationship between beginning skills of children and friendship skills of children. In addition, there was significant and positive relationship between emotion

regulation skills of children and democratic attitudes of mothers, while there was significant and negative relationship between emotion regulation skills of children and authoritative attitudes of mothers. When demographic values were evaluated, there were significant differences in child rearing styles of mothers according to education levels of mothers. In addition, there were significant differences in social skill levels of children according to income level of family, birth order, gender of children, number of siblings and participation status of education.

Key Words: Social Skill, Child Rearing Styles.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	I
SUMMARY	III
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR LİSTESİ	VIII
TABLolar LİSTESİ	IX
EKLER LİSTESİ.....	XI
ÖNSÖZ	XII
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1.1. Araştırmanın Problemi	3
1.2. Hipotezler	3
1.3. Araştırmanın Amacı	4
1.4. Araştırmanın Önemi.....	4
1.5. Sayıtlılar	5
1.6. Sınırlılıklar	5
1.7. Tanımlar	5
İKİNCİ BÖLÜM	7
LİTERATÜR	7
2.1. Sosyal Beceri.....	7
2.1.1. Sosyal Beceri Tanımı ve Önemi.....	7
2.1.2. Sosyal Beceri İle İlgili Kavramlar	10
2.1.2.1. Sosyalleşme	10
2.1.2.2. Benlik.....	11
2.1.2.3. Sosyal Yeterlilik.....	12
2.1.2.4. Sosyal Uyum.....	13
2.1.2.5. Sosyal Olgunluk	13
2.1.3. Sosyal Öğrenme Kuramları	14
2.1.3.1. Psikanalitik Kuramlar	14

2.1.3.2. Davranışsal ve Sosyal Bilişsel Kuramlar	16
2.1.3.3. Sosyokültürel Kuram	17
2.1.4. Okul Öncesi Dönemde Gelişim Özellikleri	18
2.1.4.1.0-1 Yaş Gelişim Özellikleri	18
2.1.4.2.1-2 Yaş Gelişim Özellikleri	19
2.1.4.3. 2-3 Yaş Tanımı ve Özellikleri	19
2.1.4.4. 3-4 Yaş Gelişim Özellikleri	20
2.1.4.5. 4-5 Yaş Gelişim Özellikleri	20
2.1.4.6. 5-6 Yaş Gelişim Özellikleri	21
2.1.5. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Gelişim Özellikleri	21
2.1.5.1.0-2 Yaş Sosyal Gelişim	21
2.1.5.2. 2-3 Yaş: Sosyo-Duygusal Gelişim	23
2.1.5.3. 3-4 Yaş: Sosyo-Duygusal Gelişim	24
2.1.5.4. 4-5 Yaş: Sosyo-Duygusal Gelişim	25
2.1.5.5. 5-6 Yaş: Sosyo-Duygusal Gelişim	26
2.1.6. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceri Gelişimini Etkileyen Faktörler	26
2.1.6.1. Kalıtım	26
2.1.6.2. Aile.....	27
2.1.6.3. Akran İlişkileri.....	28
2.1.6.4. Okul	28
2.1.6.5. Sosyal Çevre ve Kültür.....	29
2.2. Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumları	29
2.2.1.Çocuk Yetiştirme Tutumunun Çocuk Gelişimindeki Önemi.....	29
2.2.2. Çocuk Yetiştirme Tutumuna Kuramsal Bakış	34
2.2.3. Çocuk Yetiştirme Tutumu Çeşitleri.	35
2.2.3.1. Koruyucu Anne-Baba Tutumu.....	35
2.2.3.2. Demokratik Anne-Baba Tutumu	36
2.2.3.3. Otoriter Anne-Baba Tutumu.....	38

2.2.3.4. İzin Verici, Serbest Anne-Baba Tutumu.....	39
2.3.Sosyal Beceri ve Çocuk Yetiştirme Tutumu İle İlgili Geçmiş Çalışmalar	40
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	48
YÖNTEM	48
3.1. Araştırmanın Modeli.....	48
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	48
3.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları.....	48
3.3.1. Demografik Bilgi Formu	48
3.3.2. Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği (OSBED) - Anne Baba Formu	48
3.3.3. Ebeveyn Tutum Ölçeği(ETÖ).....	49
3.4. Verilerin Analizi	50
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	51
BULGULAR	51
4.1. Katılımcıların Demografik Verilerine İlişkin Bulguları.....	51
4.2. Katılımcılara Uygulanan Ölçeklere İlişkin Bulgular.....	53
BEŞİNCİ BÖLÜM	67
TARTIŞMA VE YORUM	67
5.1.Annenin Yetiştirme Tutumları ve Çocuğun Sosyal Beceri Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	67
5.2.Çocuğun Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin ve Tutumlarla Olan İlişkinin İncelenmesi	73
5.3.Çocuğun Sosyal Beceri Düzeyi ile Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	77
5.4.Annenin Yetiştirme Tutumları ve Annenin Demografik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	85
SONUÇ ÖNERİLER	87
KAYNAKÇA	88
EKLER.....	-

KISALTMALAR LİSTESİ

A.G.E.: Adı Geçen Eser

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

OSBED: Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği

ETÖ: Ebeveyn Tutum Ölçeği

TABLolar LİSTESİ

Tablo		Sayfa
Tablo 4.1.1.:	Araştırmaya Katılan Kişilerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı	51
Tablo 4.2.1.:	Ebeveyn Tutum Ölçeği' nin (ETÖ) Alt Boyutlarından Alınan Puanların Betimsel İstatistikleri	53
Tablo 4.2.2.:	Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği' nin (OSBED) Alt Boyutlarından Alınan Puanların Betimsel İstatistikleri	53
Tablo 4.2.3.:	ETÖ Demokratik Tutum Alt Boyut Puanları ile OSBED Ölçeği Toplam Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi Sonuçları	54
Tablo 4.2.4.:	ETÖ Otoriter Tutum Alt Boyut Puanları ile OSBED Ölçeği Toplam Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi Sonuçları	54
Tablo 4.2.5.:	ETÖ İzin Verici Tutum Alt Boyut Puanları ile OSBED Ölçeği Toplam Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi Sonuçları	54
Tablo 4.2.6.:	ETÖ Koruyucu Tutum Alt Boyut Puanları ile OSBED Ölçeği Toplam Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi Sonuçları	55
Tablo 4.2.7.:	OSBED Ölçeği Alt boyutları Başlangıç Becerileri ile Arkadaşlık Becerileri Puanları Arasında Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi Sonuçları	55
Tablo 4.2.8.:	ETÖ Demokratik Tutum Alt Boyut Puanları ile OSBED Ölçeği Duygularını Yönetme Becerileri Alt Boyut Puanları ile Annenin Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi Sonuçları	55
Tablo 4.2.9.:	ETÖ Otoriter Tutum Alt Boyut Puanları ile OSBED Ölçeği Duygularını Yönetme Becerileri Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi Sonuçları	56
Tablo 4.2.10.:	ETÖ İzin Verici Tutum Alt Boyut Puanları ile OSBED Ölçeği Duygularını Yönetme Becerileri Alt Boyut Puanları ile Annenin Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi Sonuçları	56
Tablo 4.2.11.:	ETÖ Koruyucu Tutum Alt Boyut Puanları ile OSBED Ölçeği Duygularını Yönetme Becerileri Alt Boyut Puanları ile Annenin Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi Sonuçları	56

Tablo 4.2.12.:	Annelerin eğitim durumuna göre OSBED toplam ve alt boyutları puanları açısından Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları	57
Tablo 4.2.13.:	Ailelerin gelir durumuna göre OSBED toplam ve alt boyutları puanları açısından Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları	58
Tablo 4.2.14.:	Annelerin eğitim durumuna göre ETÖ alt boyutları puanları açısından Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları	60
Tablo 4.2.15.:	Çocukların doğum sırası durumuna göre OSBED toplam ve alt boyutları puanları açısından Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları	61
Tablo 4.2.16.:	Çocukların cinsiyetine göre OSBED toplam ve alt boyutları puanları açısından Bağımsız Örneklem İçin T Testi Sonuçları	62
Tablo:4.2.17.:	Kardeş sayısına göre OSBED toplam ve alt boyutları puanları açısından Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi sonuçları	63
Tablo:4.2.18.:	Çocukların eğitim durumuna göre OSBED toplam ve alt boyutları puanları açısından Bağımsız Örneklem İçin T Testi sonuçları	64
Tablo:4.2.19.:	Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) Alt Boyutları İçsel Tutarlılık Cronbach Alfa Katsayıları	65
Tablo:4.2.20.:	Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği (OSBED) Alt Boyutları İçsel Tutarlılık Cronbach Alfa Katsayıları	65

EKLER LİSTESİ

EK-A: Gönüllü Katılım Formu

EK-B: Demografik Bilgi Formu

EK-C: Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği- Anne Baba Formu

EK-D: Ebeveyn Tutum Ölçeği

ÖNSÖZ

Tez çalışmamda, bilgi ve deneyimiyle bana destek veren tez danışmanım Dr. Öğr.Üyesi Onur Okan Demirci'ye teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her döneminde, her koşulda yanımda duran, bana güvenen ve destekleyen, hayatımdaki en güçlü kadın, canım annem Lütfun Özbir'e... Canım kardeşim Hazal'a... Ve bana inanan tüm aileme... Ne kadar teşekkür etsem azdır.

Hayatımdaki huzurum olan, varlığıyla bana en güzel desteği sunan, elimden tutan, çok sevdiğim adam Kaptan Ceyhun Terzioğlu'na... Çalışmamın her aşamasındaki yardımın ve emeğin için, bana güç veren ellerin ve hep gülen gözlerin için.. Teşekkürlerim, hayatımdaki tüm anlamların için.

Bu tezin her bir aşamasında benden yardımlarını esirgemeyen, motive eden, bana inanan, beni benden iyi bilen tüm dostlarım ve iş arkadaşlarımdan hepsine ayrı ayrı gönülden ve sevgiyle teşekkür ediyorum. Sizler benim bu sürece umutla bakmamı sağlayan adımlarım oldunuz, yardımlarınız benim için çok kıymetli ve hep böyle kalacaktır. Yakınım diye gördüğüm her bir insanın yüreğine ve bu çalışmaya eli değmiştir, minnetle...

Ve teşekkürlerin en büyüğü, tez yazım aşamasında kaybettiğim, canımdan çok sevdiğim dedem İsmet Özbir'e... Bu mesleği tercih ederken benim tutkumu gören, bana inanan, hem maddi hem manevi desteğini esirgemeyen, hayatımdaki tüm değerlerimi bana öğreten adam... Sana olan minnetimi tarif etmem imkansız. Bütün başarılarım senin olsun...

Bu çalışmamı 23 Kasım 2017'de kaybettiğim canım dedem İsmet Özbir'e ithaf ediyorum.

Fethiye Ceren KARA TERZİOĞLU

GİRİŞ

Kişiliğin temel yapıtaşlarının atıldığı yaşamın ilk 6 yılı, okul öncesi dönemdeki gelişimlerin insanın hayatındaki yeri ve önemini göstermektedir. Hayat hakkındaki temel bilgilerimizin oluşmasıyla beraber ilk beceri ve alışkanlıklar olan hayata uyum gösterme, başkalarıyla paylaşma ve toplum içinde sosyalleşme gibi deneyimler elde edilmektedir. Çocukların doğduğu ve yetiştiği ortam olan ailedeki kişiler ve bakım verenleri ile girdiği etkileşimler bu sebep ile oldukça büyük önem taşımaktadır. Ailenin ya da bakım verenlerin tutum ve davranışları, çocukların duygusal ile sosyal süreçlerinin düzenlenmesi ve belirlenmesinde oldukça büyük paya sahiptir. Bu duygusal ve sosyal süreçler çocuğun sosyalleşme sürecini başlatarak sosyal ve duygusal becerilerin gelişimine yardımcı olmaktadır.

Çocuğun insan ilişkilerini öğrendiği ilk yer aile yaşantılarıdır. Çocuğun istenmeyen tutum ve davranışlarının düzeyi, bakım verenleri tarafından nasıl yönlendirildiği ile doğrudan alakalı olmakla beraber artmakta ya da azalmaktadır. Çocuğun ilk dönemdeki bu yaşantıları, ileriki hayatının gelişiminde ve ilişkilerinde süreci yönlendiren temel boyutları oluşturmaktadır. Sosyal becerileri gelişmeyen ya da düşük düzey olan çocukların, problemleri davranış ortaya çıkarma ihtimalinin daha yüksek olması ve yaşamın ilerleyen dönemlerinde daha uyumsuz bireyler olmaları ihtimali, sosyal becerisi ve yetkinliği yüksek çocuklara göre daha fazladır. Bundan dolayı, çocukların problem davranışlarının çözümü olarak sosyal becerilerin geliştirilmesi, hem bugün hem geçmiş çalışmalar tarafından farklı faktörlerden incelenerek, çocuk yetiştirme ile alakalı konularda ön plana çıkan bir alan olarak önem arz etmiştir. Sosyal becerinin düşük olması, dışsallaştırma ve içselleştirme gibi davranış problemlerine zemin hazırlarken, çocuklukta bu tip problemler yetişkinlik yaşamında olumsuz benlik algısı ile uyum sorunları ve ruhsal sorunlar gibi durumlara davetiye çıkarmaktadır. Çocuğun gelişim süreçlerini doğal karşılayan, anlayışlı ve duyarlı bir ebeveyn ile gelişim dönemlerindeki engeller kolaylıkla atlatılıp ilgi, bakım ve kişilik örüntüleri açısından olumlu adımlar atılırken, yineleyen ve sürekli mücadele eden bir ebeveyn ile uzun vadede kalıcı problemler oluşabilmektedir.

Bu sebeple, çocuğun ilk etkileşimlerinin belirlendiği aile ortamının düzenlenmesi, insan hayatında gelişimsel süreçlerinin sağlıklı atlatılabilmesi açısından hayati önem taşımaktadır. Kendini ve sosyal ilişkilerini yöneten bir birey olarak insan, sağlıklı tutumların temelini ailede öğrenir ve sosyal becerilerini geliştirir. Bu sebeple, çocuğun sosyal becerisi ve ailenin yetiştirme tutumları arasında yapılan,

farklı faktörlerle değeriendirilen çalışmalar da, bu aile yapısının oluşturulması, toplum farkındalığının artması ve eğitim planlarının hazırlanması açısından yürütölen projelerde kaynak olarak kullanılabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Araştırmanın Problemi

3-6 yaş arasındaki çocukların sosyal beceri düzeyleri ile annelerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi

Araştırmanın Alt Problemleri

- 1) Annenin Demokratik Yetiştirme Tutumu ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
- 2) Annenin Otoriter Yetiştirme Tutumu ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
- 3) Annenin İzin Verici Yetiştirme Tutumu ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
- 4) Annenin Koruyucu Yetiştirme Tutumu ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
- 5) Çocuğun OSBED Ölçeği başlangıç becerileri ile OSBED Ölçeği arkadaşlık becerileri arasında bir ilişki var mıdır?
- 6) Çocuğun OSBED Ölçeği duygularını yönetme becerileri ile annenin yetiştirme tutumu arasında bir ilişki var mıdır?
- 7) Çocuğun sosyal becerisi düzeyinde annenin eğitim durumuna göre anlamlı fark var mıdır?
- 8) Çocuğun sosyal beceri düzeyinde ailenin gelir seviyesine göre anlamlı fark var mıdır?
- 9) Çocuğun sosyal beceri düzeyinde doğum sırasına göre anlamlı fark var mıdır?
- 10) Çocuğun sosyal beceri düzeyinde cinsiyete göre anlamlı fark var mıdır?
- 11) Annenin yetiştirme tutumunda annenin eğitim seviyesine göre anlamlı fark var mıdır?
- 12) Çocuğun sosyal beceri düzeyinde kardeş sayısına göre anlamlı fark var mıdır?
- 13) Çocuğun sosyal beceri düzeyinde eğitime katılma durumuna göre anlamlı fark var mıdır?

1.2. Hipotezler

1. Annenin demokratik yetiştirme tutumu ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasında bir ilişki vardır.

2. Annenin Otoriter Yetiştirme Tutumu ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasında bir ilişki vardır.

3. Annenin İzin Verici Yetiştirme Tutumu ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasında bir ilişki vardır.

4. Annenin Koruyucu Yetiştirme Tutumu ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasında bir ilişki vardır.

5. Çocuğun OSBED Ölçeği başlangıç becerileri ile OSBED Ölçeği arkadaşlık becerileri arasında bir ilişki vardır.

6. Çocuğun OSBED Ölçeği duygularını yönetme becerileri ile annenin yetiştirme tutumu arasında bir ilişki vardır.

7. Çocuğun sosyal becerisi düzeyinde annenin eğitim durumuna göre anlamlı fark vardır.

8. Çocuğun sosyal beceri düzeyinde ailenin gelir seviyesine göre anlamlı fark vardır.

9. Çocuğun sosyal beceri düzeyinde doğum sırasına göre anlamlı fark vardır.

10. Çocuğun sosyal beceri düzeyinde cinsiyete göre anlamlı fark vardır.

11. Annenin yetiştirme tutumunda annenin eğitim seviyesine göre anlamlı fark vardır.

12. Çocuğun sosyal beceri düzeyinde kardeş sayısına göre anlamlı fark vardır.

13. Çocuğun sosyal beceri düzeyinde eğitime katılma durumuna göre anlamlı fark vardır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, okul öncesi dönem çocuğundaki 3-6 yaş çocukların sosyal beceri düzeyleri ile annelerinin yetiştirme tutumu arasında bir ilişki olup olmadığının öğrenilmesi amaçlanmıştır. Bununla beraber sosyo-demografik bazı özelliklerin de araştırılması amaçlanmaktadır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Sosyal becerinin kazanıldığı ilk ortam aile ortamıdır ve çocuğa birincil bakım veren kişi annedir. Bu bilgi ışığında, annenin çocuk üzerindeki etkisi göz önünde bulundurularak, tutumunun ve diğer sosyo-demografik değişkenlerin sosyal beceri düzeyi üzerindeki etkisi literatürde gözlemlenmiştir. Sosyal becerinin çocuğun sağlıklı ruhsal gelişimi için de önemi büyüktür. Sosyal beceri eksikliği yaşayan çocuklarda dışsallaştırma ve içselleştirme gibi davranış problemleri ya da uyum sorunları sıklıkla göze çarpmaktadır ve geçmiş çalışmalar tarafından bulgulanmıştır. Bu doğrultuda anne tutumunun, anne eğitiminin, çocuk eğitiminin, çocuk ruh sağlığı gelişiminin sosyal beceri gelişimi sürecindeki önemini vurgulayarak, anne – çocuk eğitiminde, aile eğitimine de gereken

önemin verilmesine temel ve dayanak oluşturacak bir çalışma olması amaçlanmaktadır. Okul öncesi çocuk eğitimi, annelerin çocuk yetiştirme ve tutum eğitiminin önemi hakkında literatüre bu konu hakkında bir çalışma kazandırarak halkın, ebeveynlerin ve çocukların eğitiminin planlanmasında öncül ve temel olabileceği amaçlanmaktadır.

1.5. Sayıtlılar

Araştırmanın sayıtlılarını aşağıdaki kriterler oluşturur;

- 1) Evrenin, araştırmanın örneklem grubu tarafından temsil edildiği varsayılmıştır.
- 2) Örneklem grubundaki katılımcıların, kendilerine yöneltilen soruları gerçek ile örtüşecek şekilde cevapladıkları varsayılmıştır.
- 3) Araştırmada kullanılan Demografik Bilgi Formu, Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği- Anne Baba Formu ve Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin, araştırmadaki tüm değişkenleri geçerli ve güvenilir düzeyde ölçtüğü varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- 1) Bu araştırma İstanbul il merkezinin Bağcılar, Bahçelievler ve Güngören ilçesinde rastgele seçilen 395 anneden alınan verilerle sınırlıdır.
- 2) Çocukların ve ailelerin sosyo-demografik bilgilerine ilişkin veriler, Demografik Bilgi Formu'nun ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.
- 3) Çocukların sosyal beceri düzeylerine dair veriler, Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği- Anne Baba Formu'nun ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.
- 4) Annelerin çocuk yetiştirme tutumuna ilişkin veriler, Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Sosyal Beceri: Sosyal öğrenme yoluyla kazanılan, sözel ve sözel olmayan tüm iletişim ve davranış örüntülerini kapsayan, uygun ve etkileşimi yüksek bir iletişime olanak sağlayan, toplum ilişkilerinde gereken tepkiyi anlamak ve vermek konusunda kişiye kolaylık sağlayan beceriler bütünüdür¹.

¹İlknur Çiftçi ve Bulbin Sucuoğlu, *Bilişsel Süreç Yaklaşımıyla Sosyal Beceri Öğretimi*, Kök Yayıncılık, Ankara,2009, s.20.

Çocuk Yetiştirme Tutumu: Ebeveynlerin çocuklarının psikolojik, sosyal ve ruhsal gelişimlerini etkileyecek düzeyde; bireye, nesneye ya da bir olaya karşı olumlu ya da olumsuz olarak tepki vermeye ait olan eğilimlerinin nitelendirilmesidir².

² Haluk Yavuzer, **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2017, s.130-144.

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR

2.1. SOSYAL BECERİ

2.1.1. Sosyal Beceri Tanımı ve Önemi

Sosyal beceri, çok fazla kavram ve öge içermektedir. İnsanın temel ilişki mekanizmasının temelini oluşturan sosyallik, pek çok alt dala ayrılır ve farklı boyutlara sahiptir. Bu sebeple insanın hayatındaki ilişkisel pek çok boyutu etkilemektedir. Bu doğrultuda, farklı alanlar ve sosyal beceri hakkında yapılan pek çok çalışma ile, her araştırmacı yaptıkları çalışmalarda sosyal beceriye farklı bir bakış açısı atfetmişlerdir ve tanımsal olarak farklı açıklamalara sahiptir.

Birkaç araştırmacı, sosyal beceriler alanında yapılan 16 farklı tanımları inceleyerek, ortak 7 noktasının olduğu sonucuna varmışlardır. Bu ortak noktalara baktığımızda, sosyal becerilerin sosyal öğrenme vasıtası ile kazanıldığı, sözel yolla ifade edilebilen ve edilemeyen tüm davranış örüntülerini kapsadığı, uygun ve etkisi yüksek bir iletişim deneyimine olanak sağladığı ve gereken tepkiyi vermek konusunda bireyi desteklediği sonucuna varmışlardır³.

Beceri genel anlamda, bireyin bir hedefe ulaşmaya yönelik olarak tekrarlayabildiği davranışların tümüdür⁴. Sosyal becerileri tanımlayacak olursak, insanın sosyal gerekliliğini karşılayabilmek için uyguladığı, ilişkilerinde amaca götüren özel davranış kalıpları olduğu söylenebilir. Ve bu sosyal beceriler, insanların ailesi, çevresi ve toplumu ile kurduğu iyi ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Bu kişilerarası ilişkiler esnasında insanlar sosyal bilgiyi çözümlenmeye ve anlamaya çalışırlar, aynı zamanda uygun tepki verebilme, davranışı amacına ve topluma uyumuna göre değiştirebilme gibi bilişsel ve duygusal süreçleri de içinde barındıran beceriler bütünü olarak da sosyal beceri tanımı detaylandırılmaktadır⁵.

Sosyal beceriler, belli bir amaca yönelik davranışlardır. Amaca ulaşma yönünde eş zamanlı ve birbirleriyle tutarlı davranış örüntülerinden oluşurlar. Bu davranışlar, öğrenebilir ve bilişsel olarak kontrol altında tutulabilirler, içinde

³ Çiftçi ve Sucuoğlu, *a.g.e.*, s.20.

⁴ Steven R. Wilson and Christina M. Sabee, "Explicating Communicative Competence as A Theoretical Term", *Handbook of Communication and Social Interaction Skills*, 2003, p.3-51.

⁵ Galip Yüksel, "Sosyal beceri eğitiminin üniversite öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerine etkisi", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1999,2, s.37-45.

bulunulan duruma uygun tepkileri içermektedirler. Aynı zamanda kişinin kişisel özellikleri ve yapısı hakkında ipucu vermektedirler⁶.

Bir çocuk, sosyal becerilerini yeterli düzeyde kullanabildiği takdirde, bu onun yaşlıları tarafından kabul edilme olasılığını artırdığı gibi, duygularını kolayca düzenleyebilmesi, empatik düşünceyi ve yaklaşımı öğrenmesi, bir gruba ait olabilmesi gibi önemli sosyal özellikleri sahip olmalarına olanak tanımaktadır. Sosyal beceriler, toplumun bizlere attığı rolleri yerine getirebilmemiz için⁷ sahip olmamız gereken davranış örüntülerinin tümüdür. Bu becerileri, üç alt boyutta incelediğimizde, kişilerarası davranışlarımız, kendimizle ve görevlerimizle ilgili davranışlarımızdan oluşmaktadır. Kişilerle işbirliği içinde olma, oyun içindeki davranışlar, konuşma ve iletişim becerileri, otoriteyi kabul edebilme düzeyi kişilerarası etkileşim davranışlarımızı; duyguları yönetebilme ve ifade edebilme becerisi, ahlaki düşünce ve davranış düzeyi, bireyin kendisine karşı geliştirdiği tutum kendimizle ilgili davranışlarımızı; bağımsız çalışabilme, uyarılara dikkat düzeyi, sorumluluğunu bilme ve uygulayabilme, hedefin sürecindeki basamakları takip edebilme gibi beceriler ise görev ile ilgili davranışlarımızı belirlemektedir⁸.

Çocuk, en başta toplumun en küçük ögesi olan ailesinin, daha sonra da bu ailenin dahil olduğu geniş aile ağının ve çevresinin, genel anlamda ise toplumun bir parçasıdır. Ve bu topluma uyum sağlamak, topluma, ailesine ve kendi hayatına yararlı ve gelişen davranışlarda bulunabilmek için düşünme ve hissetme becerilerini ve uygulama yeteneklerini kullanarak, yaşadığı toplumun ve kültürün öğelerini ve gerekliliklerini, ahlaki beklentilerini ve toplumdaki kişilik rollerini içselleştirmek durumundadır.

Sosyal beceriler, çocukların toplumdaki diğer bireyler ile sorun yaşamadan, olumlu ve uyumlu bir şekilde etkileşime girebilmeleri ve koşullara uygun şekilde gereken davranış örüntülerini gösterebilmeleri⁹ olarak da tanımlanmaktadır. Bu davranış örüntüleri, kullanılan kelimeler ve ses vurgulamasında kullanılan ton gibi sözel süreçlerle daha anlamlı hale gelirken, yüz ifadesi, jest ve mimikler gibi beden dili dediğimiz sözel olmayan davranış örüntüleri ile de bütünleşen bir iletişim sistemi

⁶ Hülya Gülay ve Berrin Akman, *Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceriler*, Pegem Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2009, s.14-94.

⁷ Richard M. McFall, "A review and reformulation of the concept of social skills", *Behavioral Assessment* 4, 1982, p.1-33.

⁸ Frank M. Gresham and Daniel J. Reschly, "Dimensions Of Social Competence: Method Factors In The Assessment Of Adaptive Behavior, Social Skills And Peer Acceptance", *Journal Of School Psychology*, 1987, p.108-117.

⁹ Alev Önder, *Okul Öncesi Çocukları İçin Eğitici Drama Uygulamaları*, Morpa Yayınları, İstanbul, 2007, s.113.

halini almaktadır ¹⁰ . Birey, kendisinin ve başkasının duygu ve düşüncelerini anlayarak ve bu anlayabilme kapasitesine uygun tepkiler vererek, sosyal becerisine uygun bir süreç başlatabilmektedir. Ayrıca bu tanıma paralel olarak, bireyin kendisi ve başkaları için yarar sağlayan davranış örüntülerini belirli bir ortamda sergileyebilmesi de sosyal becerinin önemli bir göstergesidir¹¹.

Çocukların akranlarıyla iletişim kurabilme becerileri, eğitim ortamında gösterdiği akademik becerileri, duygular ve tepkilerinde davranışlarını kontrol edebilme becerileri, topluma uyum becerileri ve sosyal ortamdaki atılganlık becerilerinin tümüyle çocuğun sosyal becerisinin alt boyutlarını oluşturmaktadır¹².

Sosyal beceriler, çocukların, problemlerini çözebilme, iletişim kurabilme, karar verebilme, kararlarını yönetebilme ve yaşlılarıyla olumlu sosyal ilişkiler kurabilme gibi becerileri de kapsamaktadır. Ve bulunduğu ortama göre değişebilen çoğu zaman da öğrenebilen davranışlardır, dışarıdan bir gözle bakıldığında, içerdiği duygusal ve bilişsel süreçler başkaları tarafından gözlemlenemez. Olumlu etkileşimler kurmak kadar, toplumsal normlara uygun olarak tarafsız ya da olumlu tepkiler verebilmeyi ve olumsuz tepkilerden kaçınmayı da içermektedir.

Yukarıdaki tanımları temel alarak genel anlamda sosyal gelişimle beraber bu becerilerin, doğumla başlayan bir süreci kapsadığını, yaşam boyu sürerek ve gelişerek insan ilişkilerini düzenleyen, topluma uyumu sağlayan bir yapısı olduğu sonucuna varılmaktadır.

Sosyal becerilerin tanımlarına bakarak incelediğimiz insan hayatındaki yeri, aynı zamanda hayatın devamı için gerekli olan ikili ilişkiler ve toplum ilişkileri açısından ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. İnsanoğlu dünyaya geldiği günden beri, varlığıyla beraber başka bir insanla yaşamaya ihtiyaç duymuştur ve topluluklar bu şekilde oluşmuştur. Bu ihtiyaç, insanın var oluşunu hissettiren temel öğelerden birinin sosyalliği, yani bir diğeriyle etkileşim halinde olmasından ileri gelir.

Çocuk ise doğduğunda, yüzyıllar öncesinden itibaren oluşmaya başlayan toplum ve en küçük birimi olan ailenin içinde dünyaya gelmiştir. İlk sosyal etkileşimini anne ve babasıyla yaşayan çocuk, arkadaş ilişkileri ve okuldaki deneyimleriyle bu gelişimi ve temeli desteklemeye başlar. Yetişkinlik döneminde

¹⁰Lori Korinek and Patricia A. Popp, "Collaborative Mainstream Integration of Social Skills with Academic Instruction", *Preventing School Failure*, 41, p.148–152.

¹¹ Peter W. Dowrick, "Video Training", *Chapter 11 in Social Survival for Children: A Trainer's Resource*, Bruner / Mazel, New York, 1986, p.5.

¹²Sinan Koçyiğit ve Gökhan Kayılı, "Montessori eğitimi alan ve almayan anaokulu öğrencilerinin sosyal becerilerinin karşılaştırılması", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 20, 2008, s.511-516.

değişen ve olgunlaşan insan, aile kurma ya da iş yaşantıları gibi deneyimleriyle değişik gelişim süreçlerine yönelebilir¹³.

Bireyin gelecekteki kişilik yapısının temeli okul öncesi dönem yani 0-6 yaş ile atılmaktadır. Ve bu dönem, gelişimin oldukça hızlı olduğu bir süreç olmasıyla beraber, gelecekte oluşacak davranış örüntülerinin bütünü olan alışkanlıklar, değer ve ahlaki yapıların başlangıç adımlarının atıldığı yaşam dönemidir. Ve bu becerilerin insan yaşamındaki uzun ve kısa vadeli önemi göz önünde bulundurulduğunda, çocukların küçük yaştan başlayarak sosyal etkileşim becerilerini öğrenmeleri ve uygulamaları kaçınılmaz bir ihtiyaç halini almaktadır¹⁴. Yaşamın ilk dönemlerinde gelişen zihin yapıları ve sosyal tecrübeler, benlik yapısı, duygusal olgunluk seviyesi, ahlaki yaklaşımları ve cinsiyet rollerinin gelişim sürecine temel oluşturmaktadır¹⁵. Duygusal ve sosyal gelişim süreçleri, fiziksel ve bilişsel gelişime paralel gelişen, zihinsel olgunluk seviyesi ile ilerleyebilen, bütüncül ve etkileşimsel bir süreç olduğundan, çocuğun aile içi ve akranlarıyla beraber olduğu her türlü ortamda bu gelişimlere dikkat edildiği kadar, sosyal becerilerin de geliştirilmesine önem verilmelidir.

2.1.2. Sosyal Beceri İle İlgili Kavramlar

Sosyal beceri, çok farklı çalışmalarda tanımlanmış ve bu tanımlarla beraber çok farklı öğelere sahip olduğundan birçok çalışmada bahsedilmiştir. Geniş bir yelpazede değerlendirildiğinden ve insanın aktif sosyal yaşamında diğer birçok alanı etkilediğinden, etkileşime girdiği faktörler çok fazla olmaktadır. Araştırmanın bu bölümünde sosyal beceri ile ilgili olan kavramlar ele alınacaktır.

2.1.2.1. Sosyalleşme

Bu kavramlardan biri sosyalleşmedir. Sosyalleşme terimi literatürde ilk defa Emile Durkheim tarafından, “yetişkin kuşakların, yetişmekte olan kuşakları sosyalleştirmesi, toplumsal hayata alıştırmaları, ruhsal, zihinsel ve ahlaki yönden yetiştirmesi” olarak tanımlanmıştır¹⁶. Sosyalleşme, bireyin ait olduğu toplumdaki inanç yapısını, çevreye olan tutumlarını ve toplum içinde uygulaması gereken davranış örüntülerini öğrenmesidir. Bu sosyalleşme süreci, toplumdaki kültürel

¹³ Aysel Çağdaş ve Zarife Şahin Seçer, **Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi**, Nobel Yayın, Ankara, 2002, s.4.

¹⁴ Sharon A. Lynch and Cynthia G.Simpson, "Social Skills: Laying the Foundation for Success", **Dimensions of Early Childhood**, 38, 2010,p. 3-12.

¹⁵ John W. Santrock, **Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi**, Çev.Galip Yüksel, Nobel Yayın, Ankara, 2015, s. 15-18.

¹⁶Kelly G. Shaver, **Principles of Social Psychology**, Winthrop Publishers, Cambridge, 2.Edition,1981, p.125-132.

değerleri benimsemeyi ve bireyden beklenen toplumsal rollerini öğrenerek bir bütünlük sağlayabilmesini içerir.

Sosyalleşme, insanın doğumuyla başlayan ve insan ömrü boyunca devam eden tüm sosyal aşamalardan oluşmaktadır fakat insan hayatının ilk dönemlerinde edinilen sosyal davranışlar, sosyalleşme süreci açısından oldukça önemlidir¹⁷. Öğrenme yoluyla kazanılan bu süreçte, bireylerin sosyal ortamdaki davranışları ve sosyal deneyimlerine karşı olan tutumu, diğer bireyler ile nasıl ilişki kuracağı çocukluğunda öğrenmiş olduğu sosyal yaşantıları ile temel oluşturmaktadır. Toplumda öğrenilen bu değer ve kurallar benimsenir ve rol etkili bir şekilde öğrenilerek sosyal bütünleşme sağlanır¹⁸.

Başarılı ve sağlıklı bir sosyalleşme süreci, akranları ve diğer yaştan olan çocuklarla birlikte sosyal ortamda bulunmayı, dil gelişimi ve iletişimini etkin bir biçimde kullanmayı, sosyal olmaya ailesi tarafından ne kadar motive edildiği, aile ve sosyal ortamında ne kadar olumlu rol model olduğuyla yakından ilişkilidir.

Başarılı ve sağlıklı sosyalleşme süreci geçiren çocuklarda, iç denetim sağlıklı bir şekilde gelişmektedir. İç denetim, bireyin ihtiyaçlarını karşılaması, sosyal toplumun kurallarına göre davranışlarını yönlendirmesi ya da erteleyebilmesi becerilerini içermektedir. Anne ve babaların bu süreçte, yasak koyan bir tutum sergileyerek değil, davranışları neden yapmaması gerektiği konusunda neden sonuç ilişkileriyle çocuğu bilinçli bir şekilde yönlendirerek eğitmeleri gerekmektedir¹⁹.

2.1.2.2. Benlik

Sosyal becerinin içinde barındırdığı bir diğer kavram ise benliktir. Bireyin kendini algılama biçimi olarak da tarif edilen benlik, kendimizi nasıl görüp, nasıl yorumladığımızla da yakından ilişkilidir²⁰. Çocuğun kendi zihninde belirlediği, kendisi ile ilgili olan görünümüdür ve bu da kendisine ne oranda güven duyacağı, içe ya da dışa dönüklük gibi özelliklerini belirlemektedir²¹.

Benlik birtakım yaşantılar sonucunda kazanılırken, ilk dünyaya geldiğimiz zamanlarda farkında olduğumuz bir algı değildir. Birey, bebeklik dönemlerinde ben ve ben olmayı ayırt edebilecek seviyede değildir. Çevresinde diğer bireyler vasıtasıyla sınırlarını öğrenen bebeğin, deneyim ve yaşantılarıyla beden

¹⁷ Sue Clark Wortham, *Early Childhood Curriculum: Developmental Bases for Learning and Teaching*, 4.Edition, Pearson, 2006, p.432.

¹⁸Adalet Kandır, *Gelişimde 3-6 yaş: Çocuğum Büyüyor*, Morpa Kültür Yayınları, 2. Basım., İstanbul, 2004, s.81.

¹⁹Çağdaş ve Şahin Seçer, *a.g.e.*, s.10.

²⁰Neriman Aral vd., *Çocuk Gelişimi*, Ya-Pa Yayın, İstanbul, 2001b, s.132.

²¹Haluk Yavuzer, *Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu*, 12. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul,2006, s.256.

koordinasyonunun farkına varmasıyla beraber, duyu, algı ve fikirlere sahip olduğunu keşfetmesi yaşamın ikinci yılını bulmaktadır. Çocuk için, çevresindeki önemli olan bireylerin de onun hakkındaki fikir ve yorumları benliğin gelişimini ve kapasitesini etkilemektedir. Ebeveyn, aile çevresi ya da öğretmen gibi yakın ve gelişimdeki önemli kişilerin olumlu veya olumsuz etiketleri, çocuğun kendilik algısının da bu yönde pozitif ya da negatif olmasına sebep olmaktadır. Çocukluğunda ilgi ve sevgi ihtiyacı yeterince karşılanmış çocuklar, daha olumlu benlik algısına sahip olmaktadır²².

Okul öncesi dönemde en önemli faktör, ebeveyn, öğretmen ve akranlarının sosyal gelişimi açısından çocuğa olumlu ve destekleyici olmalarıdır. Yaşamın üçüncü yılında, merak ve girişim duygusu artar, ben ve mülkiyet kavramları öğrenilmeye ve ön planda tutulmaya başlamaktadır. Bu dönemde çocuğun girişim ve merakından ötürü engellenmesi, korkutulması ya da ceza alması, girişkenlik düzeyini düşürebilir ve olumsuz benlik algısı oluşmasına yol açabilir. Yanlış bir şey yapacağı ya da suçluluk duyguları ön plana çıkan çocuk, değersiz ve güvensiz bir yapı oluşturmaya başlayabilir. Bu da ileriki dönem ve yaşantılarında sosyal gelişim ve becerilerini olumsuz yönde etkileyecektir. Öte yandan, çocuğun oyun ve akran gruplarında sosyal kabulü için olabildiğince akranlarıyla bir arada olması, performansının önemli kişilerce yeteri kadar onaylanması ve kabul edilmesi, çok fazla eleştirilmemesi olumlu gelişim açısından önem taşımaktadır²³. Benlik saygısı yüksek ve olumlu bireyler, diğer bireylerden daha fazla kendilerine güven duyabilirler, başarılı olma konusunda isteklidirler, iyiye dönük ve olumlu bakış açıları fazladır, kendilerini değerli hissetme duyguları daha yüksektir.

2.1.2.3. Sosyal Yeterlilik

Sosyal beceri ile ilgili bir diğer kavram ise sosyal yeterliliktir. Sosyal yeterlilik, bireyin amaçları için gerekli sosyal etkileşimleri sağlayabilmesi, bireysel amaçları ve sosyal hayatı arasında dengeyi kurabilmesi olarak tanımlanmaktadır²⁴. Kendini ifade edebilme, akranları ve sosyal yaşamında kabul görme, sosyal olarak bağımsız olabilme, kendine güven duyabilme gibi beceriler, sosyal yeterliliğin olduğunu göstermektedir. Sosyal beceriler ve sosyal yeterlilik yapılan birçok araştırmada benzer anlamlarda, birbirleri yerine kullanılmıştır. Birbirlerini kapsayıcı görümler de ayırt etmek güç olmaktadır, iç içe geçmiş kavramlardır. Sosyal yeterliliği yüksek olan çocukların, daha karmaşık beceriler sergileyebildikleri, olumlu davranışlara

²²Çağdaş ve Şahin Seçer, *a.g.e.*, s.6-10.

²³Önder, *a.g.e.*, s.280.

²⁴Linda Rose-Krasnor, "The Nature of Social Competence: A Theoretical Review", *Social Development*, 6, 1997, p.111-135.

yatkınlıklarının yüksek olduğu, yetişkinlerle ilişkide daha başarılı oldukları, eleştirel yönlerinin zayıf olduğu ve grup içinde daha az müdahaleci tavır sergiledikleri gözlemlenmiştir.

Sosyal yeterlik, uyumlu davranış gösterebilme düzeyi ve sosyal beceriler olarak iki boyuttan oluşmaktadır. Uyumsal davranışlar, işlev, akademik, dil ve fiziksel gelişimi kapsarken; sosyal beceriler ise selamlama, sosyal mesafe, mimikler, göz ilişkisi, konuşma becerileri, kullanılan ses tonu ve özellikleri, oyun oynamaya ve sürdürmeye çalışma, dikkat çekebilme ve yardım isteyebilme, kişisel bakıma verilen önem gibi becerileri de kapsamaktadır. Bir çocuk bu becerilere ne oranda sahip ise ve etkili bir biçimde kullanabiliyorsa, sosyal yeterliliği o oranda yüksek demektir²⁵. Okul öncesi dönemde düşük sosyal yeterlilik, zayıf arkadaş ilişkileri ve okula uyumsuzluk gösterme gibi uyum sorunlarıyla ilişkili bulunmuştur²⁶. Bu sebeple, çocuğun sosyal gelişiminin sağlıklı ilerleyebilmesi açısından yeterli hissetmesi oldukça önemlidir.

2.1.2.4. Sosyal Uyum

Sosyal uyum, sosyal beceri ile tamamlanan kavramlardan biridir ²⁷. Sosyal becerilerin kazanılmasıyla beraber bu becerilerin kendisi ve toplumla etkileşim içerisinde kullanılabilmesi, toplumla dengeli bir şekilde sunulabilmesi, bireyin ne oranda uyum sağlayabildiğini göstermektedir ve sosyal uyum düzeyini belirlemektedir ²⁸. Sosyal uyum, farklı yetişkin ve akran gruplarına uyum gösterebilme, toplum içinde kabul gören sosyal tutumlara sahip olabilme, sosyal ilişkilerden yeterli doyum sağlayabilme gibi üç farklı ölçüt ile değerlendirilmektedir²⁹.

2.1.2.5. Sosyal Olgunluk

Birey doğduğu aileden aldığı ve doğuştan sahip olduğu kalıtsal özellikleri ile büyüdüğü toplumla etkileşimleri ve yaşantıları sonucu edindiği deneyimler sonucunda büyüyüp gelişir ve sosyal yönden de olgunlaşır. Çocuk, toplum içinde sahip olduğu yaş özelliklerine göre davranabildiği ölçüde olgunluk seviyesine sahiptir denilmektedir. Yaşının gerektirdiği duygu kapasitesi, beceri düzeyi ve anlayış düzeyine sahip olmakla, o yaşın sosyal olgunluğuna erişilmiş olmaktadır.

²⁵Peter Westwood, *Common sense methods for children with special needs strategies for the regular classroom*, London, 1997, s.143.

²⁶Alysia Brandon vd., "Predicting emotional and social competence during early childhood from toddler risk and maternal behavior", *Development and Psychopathology*, 22, 2010, p.119-132.

²⁷Çiftçi ve Sucuoğlu, *a.g.e.*, s.231.

²⁸Yavuzer, *a.g.e.*, 2017, s.43-47.

²⁹David H. Allsopp vd., "Collaborating to teach prosocial skills", *Intervention in School and Clinic*, 35 (3), 2000, p.141-147.

Çocuk, aile içi etkileşimlerinde ebeveynleriyle sağlıklı iletişim düzeyi ve etkileşim oluşturduğunda, toplumun kültürel değer ve normlarını öğrenebildiği boyutta sosyal olgunluk seviyesine ulaşabilmektedir. Bu öğrenme sürecinden, sosyal becerileri kazanacağı bu düzeye gelişirken, yeterli fiziksel, zihinsel, duygusal ve bilişsel olgunluğa da sahip olması gerekmektedir. Sağlıklı sosyalleşme süreci, sosyal yönden olgunlaşma ile sonuçlanmaktadır³⁰.

2.1.3. Sosyal Öğrenme Kuramları

Sosyal açıdan gelişebilmek adına bir çocuğun belli gelişim süreçlerinden geçmesi ve bulunduğu sosyal ortamlarda etkileşimlerinin bulunması gereklidir. Oluşturduğu bu sosyal etkileşimler, çocukların duygularını öğrenmeleri ve yönetebilmeleri konusunda yardımcı olurken, bu duygusal deneyimler, duygusal gelişimlerini de desteklemektedir. Dil gelişimi ve konuşma becerisi, sosyalleşmenin ilk adımıdır. Davranış konusunda motive edilmeleri gerekir ve doğru model olunmalıdır. Başka bireyleri taklit ederek, kendi deneme yanılma yoluyla öğrendikleri de bu gelişimin önemli bir parçasıdır.

Sosyal gelişim süreci birçok kavramla ilişkilendirilebilmektedir ve birçok alandaki deneyim ve becerilerin desteklemesi ile gelişmektedir. Bu sebeple, sosyal gelişimi destekleyen ve açıklayan birçok kuram bulunmaktadır.

2.1.3.1. Psikanalitik Kuramlar

Bu kuramlar gelişimi bilinçdışı öğeler ve duygulardan oluşan bir süreç olarak tanımlamaktadırlar. Davranışın anlamlandırılmasını çalışırken, sembolik manalarına ve derinde yatan olası bilinçdışı sebeplerin önemini vurgulamaktadırlar. Ayrıca, erken çocukluk döneminde ebeveyn ile etkileşimlerimizin gelişimi önemli oranda etkilediğini söylemektedir.

Freud'un dönemlerine göre insan, oral, anal, fallik, latent ve genital dönem olmak üzere beş evreden geçerek, bu dönemdeki bireyin içsel dürtüleri ile gerçek talepler arasındaki çatışmayla baş edebilme yöntemi ile gelişimin şekillendiğini söyler³¹. Çocuğun ahlaki yargılar ve toplumsal normları edindiği dönemin oedipal dönem olduğunu ve 4-6 yaşlı kapsayan yaş aralığının bu döneme eşlik ettiğini belirtir. Ona göre, çocuk özdeşleşme becerisini kullandığı süreçte ailesinin ve toplumunun normlarını öğrenmiş olmaktadır. Süper ego dediği ahlaki kavram geliştikçe, çocuğun

³⁰Çağdaş ve Şahin Seçer, *a.g.e.*, s.11-12.

³¹Sanrock, *a.g.e.*, s.22.

bilinçleneceğini ve davranışlarını sosyal normlara göre şekillendirebileceğini vurgulamaktadır³².

Erikson'un psikososyal gelişim kuramına göre, bireyin kişilik gelişimi ve uyum süreci, bir önceki evredeki deneyimlerden etkilenir ve bu deneyimler kişinin gelecekteki kimliğinin olumlu ya da olumsuz yönde temel belirleyicileridir. Bahsettiğimiz bu evreler, 8 aşamalıdır ve doğumdan ölüme kadar insan yaşamının tümünü kapsamaktadır. Ve bu evrelerin ilk iki aşaması, bebeklik ve küçük çocukluk dönemini kapsamaktadır.

Temel güvene karşı güvensizlik döneminde, bebeğin ebeveynleri, kendisi ve çevresine duyduğu güven alanındaki aşamalardan bahsedilmektedir. Bu kurama göre bebek, temel bir güven ya da güvensizlik duygusuyla başa çıkmaya çalışmaktadır. Her iki durumda da, bu başlangıç evresi diğer aşamaları etkileyecektir. 0-12 ayı kapsayan bu dönem, beslenmenin anne ve çocuk arasındaki ilişkinin kurulabilmesi için bir araç olarak görüldüğü dönemdir ve çocuğa bakım veren kişinin ona karşı tutumu ve davranışları oldukça önemlidir. Güven duygusu içinde olan bir bebek, dünyayı iyi ve isteklerinin karşılanabileceği bir yer olarak algılar³³.

Bu evredeki söz konusu güven, kişiliğin ve kimliğin temelini oluşturur. Temel güvensizlik ise kişilik problemleri yaşayan ve uyumsuzluk gösteren bireylerde olduğu belirtilmektedir. Başkalarıyla etkileşimlerinde problem yaşayan ve değersizlik duygusuna kapılmış olabilecekleri belirtilmektedir ve temeli bu dönemde atılmıştır.

Özerkliğe karşı utanç ve korku dönemi ise, bebeğin bağımsızlık ve kendisine duyduğu güven ya da utanç ve kuşku duygularını yaşayabildiği aşamadan oluşmaktadır. 1 ve 3 yaşları kapsayan bu dönemde, çocuklar çevrelerini keşfetmek isterler ve araştırma becerilerini geliştirirler. Bu dönemde, kendi başlarına karar vermekte ısrarcıdırlar ve yetişkinlerle çatışma yaşayabilirler.

Eğer çocuklara bu dönemde ebeveynleri tarafından yapabileme düzeylerine göre becerilerini geliştirmeye yönelik görevler verilirse ya da yol gösterilir ise, sağlıklı bir ayrışma ve bağımsızlık duygusu gelişebilmektedir³⁴.

Fakat itaate zorlanan ve baskı gören bir çocuk, kendi karar ve hareketlerinden kuşku duymaya başlayarak yetersizlik duygusu geliştirecek ya da utanç duygusu ile denemekten geri kalacaklardır³⁵.

³²Çağdaş ve Şahin Seçer, *a.g.e.*, s.71.

³³Pınar San Bayhan ve İsmihan Artan, *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*, 2011, s.203-205.

³⁴Betül Aydın, *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*, Nobel Yayınları, Ankara, 2005, s.230.

Girişkenliğe karşı suçluluk döneminde, çevresinden baskı ya da yönlendirme olmadan düşünebilme ve hareket edebilme becerisinin gerekliliği vurgulanmaktadır. 3-6 yaş kapsayan bu dönemde, çocuk heyecanlıdır, pek çok şeyi çözmek ve anlamak ister, oyun yoluyla keşfederler. Ebeveynleri tarafından sosyal davranışlara özendirilmesi, deneme yanılma yoluyla öğrenmesine destek verilmesi, çocukların girişkenliğinin artmasına olanak tanımaktadır.

Olumlu tutumun aksine, ebeveyn tarafından kısıtlanan ve bastırılan, merakı engellenen çocuklar, istekleri engellendiğinden suçluluk duyguları geliştirebilirler. Çok fazla olumsuz etiketlenen ve uyarılan çocuklar, onlara söylenen bu cümleleri genelleyerek kendileri hakkında olumsuz düşüncelere sahip olabilmektedirler. Suçluluk duygusuyla baş edemeyen çocuk yeni şeyler denemekten korkabilir ve becerisini sınırlandırabilir. Ayrıca çocuktaki sağlıklı kişilik gelişimini de doğrudan etkilemektedir³⁶.

2.1.3.2. Davranışsal ve Sosyal Bilişsel Kuramlar

Davranışçı ve sosyal öğrenme kuramcılarına göre gelişim sürekli bir haldedir ve evrelerden oluşmadığını öne sürerler. Onlara göre öğrenme, yaşam boyu gelişen ve değişerek üzerine yeni bilgilerin eklendiği bir süreçtir.

Davranışçı kuramcılara göre, bir davranışın edinimi sürecinde, o davranışa ve uyarılara verilen tepkiler, davranışın sürekliliğini belirtmektedir. Yapılan davranışın arkasından ödüllendirici veya pekiştirici bir uyarı geldiği takdirde, davranışın artma ve tekrar görülme olasılığı artmaktadır. Öte yandan, davranışın arkasından gelen cezalandırıcı ya da itici bir tepkinin tekrarlanma olasılığı daha az olmaktadır. Örneğin, ebeveyn, çocuğunun davranışının akabinde gülümsediğinde ya da takdir ettiğinde, davranışın tekrarlama olasılığını artırırken, ebeveyn çocuğa onaylamadığı bir uyarı verdiğinde davranışın tekrarlama olasılığı daha az olmaktadır. Ödüller ve cezalar, davranışın gelişiminde oldukça önemli yer tutmaktadır ve bu kuramcılara göre gelişimin ana ögesi, davranıştır. Bu ödül ve cezalara göre davranış akışında öğrenme gerçekleşir³⁷. Bu kuram doğrultusunda, sosyal davranış ve sosyal becerilerin öğrenilmesi de bireyin davranışına verilen tepkilere göre şekillenir ve kazandırılır sonucuna varabiliriz.

Bandura'nın sosyal bilişsel kuramını değerlendirecek olursak, davranışçı kuramın bahsettiğimiz görüşüne ek olarak, gelişimi tamamlayan yegâne faktörün

³⁵Mary J. Gander ve Harry W. Gardiner, **Çocuk ve Ergen Gelişimi**,2015, s.240.

³⁶Gander ve Gardiner, **a.g.e.**, s.321.

³⁷Sanrock, **a.g.e.**, s.26-27.

biliş olduğunu savunan Bandura, davranış, çevre ve bilişin bir araya gelerek gelişimin temelini oluşturduğunu söylemektedir. Davranışçı kuram ile bilişsel kuram arasında köprü kuran bu yaklaşım, kişinin bir şeyi yaparken öğrenmek kadar, başkalarının deneyimlerinden yararlanarak ya da gözlem yaparak da öğrenmeyi gerçekleştirebileceğini savunur³⁸. Davranışların sonuçları arasında bilişsel becerisiyle bağlantı kurabilen birey, öğrenmeyi gerçekleştirebilmek için sadece tecrübeye ihtiyaç duymaz, sözel çıkarımları gözlemleyerek ve uyarılara uyarak da öğrenmesini gerçekleştirebilir³⁹. Ona göre, birey bir diğer bireyin davranışını bilişsel olarak temsil edebilir ve bu davranışı benimseyebilir. Kuramın temeli ağırlıklı olarak gözlem yoluyla öğrenme çalışmalarından oluşur bunlar da taklit ya da model almadır⁴⁰. Örneğin, annesinin bir başkasına saldırgan davranışlarda bulunduğunu gören çocuk, bu ve buna benzer davranışları benimseyerek başkalarına ya da yaşlılarına saldırganca davranabilmektedir. Bu kurama göre insan, başkalarını gözlemleyerek davranış, düşünce ve duygu üçlemesinde gelişimine katkı sağlar. Sosyal bilişsel kurama göre, toplum, aile ve çevre ilişkileri çocuğun sosyal davranışları üzerine oldukça etkili ve belirleyicidir. Çocuklarda sosyal becerilerin gelişmesi model alma yoluyla olmaktadır. Çocuk gözlemlendiği davranışların pekiştirildiğini gördüğünde kendisi de uygular, fakat cezalandırıldığını gözlemlediklerini ise yapmamaktadır⁴¹.

Bandura'ya göre çocuk sosyalleşebilmesi için dört aşamadan geçmelidir. Bunlar, dikkat, hatırlama, motor taklit işlem, pekiştireç ve güdüleyici işlem sürecidir. Sosyal öğrenme için bu süreçte, dikkatin modeldeki davranışta yoğunlaşabilmesi, model hareketlerini anımsayabilmesi, öğrendiği davranışı uygulayabilmesi için yeterli motor beceriye sahip olabilmesi ve uygulanan bu yeni davranışın süreklilik arz etmesi için pekiştireçler ile doyum sağlaması gerekmektedir⁴².

2.1.3.3. Sosyokültürel Kuram

Vgotsky kültür ve sosyal etkileşimlerin bilişe yön verdiğini savunarak, çevre, toplum ve kültürün bilişsel gelişimimizde ne denli etkili olduğunu vurgulayan bir kuram olarak sosyokültürel bilişsel kuramı savunmuştur. Ona göre, çocuğun gelişimi sosyal ve kültürel etkinlerin bireyin üzerinde belirlediği etkilerle desteklenmektedir. Ve tüm bilişsel gelişim, onu etkileyen öğretici akranları ya da ebeveynlerinden ayrı

³⁸ Nuray Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim (Kuramdan Uygulamaya)*, Pegem Akademi, Ankara, s.214-230.

³⁹ Melike Sayıl ve Bilge Yağmurlu, *Ana Babalık: Kuram ve Araştırma*, Koç Üniversitesi Yayınları, s.217.

⁴⁰ Jeffrey Trawick-Smith, *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim: Çok Kültürlü Bir Bakış Açısı*, Çev. Mehmet Buldu, Nobel Yayın, 2013, s.34-63.

⁴¹ Ziya Selçuk, *Gelişim ve Öğrenme*, 7. Basım, Nobel Yayınları, Ankara, 2000, s.154.

⁴² Albert Bandura, *Aggression: A social learning analysis*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1973.

düşünülemez. Bu yardımcı destekler ile çocuk, toplumda hayatını devam ettirebileceği tüm sosyal beceri ve kültürel normları öğrenmeye başlamaktadır⁴³.

Kuram, sosyal etkileşim halindeyken bakım veren olarak usta olan yani becerisi daha ileri tarafın, çocuk olan yani becerisi daha az olanın beceri düzeyini geliştirdiğini ve yükselttiğini savunmaktadır. Çocuğun ebeveyn tarafından yönlendirildiği zamandaki ve yönlendirilmediği zamandaki davranış ve beceri düzeyleri arasındaki farka yakın gelişim alanı adını vermiştir ve çocuk bu iki durumdaki çıkarımlarıyla aktif bir şekilde toplumda uyumlu olmayı öğrenmektedir. Düşünmek, eylemde bulunmak ve etkileşime girmeyi öğrenmek her bireyin geçmesi gereken aşamalarıdır. Bu sosyal katılım, çocuğun hayata bakış açısını ve tecrübelerini bilişsel olarak yapılandırır⁴⁴.

2.1.4. Okul Öncesi Dönemde Gelişim Özellikleri

2.1.4.1.0-1 Yaş Gelişim Özellikleri

0-1 yaş çocuğunu ve ebeveynleri ilgilendiren ve dikkate alınması gereken en önemli koşul, bakım verenle oluşturduğu bağlanma tarzıdır. Erikson'un gelişim basamaklarına baktığımızda, bebeklik döneminin en önemli görevinin, çevreye karşı temel bir güven gelişimi olduğunu görebiliriz. Yapılan geçmiş tüm çalışmalara göre, duyarlı bir anne bebeğinin güvenle bağlanmasını sağlamalıdır. Bunun tam aksine, ihmal eden, istismarda bulunan ya da tutarsız bir ilgi, bakım veren ile güvensiz biçimde bağlanmaya neden olmaktadır. Erikson'a göre bebek güven ya da güvensizlik dönemindedir; bu dönemde dünya hakkındaki ilk görüşlerimiz belirginleşir, yaşamın çeşitli duygularını tadabiliriz⁴⁵. Yaşamın bu evresinde ihmal edilen ihtiyaçlar, yaşamın ilerleyen yetişkinlik dönemlerinde başkalarına güven duyamama ve kendini güvende hissedememenin temel yaşantıları olarak karşımıza çıkabilir. Anne ve baba çocuğu red ya da ihmal ettiğinde, çocuk dünyayı tehdit edici ve güvende olmayan bir yer olarak algılayabilmektedir⁴⁶.

Bahsettiğimiz bu bağlılık; karşılıklı gülümsemeler, aktif olarak mimik kullanma, tenini okşama, öpme, değişik sesler çıkarma ve karşılıklı bakışmalar gibi yakınlığı hissettiren davranışlar olarak gözlemlenebilir. Dikkatli, ilgili ve duyarlı bir bakım, çocuktaki güven ortamının oluşmasında birincil basamaktır⁴⁷.

⁴³Santrock, **a.g.e.**, s.25-26.

⁴⁴Sayıllı ve Yağmurlu, **a.g.e.**, s.122-123.

⁴⁵Yavuzer, **a.g.e.**, 2017, s.75.

⁴⁶Haluk Yavuzer, **Çocuğu Tanımak ve Anlamak**, Remzi Kitabevi, 2007, s. 42-47.

⁴⁷Lee Salk, **Çocuğun Duyusal Sorunları**, Remzi Kitabevi, 1993, s. 14-16.

2.1.4.2.1-2 Yaş Gelişim Özellikleri

1 yaş çocuğunun en belirgin özelliği, benmerkezci davranışlarıdır. Sadece alır ve hiç vermek istemez. Kendi doğru bildiğini yapmaya ısrar etmekle beraber, kendisine ait olması konusunda ısrarcıdır. Grupla oynarken bile yalnız kalmak isteyebilir.

1 yaş çocuğu artık ayağa kalkabilir, yürüyebilir. Dünyası keşfettiği her şeydir, merakla eline alıp inceleyebilir ve tatmak isteyebilir. Kendi kendini yönetme kontrolünde bir mücadelesi olmakla beraber, karşı çıkma davranışı oldukça sık görülebilir. Ebeveynin koyduğu sınırları test etmeye başlar, iyi ve kötü kavramı ise henüz oturmamıştır. İlişki kurmak onun için çok önemli değildir.

Erikson'a göre, 12-36 ay arasındaki bu gelişim basamağı bağımsızlık ya da şüphe evresidir ve temel görevi, bağımsız bir birey olduğunu keşfetmek ve kendi yeterliliğini geliştirmeye başlamaktır. Diğer insanlardan farkını, bu tip yeterlilik ve bağımsızlık durumlarında deneyimleyerek öğrenmektedir. Yaşayarak öğrenme ve eylem yoluyla çevreyi öğrenme, onun bu alanda öğrendiği ilk öğrenme stratejileri olarak göze çarpmaktadır⁴⁸.

2.1.4.3.2-3 Yaş Tanımı ve Özellikleri

2 yaş, bebeklikten çocukluğa geçiş dönemidir. Erikson'a göre bu yaş da bağımsızlık ya da şüphe evresinin son 12 aylık kısmını oluşturur ve temel görevi ise; özerkliğin elde edilmesi durumudur. Çocuklar yetişkinler tarafından onaylanmaya yoğun bir ihtiyaç duydukları için bu onaya bağımlıdırlar ve ebeveyn rollerini modelleme yani yetişkin davranışlarını taklit etme, bu dönemde başlamaktadır. Bu dönemde kendi başlarına işlerini görmek ve yeterliliklerini sergilemekte ısrar etmek oldukça sık rastlanılan davranış durumlarıdır. Disiplin ebeveyn tarafından bir sorun haline gelmeye başlar ve temeli atılmaya başlanmalıdır. Anne ve baba doğru ve yanlış kavramını, toplum kuralları ve değerlerini bu dönemde çocuğa kazandırmaya uğraşırlar. Bu yaşın karakteristik özelliği ise, karar vermede zorluk yaşamasıdır. Empatisi gelişmediğinden, arkadaşla oynama ve oyuncak paylaşma konusunda hala sıkıntılar yaşayabilirler⁴⁹.

2 yaşının ortalarına doğru, öfke patlamaları baş gösterir, ısrar kullanarak istediğini elde etmeye çalışır ve manipülasyona başlar. Kendine olan güven eksikliğinden, anne baba bu tip yaptırımlar uygulatmaya meyillilerdir. Ebeveyni kontrol ederek, kendini daha güvende hissetmeye çalışır. Buna ek olarak hayal ile

⁴⁸Yavuzer, **a.g.e.**, 2007, s. 46-51.

⁴⁹Yavuzer, **a.g.e.**, 2007, s-50-51.

gerçeği ayırmada sıkıntı yaşadıklarından, gerçek ile kendi isteklerini ayırıştırma konusunda da bocalama yaşayabilir. Anne-baba tutumları bu dönemdeki çocukların kendilerine duydukları güven gelişimi açısından oldukça önemlidir. Aşırı koruyucu ya da anneye bağımlı ve otoriter tutumla büyüyen çocuklar baskı ve bastırılmaya karşı kızgınlık ve utanç duyarak eziklik hissederek, bağımsızlığı destekleyen ve çocuğun kontrolünü destekleyip önem veren tutumlarda çocuk, kendine güven duymayı öğrenir⁵⁰.

2.1.4.4. 3-4 Yaş Gelişim Özellikleri

3 yaş çocuğu daha az bencil ve annesine daha az bağımlıdır. Bağımsız bir birey olduğunu bilir ve kendine özel ayrı bir benlik ve cinsiyet duygusu geliştirmeye başlamıştır. Konuşabilme becerisinin gelişimiyle, annesine ev işlerinde ve çevre konusunda yardımcı olur, onunla beraber alışverişe gider. Yaşlılarıyla beraber oynamaya başladığı bu yaşta anlaşmazlıklarla karşılaşılabilir. Sorgu çağı artarak devam etmektedir.

3 yaşında çocuk öfke ve hayal kırıklığını hala fiziki olarak yansıtan davranışlarda bulunabilir. Hayali deneyimler ile hayali bir arkadaş edinebilir. Bu çocuğun yaratıcı zekâsının gelişmesiyle alakalı bir durumdur. Bu dönemde çocuklar, mesane ve bağırsaklarını kontrol etmeyi öğrendiklerinden, tuvalet eğitimi için uygun bir dönemdir. İradesini denemek ve güçlendirmek adına atılımlar yapabilir.

Gündüz yaşanan olaylar ve korkulu deneyimler, geceleri rüyada etkilerini gösterebilir. Çocuk bu dönemde zaman zaman kekeleyebilir, parmağını emebilir ve çeşitli korkuları olduğundan bahsedebilir. Baskıcı ebeveyn tutumu bu gibi davranışlar doğurduğu gibi, kaygı ve gerginliğin bir dışavurumu olarak da bu davranışlar gözlemlenebilir⁵¹.

2.1.4.5. 4-5 Yaş Gelişim Özellikleri

4 yaş çocuğunun en karakteristik özelliği çevrenin sınırlarını zorlamaktır. Buna rağmen, isteklerinin anında yerine getirilememesini de anlayışla karşılayacak bir yapıyı da oluşturmaya başlamıştır, çünkü beklemeyi öğrenir. Tahrik edildiğinde saldırgan davranışlar gösterebilir, duyguları sevgi ve nefret arasında gidip gelebilir. Uç noktada yaşayarak belli davranışlarla bunu belli edebilir.

⁵⁰Yavuzer, **a.g.e.**, 2017, s.77.

⁵¹Haluk Yavuzer, **Çocuğunuzun İlk 6 Yılı**, Remzi Kitabevi, 2015, s.186.

Kaba ve ilkel sözcükler kullanmaktan zevk alabilir ve akabinde ebeveynin tutumunu gözlemleyebilir. Bu sebeple ebeveynin bu durumlardaki tutumu davranışın sürekliliği konusunda çok önemlidir⁵².

Arkadaşlarını seçebilir, eğitim hayatına başladı ise, kendi cinsinden arkadaşlarına yönelebilir. Hayal dünyası gelişmeye devam eder, uydurma hikaye ve masallar anlatabilirler. Yalanlara başvurabilir ve cezadan kaçabilir. Ona davranış kurallarını benimsetirken doğru yanlış ve ödül-ceza kavramları kullanılabilir. Cezaların sebebi; haksızlığa uğradığını düşünmesi ihtimaline karşılık muhakkak açıklanmalıdır⁵³.

2.1.4.6. 5-6 Yaş Gelişim Özellikleri

5 yaş çocuğunun tüm gayreti iyi olma kavramı üzerine kuruludur, bu sebeple aile ve çocuk için altın yaş olarak nitelendirilmektedir. Çoğunlukla kurallara uyma konusundaki eğilimi sebebiyle ebeveyni tarafından bu onayı kazanır ve gerçekleştirebilir. Çevresine karşı dostça yaklaşır ve uyumludur, huysuzluk dönemi atlatılmıştır, sosyal ilişki ve iletişim becerileri güçlenmiştir. Anne ise beş yaş çocuğunun merkezidir 6 yaşına doğru ise bu bağ daha da güçlenir. Sorumluluğa, ödüle sahip olmaktan hoşlanır, güven duygusu ve soğukkanlı yapısı gelişmiştir⁵⁴.

Bu yaş çocuğunun en öncelikli özelliklerinden biri, diğer yaşlarına göre daha çabuk karar vermesidir. Fakat fikri çabuk değişebilir, 6 yaşına geçerken ise, uyumluluğu yerini tekrar uyumsuzluğa bırakabilir. Bağımsızlığının ortaya çıkması zaman zaman kaygı oluşturur ve bununla başa çıkabilmek için en iyi olmak, birinci olmak, her şeye sahip olmak, övülmek gibi durumları kontrol altında tutmaya çalışır ve sürekli takip eder. Dikkate alınmayı ve başarıyı sever, eleştiriye fazlasıyla duyarlıdır⁵⁵.

2.1.5. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Gelişim Özellikleri

2.1.5.1.0-2 Yaş Sosyal Gelişim

Sosyal ve duygusal gelişim, bir insanın dünyaya ilk geldiği andan itibaren gelişmeye başlar. Heyecan, gülme, gülümseme doğumu takip eden 2-12 saat içinde gözlemlenebilir. Doğumdan çok kısa bir süre sonra, bir bebek ilgiyi, acıyı, stresi deneyimleyebilmektedir. Doğumdan sonra, çevredeki uyarılara sosyal gülümsemeleri başlar. Bir yaşın sonuna kadar, geniş bir duygusal kapasiteye

⁵²Yavuzer, **a.g.e.**, 2007, s.54-55.

⁵³Yavuzer, **a.g.e.**,2007, s. 54-55.

⁵⁴Yavuzer, **a.g.e.**, 2015, s.215.

⁵⁵ Yavuzer, **a.g.e.**, 2007, s.56-59.

sahiplerdir ve farklı yollarla duygularını ifade edebilirler. Öfkelerini, istediklerini elde etmeleri için kullanabileceklerini fark ederler ve duygusal tepki kullanabilirler. Bu sebeple, çocukların ifade ettiği ilk duygular, yapmayı arzu ettikleri ve varmaya çalıştıkları noktayı elde etmek için yaptıkları davranışlar ve tepkiler doğrultusunda şekillenmektedir⁵⁶.

Ağlama yeni doğanların kendi çevreleriyle iletişimde bulunmak için kullandıkları en önemli mekanizmadır. En az üç tip ağlama vardır; temel ağlama, kızgınlık ağlaması ve acı ağlaması. Daha 2 aylıkken ise sosyal gülümseme görülür. Ve bebek geliştikçe de bu sosyal düzenlemeleri artar⁵⁷.

Yeni doğan, annesiyle bakış ilişkisini, en erken ve en iyi, meme emerken kurar. Bu nedenle anne sütü yoluyla beslenme, çocuğun bedensel gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir ve tensesel yakınlık kurarak anne ile çocuğun duygusal bağlılığı ve ilişkisinin sağlıklı ilerlemesi açısından da oldukça önem arz etmektedir. Anne sütü kimyasal bileşimi itibariyle yüksek düzeyde besleyici, rahatlatıcı ve sakinleştirici özelliklere sahiptir.

Güvenli bağlanmış bebekleri bakıcıları bebeklerin işaretlerine duyarlıdır ve tutarlı olarak onların ihtiyaçlarını karşılamaya hazırdır. Kaçınan bebeklerin bakıcıları ise ortadan kaybolmaya ya da reddetmeye meyillidirler. Dirençli bebeklerin bakıcıları ise tutarsız bir şekilde bebeğin yanındadır. Dağınık bebeklerin bakıcıları ise, sıklıkla bebeklerini ihmal ederler veya fiziksel olarak istismar ederler⁵⁸.

Bowlby bağlanma kuramını açıklarken, ağlama, gülümseme ve ses çıkarma davranışlarının bağlanma davranışı olduğunu ve annenin ilgisini çekmek hedefiyle bebeğin bu davranışları gerçekleştirdiğini öne sürmüştür. Bu kurama göre, sosyal ve duygusal gelişim sürecinde, güvenli bölgeye sığınma ihtiyacı ve yüzleri ayırt edebilme algısının gelişmesiyle yabancı korkusu ve ayrılık kaygısı gibi davranış problemleri görülebilmektedir. Anne ya da birincil bakım veren kadar, bebeğin baba ile kurduğu sıcak ve sevecen ilişki de çok önemlidir. Baba ile kurulan pozitif ilişki, ileride çocuğun yaşlıları ile iyi ilişki kurması, çocuğun karakter ve kişilik yapısındaki liderlik özelliği, çevreye sosyal uyum gösterebilmesi, pozitif yönde cinsel kimlik gelişiminin sağlanabilmesi açısından önemlidir⁵⁹. NICHD çocuk bakımı

⁵⁶ Richard Fabes and Carol Lynn Martin, *Exploring Child Development*, Pearson Education, Boston, 2000, p.175-195.

⁵⁷ Santrock, *a.g.e.*, 2012, s. 131-141.

⁵⁸ Laura E. Berk, *Development Through the Lifespan*, Pearson, 2014, p.196-202.

⁵⁹ Deniz Ekinci Vural, Okul Öncesi Eğitim Programındaki Duyuşsal ve Sosyal Becerileri Yönelik Hedeflere Uygun Olarak Hazırlanan Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitim Programının Çocuklarda Sosyal Becerilerin Gelişimine Etkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006, s.16-18, (**Yayımlanmış Doktora Tezi**).

araştırmasına göre, çocuk bakımının kalitesi arttıkça, çocukta davranış sorunlarının ortaya çıkma olasılığı düşmüştür.

Çocuk, sosyal dünyaya kuvvetli bir ilgi gösterir ve onu anlamak için motive olur. Daha 2-3 aylıkken bakıcısıyla yüz yüze oynamalar başlar. İnsanla obje arasındaki farkı bilir ve ona göre farklı tepkiler gösterebilir. İnsan sesine yanıtını gülümseme, tekmeleme ya da el hareketleriyle verebilirler ve bu bir amaca yönelik tepki olduğu için sosyal gülümseme olarak değerlendirilir ve sosyal gelişimin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. İnsanları amaçlı ve bu amaçlara bağlı davranışlarla meşgul olarak algılama, önemli bir sosyal bilişsel başarıdır. Bu başarı ilk yılın sonlarına doğru ortaya çıkar ve sosyal atıf yaşamın ikinci yılında artar. Anneden bağımsızlaşan çocuk, motor ve dil gelişimindeki ilerlemelerle beraber taklit, utanma, fiziksel ve sosyal bağımlılık, otoriteyi tanıma, rekabette bulunma, ilgi çekme isteği, sosyal iş birliği ya da karşıt gelme gibi kendisinin özerk bir varlık olduğunu kanıtlayacak davranışlar gösterebilir. Bu sosyal davranışlarla beraber aktivitede bulunan çocuk, ailenin etkin bir üyesi rolünü kazanmaya başlar⁶⁰.

2.1.5.2. 2-3 Yaş: Sosyo-Duygusal Gelişim

2 yaş çocuğu etrafa ya da üstüne dökmeden kaşık ile bir şeyler yiyebilir ve çene kasları kuvvetlendiğinden çiğneme hareketi yetkinlik kazanmıştır. Zorluk yaşamadan bardaktan su içebilir ve dökmeden taşıyabilir. Bir şey yemek ya da içmek istediğinde bunu kendi başına ifade edebilmektedir. Şapkası ve ayakkabısını kendi başına giyebilme becerisi, desteklendiği takdirde başarıya ulaşabilmektedir. Tuvalet gereksinimi olduğu zaman, dile getirebilmekte ve gün boyu altını ıslatmadan vakit geçirebilmektedir. Tehlikelere karşı korunaksızdır ve aşırı merak duygusunun geliştiği yaşlarda olduğundan, ulaşabildiği yerleri karıştırmaktan çekinmez. Ev içinde yetişkinlerin ya da ona bakım verenin çevresinde dolaşarak, basit işleri taklit edebilmektedir. Taklit yeteneği gelişmeye başladığından, basit drama oyunları ya da taklit etkinliklerini gerçekleştirebilmektedir. Bakım verenin ısrarla ona ilgi göstermesini isteyebilir ve bu konuda ısrarcı olabilmektedirler. Aşırı duygulanma, korku ya da yorgun olduğu zamanlarda anne ya da babasına sığınma ihtiyacı hisseder ve sarılma davranışını gösterebilmektedir⁶¹.

2 yaşından sonra çocuklar gelişen motor ve dil becerileriyle yetkinlik kazanırlar, kendi başlarına yürüyebilmeleri, elleriyle kavrayabilmeleri, algı ve ifade düzeyinin gelişmesi onları bağımsız kılar ve çevreden bağımsız bir varlık olarak görülmeye başlandığını fark eder. Belli başlı davranış türleri bakım verenlerin

⁶⁰Yavuzer, **a.g.e.**, 2017, s.80.

⁶¹Yavuzer, **a.g.e.**, 2017, s.137.

tepkileri ve öğrenmeyle oluşur ve bu sosyalleşme yolunun ilk adımıdır. Erikson'un gelişim süreçlerine göre, bağımsız davranmaya dair girişimlere başlayan çocuk çevrenin tepkilerine göre olumlandığı koşulda özerklik duygusunu tatmaya, engellendiği durumda ise şüphe ya da utanç duymaya başlamaktadır. Bu da çocuğun özerk hareket etme becerisinden yoksun hala bağımlı kalmaya devam etmesi demektir. Ayrıca tuvalet eğitiminin verilmeye başlandığı 3 yaşa doğru, bireydeki denetleme dürtüsü ve isteği, kontrol mekanizmasını aktive ettiğinden, özgür seçimler yapma adımları atılmış olmaktadır. Kendi başına karar vermeye başlayan çocuk, desteklendiği takdirde özerk davranabilme ve özgür seçimler yapabilme becerilerini geliştirecektir⁶².

İstediği kabul edilmediği ya da engellendiği zaman karşı çıkabilir ve söz dinlemeyebilir. Erteleme ya da duruma göre davranışı ve tepkiyi değiştirme yeteneği gelişmemiştir. Bu isteklerinde ısrarcı kural tanımazlık gözlemlenmekle birlikte dikkati kolayca dağıldığı için başka yöne çekilebilmektedir. Sahip olduğu şeyleri ısrarla korur, bu sebeple oyuncaklarını ya da yetişkinleri paylaşma konusunda zorluk çekmektedir.

2 ve 3 yaş çocukların dramatik oyunlarında, ebeveyni ya da bakım vereniyle oyun oynaması, dünyayı keşfedebilmesi ya da onların rollerini deneyebilmesi adına çok önemli bir alandır ve bu alanda kendine güven kazanması açısından çok önemlidir. Oyun biçimi olarak akranlarıyla bir arada buldukları ortamlarda gösterdikleri davranışlar da sosyal becerilerinde oldukça etkilidir. 2 yaşta başlayan ve 4 yaşa kadar süren evre paralel oyun evresi olarak adlandırılmaktadır ve çocuklar bu dönemlerde genellikle sözlü iletişim kurmadan benzer oyuncaklarla oynamalarına rağmen birbirlerinin oyunlarını izledikleri dönemdir. Arkadaşlıkta cinsiyet ayırt etmedikleri gözlemlenmiştir. Çocuklar arasında, birbirlerinin duygularını anlamadaki anlayış çok azdır ve empati duygusu düşük seviyededir⁶³.

2.1.5.3. 3-4 Yaş: Sosyo-Duygusal Gelişim

Ellerini yıkayabilir ve kurulayabilir, pantolonunu ya da şortunu indirip çekebilmektedir. Kendi kendine yemek yer, çatal ve kaşık kullanabilmektedir. Bireysel sorumluluklar almaya başlayabilir ve yardımda bulunabilir. Ev işleri, bahçe işi ve alışveriş gibi etkinliklerden hoşlanır, yetişkinlere yardım edebilmektedir. Kendini ifade etmeye oldukça açıktır, yetişkinlere cevap verir ve onaylarını bekler⁶⁴.

⁶²Ekinci Vural, **a.g.e.** 2006, s.19.

⁶³ Yavuzer, **a.g.e.**,2015, s.138-145.

⁶⁴ Santrock, **a.g.e.**, s.241-269.

Bekleme konusunda sabrı azdır. Fakat şimdi ve geçmiş kavramı daha çok oturmuş olduğundan, erteleme yeteneğinde bir ilerleme kaydedebilmektedir.

3-6 yaş arasında ise çocuk kendi ile alakalı konulardan uzaklaşarak çevreyle daha çok ilgilenmeye başlamaktadır. Sevgi ve ilgi ev dışına, var ise akranlarına ve diğer çocuklara yönelmektedir. Arkadaş grupları daha çok aynı cinsten oluşur ve girişimciliğe karşı suçluluk döneminde, geliştirilen girişimci adımlar bu becerinin kazanılmasına, engellendiği takdirde suçluluk duygusunun artışı ve geri çekilme olarak çocukta kendini gösterecektir⁶⁵.

Kendini her ortama katmak ister fakat grup oyunlarında anlaşmakta problem yaşayabilir. Kendi hayal gücünün ürünü olan kişiler ya da nesnelere ile sembolik oyunlar oynayabilir ve kendi kendine konuşması azalırken başkalarıyla konuşmaya başlamaktadır. Daha yumuşak daha sevecen bir tavra bürünebilir, saygı ve güven duyguları daha çok gelişmiştir. Adını, soyadını ve cinsiyetini bilir ve söyleyebilir, yaşı öğretilmiş ise bu bilgiyi de aklında tutabilmektedir. Ne, nerede ve kim ile başlayan soruları fazlalaşmıştır, yetişkinlerin konuşmaları ve öykülerini severek dinleyebilmektedir⁶⁶.

2.1.5.4. 4-5 Yaş: Sosyo-Duygusal Gelişim

Bu yaş çocukları, dünyanın ve toplumun kuralları olduğunu öğrenmiştir, başkalarının hak ve istekleri konusunda daha bilinçli olduğundan beklemeyi öğrenebilmektedir. Arkadaşlarını seçer, çocuklarla oynar, sürekli kendini ön planda tutar ve savunur. Bağımsızlık ihtiyacı ve inatçı mizacı ön plana çıkmıştır, kavgası olur ama kısa sürer. Hareketlerini ağırdan alır ve oyalanabilir. Hayal gücü gelişmeye devam eder. Kendi başına giyinmeye başlayabilir, zor bağlar ya da düğmelerde yardıma ihtiyaç duyabilmektedir. Yakın zamandaki geçmiş olayları anımsayabilir, neden sonuç ilişkisi kurarak anlatabilmektedir. Yemek yerken çatalı ve kaşığı güzelce kullanabilir, el yıkama ve kurulama becerisine ek olarak, öğretildiği takdirde dişlerini fırçalayabilmektedir.

Şaka ve fıkralara merakı artar, uygunsuz söz ve ifadeler dikkatini çekebilmektedir. Dramatik oyunlarında kıyafetler ve kılık değiştirmek hoşuna gidebilir, çoğunlukla bu tip rolün benzeştiği kılıklara girmeye çalışabilmektedir. Oyunlarında, paylaşma artmıştır, sıra beklemeyi öğrenmiştir. Eline geçen türlü malzemelerle yaratıcılığını kullanarak, üretmeye yatkındır. Başkalarının duygularını gözlemlemek ve anlamak gibi duygusal süreçleri gelişmiştir, bunları da paylaşmaya

⁶⁵Ekinci Vural, **a.g.e.**, 2006, s.20.

⁶⁶Yavuzer, **a.g.e.**, 2015, s.190-206.

çalayabilmektedir. Bunlara ek olarak, öğretildiği takdirde, bir müzik aleti çalmayı öğrenebilmektedir⁶⁷.

2.1.5.5. 5-6 Yaş: Sosyo-Duygusal Gelişim

Kendi kendine yeterli ve dengeli bir yapısı vardır ve sosyalleşme yoğunlaşmaya başlamıştır. Çoğunlukla ailesine, arkadaşlarına ve topluma uyumludur. Düzenli cümleleri sosyal becerisini pekiştirmeye aracı olur. Dikkati oldukça yüksek seviyededir. Grup oyunlarında arkadaş seçebilir, kendinden küçükleri koruyabilir ve ev dışındaki çevrede bulunmaktan hoşlanır. Kurallara uymak bu yaş çocuğu için oldukça önemli olmakta ve dürüstlük kavramı gelişmektedir. Dikkate alınmayı ve başarıyı sevmesi, sorumluluk ve ödüllerden hoşlanmasından ileri gelmektedir. Eleştiriye bu sebeple çok duyarlıdır. Benlik kavramı gelişmiştir ve düşünceleri dengeli ve uyumlu bir hal almıştır. Güven duygusu ve soğukkanlılığı yüksektir. Oyun yaratır ve oynar.

Kendi duygu ve düşüncelerini ifade edecek aktivitelerden hoşlanır, konuşması da oldukça akıcı bir hal almıştır. Şiir, tekerleme ve şarkı okuyabilmektedir, öykülere fazlasıyla ilgi duyar. Tamamen kendi başına giyinip soyunabilir, düzenli ve temiz olması gerektiğini bilmektedir. Saat ve zaman kavramı gelişmiştir, günlük program düzenini oturtabilmektedir. Hayvanlara değer verir ve korur, sıkıntı halinde bir yakınına gördüğünde ilgilenir, duyumsar ve duygusunu paylaşmaya meyillidir, empati yeteneği gelişmiştir⁶⁸.

2.1.6. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceri Gelişimini Etkileyen Faktörler

Çocuğun gelişim dönemlerini sosyal açıdan değerlendirdiğimizde, bebeklikte bağlanma ile başlayan sosyalleşme, 2 ve 3 yaş arasında bireyleşme ile devam eder ve 3 yaş sonrası okul öncesi dönemde yaşlılarıyla kurduğu iletişim de gereken önemli beceriler arasındadır.

Bu becerilerin gelişimini etkileyen faktörler; kalıtım, aile, akran ilişkileri, okul, sosyal çevre ve kültür olarak sıralandırılabilir.

2.1.6.1. Kalıtım

Birey dünyaya, genlerinden taşıdığı birçok kalıtsal özellikle dünyaya gelmektedir. Fiziksel özellik, karakter ve huy bunlardan birkaçıdır ve bir insandan diğer bir insana farklı özellikler göstermektedir. İçedönüklük ya da dışa dönüklük de

⁶⁷Yavuzer, **a.g.e.**, 2015, s.202-225.

⁶⁸Yavuzer, **a.g.e.**,2015, s.202-225.

sosyal beceri gelişimine etki eden bir faktördür. Dışadönük özelliği yüksek olan bireylerin sosyal beceri gelişimi daha kolay ve yüksek olmaktadır. Psikomotor gelişim ve zekâ gelişimi de çocuğun genetik faktörlerine bağlıdır ve sosyal beceri kazanımı ve uygulaması için gerekli bir nitelik olduğundan oldukça önemlidir⁶⁹. Çocuk, yeteneklerini geliştirebildiği, gösterebildiği ve uygulayabildiği ölçüde sosyal beceri açısından yeterli hale gelmektedir ve kalıtım özellikleri tüm bu gelişime temel olan ve doğumla gelen faktörlerin başındadır.

2.1.6.2. Aile

Sosyal gelişime bağlı olan sosyal yeterlik ve sosyal beceri kavramları ilk olarak aile ortamında kazanılmaktadır. Aile bireyleri ile olan sosyal etkileşimler, çocuğun sosyal rolünü kazanmasında önemli bir yere sahip olduğu gibi, model alacakları bir ortam da hazırlamaktadır. Aile ve çocuk arasındaki iletişimin niteliği, çocuğun sağlıklı kişilik gelişimi oluşturmasında oldukça önemli bir temel oluşturmaktadır⁷⁰. Aile içinde kurulan bu iletişim, çocuğun diğer toplum alanında ve akranları ile olan sosyal grubundaki iletişimini de doğrudan etkilemektedir. Anne babanın karakter özellikleri, hayata dair edindikleri değer ve ahlaki yargıları, çocuğun sosyal becerisi, ailesinin ona uyguladığı yetiştirme tutumu, bağlanma stilleri ve disiplin yöntemindeki ödül ceza teknikleri ile doğrudan bir ilişki içerisinde olup, büyük ölçüde bunlardan etkilenmektedir ve sosyal becerinin uygulanabilirliği açısından model olabilmektedirler⁷¹. Çocuğun ebeveynleri ile kurduğu iletişimin kalitesi çocuğun duygu durumunu ve mutluluk hissiyatını da önemli oranda oluşturmaktadır⁷². Bu sebeple, çocuğun aile içinde gördüğü değer ve onay, örnek alabileceği rol model davranışlar, olumlu bir tutum sosyalleşme alanındaki ilk izlenimler açısından oldukça önem arz etmektedir.

Kardeş faktörü de ailenin içinde gözden kaçırılmaması gereken bir öğedir. Kardeşler arası iletişim, okula ya da akranına ulaşamayan çocuğun yaşına yakın biriyle ilk sosyalleşebildiği süreçtir. Ve bu yüzden, ilk çocuklukta sosyalleşme yönünden en temel süreçlerden birini kapsamaktadır⁷³. Sosyal öğrenmenin basamaklarından biri olan taklit, küçük çocuk için ebeveyni taklit kadar kardeşin davranışlarını taklit sürecini de içermektedir. Sosyal davranış kardeşler arası kazanılabilmektedir. Yapılan boylamsal bir araştırmada, büyük çocukların küçük

⁶⁹ İbrahim Dönmezer, *Eğitim Psikolojisi*, E.Ü. Basımevi, İzmir, 1997, S. 77-82.

⁷⁰ Ayla Oktay, *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*, 2007, s.164-168.

⁷¹ Mustafa Yaşar, *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim-1*, Hedef CS Yayıncılık, Ankara, 2015, s.275-288.

⁷² Philip Erwin, *Çocuklukta ve Ergenlikte Arkadaşlık*, Çev: Osman Akinhay, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2000, s.3.

⁷³ Kirby Deater-Deckard vd., "Sibling Relationships and Social-emotional Adjustment in Different Family Contexts", *Social Development*, 11(4), 2002, p.571-588.

kardeşi doğduktan sonra bir süre kadar ona benzemeye çalıştığı, küçük kardeş belli bir yaşa geldikten sonra da kendinden büyük olan kardeşini taklit ettiği gözlemlenmiştir.

2.1.6.3. Akran İlişkileri

Birey dünyaya belirli kalıtsal özelliklerle gelir ve belirli bir ailenin içine doğar. Sosyalleşme sürecindeki bu iki faktörün üstüne, çocuk okul, aile ve akraba arasında sosyalleşerek yaşlıları ile de gelişimine katkı sağlamaya başlamaktadır. Arkadaşlık kavramı, eğitim, oyun ve okul gruplarına kabul edilme yaşı göz önüne alındığında, genel olarak 3 ve 6 yaş arasında gelişmeye başlamaktadır. Beraber oyun oynamak, ilişki başlatmak ve sürdürmek, topluma uyum sağlamak ilk defa akranlarla beraber iken deneyimlenmektedir. Empati becerileri ilk akranları ile etkileşim içindeyken kazanılmaktadır. İş birliği kurmak, hak korumak, sorumluluk almak, başkalarına saygı göstermek, kazanma ve kaybetme durumlarını deneyimlemek ve görgü kuralları gibi becerileri de kazanmaktadırlar⁷⁴. Ayrıca akranları içindeki sosyal konumları da oldukça önem arz etmektedir. Çocuğun akranları tarafından kabulü, reddi, sevilme düzeyi ve onay ihtiyacının karşılanma düzeyi, grup içindeki konumlarını belirler ve becerileri sergileme düzeylerini etkilemektedir⁷⁵. Tüm bunlara ek olarak, aile gibi çocukların yaşlıları da birbirlerine model olarak, olumlu ya da olumsuz davranışların öğrenilmesinde oldukça önemli paya sahiptir.

2.1.6.4. Okul

Çocuğun aile düzeni ve toplumdan sonra, disiplinli olarak girdiği ilk sosyal ortam, okuldur. Okuldaki otorite ve düzen figürü olan öğretmen, çocuk için anne babadan sonraki bir diğer rol modelidir. Onu taklit ederek sosyal öğrenme yoluyla birtakım grup ve davranış becerileri kazanmaktadır, bu sebeple öğretmenler çocuk gelişimlerini destekleyen en önemli insandır. Olumlu davranışların artmasında ve davranış sorunlarının azalmasında oldukça belirleyici bir rolü bulunmaktadır. Bu ortamda çocuk akranlarıyla bir arada olmayı kazandığı kadar, iş birliği içinde olma, grup olarak çalışma gibi becerileri de bu ortamda edinmektedir.

Çocuklar güven dolu bir okul ortamında, destekleyici bir öğretmen tarafından yetiştirildiklerinde, tüm sosyal ilişkileri bundan etkilenmektedir. Bu sebeple,

⁷⁴Bilge Yağmurlu ve Elif Durgel, "Çocuklarda Olumlu Sosyal Davranışların Gelişimi", **Çocuk Çocuk Dergisi**, June,2007, s.6-8.

⁷⁵Trawick-Smith, **a.g.e.**, s.34-63.

öğretmenlerin çocuğun ruh sağlığını koruyarak ve geliştirerek çocukların gelişim yapısını desteklemesi oldukça önem arz etmektedir⁷⁶.

2.1.6.5. Sosyal Çevre ve Kültür

Çocuk ailesi ve akranlarıyla bir arada sosyalleşirken, bunlar dışındaki başka çocuklar ve diğer yetişkinlerle de sosyalleşme sürecinde beceri kazanmaktadır. Aile biriminin başka derecelerden olan akrabaları, yaşça büyük olan diğer bireyler, çocuğun sosyal ortamda ve çevrede karşılaştığı küçük büyük tüm bireyler, çevreyi oluşturmaktadır. Tüm bu insanların kişisel özellikleri ve tavırları, çocuk ile etkileşime girme becerisi ve yakınlığı, çocuğun iletişim kurabildiği kişi sayısı bu süreci etkilemektedir.

Bireyin bulunduğu çevre, toplum ve kültürün kendine has normları vardır ve bu kurallar düzenine uyabilmek için, çocuk çevresindeki bireylerin davranışlarını gözlemleyerek nasıl davranacağı konusundaki bilgisini öğrenmeye ve edinmeye çalışır. Kültürdeki ortak değerler, toplum içindeki bireylerin etkileşmesi sonucu edinilmektedir ve çocuk da bu normları bu şekilde kazanabilmektedir. Çevre ve toplumda çocuğa sevgi ve sıcaklıkla yaklaşıldığı müddetçe, çocuk daha olumlu sosyal ve duygusal gelişim göstermektedir⁷⁷.

2.2.EBEVEYNLERİN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI

2.2.1.Çocuk Yetiştirme Tutumunun Çocuk Gelişimindeki Önemi

Sosyal çevre ve benlik arasındaki ilişkide köprü kuran temel yapı ailedir ve nesilden nesile bilgileri ve öğretileri aktaran bir işlevi bulunmaktadır. Kağıtçıbaşı'na göre, aile, kültürel ve sosyal değerleri seçici bir şekilde aktarırken, değişen koşullara ayak uyduran ve kendini güncelleyen bir sistem olarak, toplumun en küçük yapı parçasını oluşturmaktadır⁷⁸. Çocuğun bilişsel, duygusal ve psiko-sosyal gelişimini etkileyen en önemli faktörlerden biri birincil bakım veren kişinin ona göstermiş olduğu tavır ve tutumlardır. Anne ve babalar bakım verirken, çocuğun gelişimine bir anlamda kişilik yaratmak kadar yön verecek düzeyde etkilidirler ve kalıtsal özellikler, çocuğun ve bakım verenlerin davranışları ve deneyimi ile dışa vurulmaktadır⁷⁹. Türk toplumunda, genellikle birincil bakım veren kişi annedir. Bakım verme, bakım verenin bilgi düzeyi, inanç yaklaşımları, sahip olduğu değerler sistemi, hayattaki amaçları gibi pek çok

⁷⁶Frederick Elkin, **Çocuk ve Toplum Çocuğun Toplumsallaşması**, Çev: Nazife Güngör, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1995, s.81.

⁷⁷ Charles W. Snow, **Infant development**, Pearson Education, New Jersey, 2003, p.18.

⁷⁸ Sevda Bekman ve Ayhan Aksu Koç, **İnsan Gelişimi, Aile ve Kültür: Farklı Bakış Açıları**, Koç Üniversitesi Yayınları, 2013, s.113.

⁷⁹ Bekman ve Koç, **a.g.e.**, s.115.

işleve sahiptir ve kişinin bakım verme becerilerini geliştirir, yeni yollar üretir, bakım düzeyi ve çocuklara olan etkisi ile doğrudan alakalıdır⁸⁰. Annenin sahip olduğu diğer sosyo-demografik etmenlerle beraber sahip olduğu tutum ve tavır, çocuk gelişimi üzerinde önemli ve belirleyici bir etkiye sahiptir. Çocuğa bakım verme şekli, tutum ve tavırların, ebeveynin çocuk hakkındaki olmasını istedikleri ve idealize ettiği kişilikle alakalı olduğu düşünülmektedir. Buna ek olarak, ebeveynlerin kendi ebeveynleriyle ilişkileri ve onların tutumları da, kişinin ebeveyn kimliğini oluşturan etmenlerdendir.

Geçmiş çalışmalara baktığımızda, 0-6 yaş arasında alınan aile eğitiminin, çocuğun sonraki eğitim sürecinde belirleyici bir etken olduğu ortaya konmuştur⁸¹. Bu eğitime temel oluşturan esas etken, ne verildiği değil, nasıl verildiği ile ilgilidir. Ebeveyn tutum ve davranışlarının bu noktada önemi vurgulanmalı, çocuğun ruhsal uyum ve gelişim sürecinde ailelere bu konuda gereken destek verilmelidir.

Aile sistemi, karşılıklı etkileşim dinamiği içinde olan sosyalleşme değerleri ve aile etkileşimi olarak iki alt sistem ögesine sahiptir. Çocuğun sosyalleşme değerinin ölçütü bağımlılık ya da bağımsızlık boyutunda incelenmektedir⁸². Ailenin çocuğun sosyal gelişimi için, çocuğa güven duygusunu verebilmesi, sosyal kabulü için gerekli ortamı hazırlaması, uygun davranışlara sahip model olabilmesi, davranışlarını geliştirmesi için rehberlik edebilmesi, yaşıyla karşılaştığı sorunlara çözüm bulabilmesi, sözlü ve toplumsal kuralları ve görgüyü öğrenmesi için öğretici olması, başarı için yeteneklerini gözlemleyip gelişmesi için teşvik etmesi, ilgi ve yeteneklerine göre, isteklerini yerine getirmesi için desteklemesi açısından birçok konuda çocuğu destekleyen bir yapı olması sebebiyle, oldukça faydalı bir sistem olduğunu söylemek mümkündür. Sosyal ve duygusal gelişimi, içinde bulunduğu kültürle değerlendiren araştırmacılar, kültürel norm ve değer yapılarının ebeveynin davranışını ve tutumunu, çocuğun benlik yapısını ve sosyal-duygusal becerilerini doğrudan etkilediğini savunmaktadır⁸³.

Ailelerin çocuklarının gelişim dönemi özelliklerine hakim olmaları oldukça önemlidir. Anne ve babanın çocuk yetiştirme tutumları, çocuğun sosyalleşme sürecinde çocuğun gelişimindeki etkilerini incelemek amacıyla bir faktör olarak gözlemlenmiş ve tutumlara olan literatür bu doğrultuda gelişmeye başlamıştır. Anne ve baba olarak ebeveynlerin, çocuk yetiştirme tavrı ve tutumu sosyalleşme

⁸⁰Jacqueline Jarrett Goodnow, *Handbook of Parenting*, 2.Edition, der.M.H. Bornstein,Mahwah, Lawrence Erlbaum, New Jersey, 2002, p.439-460.

⁸¹Orhan Çiftçi, Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü, *Aile ve Toplum Dergisi*,1991, s.19-21.

⁸²Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi: Kültürel Psikoloji*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s.176.

⁸³Heidi Keller vd., "Conceptions of Parenting in Different Cultural Communities: The Case of West African and Northern German Women", *Social Development*,14, 2005, p.158-180.

süreçlerini belirleyen temel yaşantıların dinamiği olarak kabul edilmektedir⁸⁴. Çocuklar yaşadıkları dünyanın kurallarını keşfetmek, öğrenmek ve anlamak istedikleri gibi, aynı zamanda bu onların sosyal bir ihtiyacıdır. Kendilerinden beklenen davranışları, diğer insanlar tarafından nasıl gözlemlenip algılandıklarını, insan ilişkilerindeki sınırları, deneme yanılma yoluyla keşfedip, nasıl sonuçlanacağını görmek isteyebilirler. Yaşa bağlı olarak artan sosyal beceri ve sosyal kapasitelerini, insan ilişkilerine bağlı olarak sürekli denemek ve genişletmeye çalışmaktadırlar⁸⁵.

Piaget'in bilişsel gelişim kuramına göre, çocuklarda zihinsel gelişim yetişkinlerden farklı olarak somut yollarla süreçten geçmektedir. Kurama göre, özellikle 2-7 yaş arasındaki çocuklar, gerçeklikle ilgili zihinsel algılarını şekillendirirken duyularıyla algıladıkları deneyimleriyle gerçekliği anlamlandırmaktadırlar. Yaşamakta oldukları ortamın işleyişine dair sahip oldukları inançlar ve algı düzeyi, yaşadıkları somut deneyim ve olaylarla belirlenmektedir. Bu sebeple, anne baba olan ebeveynler ya da çocuğa en yakın bakım veren kişinin, kullandığı iletişim aracı olan sözleri ve davranışları, çocuğun davranış gelişimi açısından oldukça önemli ve belirleyici olmaktadır⁸⁶.

Çocuklardaki sosyal gelişim sürecindeki davranış öğrenme yolu Freud'a göre ise özdeşim yoluyla kazanılmaktadır. Kız çocukları anneyi benimseyip örnek alırken, erkek çocukları babayı benimseyip örnek almaktadırlar. Kendi kimliklerini, onlar üzerinde oluşturmaya çalışırlar ve psikoloji literatüründe bu özdeşim olarak adlandırılmaktadır. Çocuklar davranışları kopyaladıkları kadar, anne ve babanın onlara karşı olan tutumları, duyguları ve huylarını kendi benliklerine katarak içselleştirebilirler ve bu da kişilik gelişiminde önemli bir süreçtir. Çocuğun sosyal belirleyicileri aile ortamında öğrenerek kuralları ve değerleri benimsemesi bu yolla kazanılmaktadır⁸⁷.

Türkiye'de yetiştirme tutumu hakkında yapılan 34 çalışma toplanmış ve ortak sonuç olarak, ebeveynin tutum ve davranışlarında baskı, disiplin ve aşırı koruyuculuk belirgin düzeyde olduğu zaman çocuk üzerinde olumsuz etkiler oluştururken; ebeveyn demokratik ve kabul edici tutum gösterdiğinde çocukların

⁸⁴Laurence Steinberg, **Adolescent Development**, New York, 1993, p.325-326.

⁸⁵Robert J. Mackenzie, **Çocuğunuza Sınır Koyma**, Yakamoz Yayınları, 2014, s.17.

⁸⁶Mackenzie, **a.g.e.**, s.77.

⁸⁷Atalay Yörükoğlu, **Çocuk Ruh Sağlığı**, Özgür Yayınları, 2014, s.63.

davranışları üzerinde olumlu bir etki olduğu görülmüştür⁸⁸. Ebeveynin olumlu yöndeki tutumları, çocuğun yetişkinlerden ve çevreden bağımsız bir benlik oluşturmaya yardım ederken, benlik saygısı daha yüksek düzeyde, sorumluluk duygusu önemli oranda gelişmiş ve özdenetimi yerleşmiş bir birey olmasına yardımcı olmaktadır. Tam aksine, ebeveynin olumsuz tutumları, çocuğun benlik saygısı, girişkenlik düzeyi, saldırganlık düzeyi ve güvensizlik duygusu ile yakından ilişkilendirilmektedir. Yapılan birçok araştırma sonucunda, davranışların sıkı olarak kontrol altında olduğu ve sevginin bağlılığının koşula dayandığı yetişme ortamlarında çocukların daha ürkek, diğer bireylere daha bağımlı ve genel olarak daha güvensiz yetiştikleri ve bunun karşılığında demokratik ortamlarda yetişen çocukların etraftan bağımsız şekilde, kendi kendine yetebilen, sosyal becerileri kuvvetli, ortam içinde atılgan davranışları olan ve çevreye merak duyan kişiler oldukları ve sağlıklı bir benliğe sahip oldukları gözlemlenmiştir⁸⁹.

Aile içindeki ilişki biçimleri destekleyici ve yakın ise, karşılıklı ilgi ve sevgi var ise çocuğun gelişimi olumlu bir şekilde ilerler. Çocuğun, ailesi ile olumlu bir bağının olması ve bireyselleşmesi-özerkleşmesini destekleyen bir aile yapısına sahip olabilmesi, yetişkinliğe geçiş sürecinde daha rahat bir gelişim gösterebileceğine dair temel oluşturmaktadır⁹⁰. Bunun aksi durumda, anne ve babasının tutum ve davranışlarını otoriter olarak anlamlandıran çocukların, demokratik olarak anlamlandıran çocuklara oranla, kendi kendilerini suçlama davranışları ve ortam içinde gösterdiği saldırganlık davranışlarının daha fazla olduğu çıkmıştır. Tüm bunlara ek olarak, demokratik yetiştirme tutumunun çocuklardaki yüksek benlik saygısı ile, otoriter yetiştirme tutumunun da çocuklardaki düşük benlik saygısı ile ilişkisi vardır.

Aile ve çocuk ilişkisi ve ebeveyn beklentisi ve tutumları hakkında yapılan kültürel çalışmalara değinecek olursak, kentli ve kırsal alanda yapılan araştırmalara göre, kentli orta sınıf düzeyindeki aileler kırsal alandaki ailelere oranla kız çocuklarına erkek çocuklarından daha fazla değer vermektedirler. Aileler psikolojik sebep ve ihtiyaçları sebebiyle çocuk sahibi olma kararını almışlardır⁹¹ ve çocuklarından minnet beklentisi düşükken, daha çok bağımsız olmasını

⁸⁸Nebi Sümer vd., "Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış", *Türk Psikoloji Yazıları*, 13 (25), 2010, s.42-61.

⁸⁹Yıldız Kuzgun, "Sosyo-Ekonomik Düzey ve Psikolojik İhtiyaçlar", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt:1 Sayı: 2., 1987, s. 55-68.

⁹⁰Alice M. Hines, "Divorce-Related Transitions, Adolescent Development, and The Role of The Parent Child Relationships: A Review of The Literature", *Journal of Marriage and the Family*, 1997, p. 375-388.

⁹¹Çiğdem Kağıtçıbaşı ve Bilge Ataca, "Value of Children and Family Change: A three-decade potrait from Turkey", *Applied Psychology*, 54, 2005, s.317-337.

beklemektedirler⁹². Kırsaldan kente göçen ailelere kıyaslandıklarında, şehirde doğmuş ve yetişmiş ailelilerin fiziksel cezalandırma ve şiddete kırsal kesimlere oranla daha az başvurduğunu söylenebilmektedir⁹³. Bu araştırmalardan varacağımız sonuç, kentli yaşamlarda, sosyoekonomik düzey daha yüksek, yaşam koşulları daha uygun ve eğitim düzeyi daha yüksek olmakla beraber, ebeveynlerin hayata bakışının daha farklı olması, modern çocukluk bakışına sahip olmaları ve tutum ve inançları hakkında sorumluluk bilinçlerinin daha yüksek olmasıyla açıklanabilir.

Sağlıklı toplum, sağlıklı aile ve sağlıklı anne-çocuk ilişkisi ile mümkündür. Günümüzde, anne baba ve çocuk ilişkisinden sınırlar eskiye oranla kalkmış, duygusal ve sosyal iletişimin arttığı çeşitli çalışmalarca gözlemlenmiştir. Bakım verenin anne rolü olduğu anlayışı değişmekte olup, otoriter baba rolü yerini gitgide iş birliği kuran ve eğitici bir rol üstlenen babaya bırakmıştır⁹⁴. Anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumundaki farkındalığının artması, sağlık profesyonelleri ve öğretmenler aracılığıyla olmaktadır. Ebeveynler, çocuğun davranışları ile ilgili herhangi bir problem yaşadıkları zaman, uzman ve eğitilmiş gördükleri doktor, psikolog, rehber öğretmen ya da okul öğretmenlerine danışmaktadırlar. Bu nedenle, bu uzman ekibin ailenin tutum ve görüşlerini etkileyip değiştirme noktasında önemli bir rol oynadıklarını söylenebilmektedir. Eğitimciler ve sağlık profesyonellerinin bu gibi çalışmalar ile anne-baba tutumunun çocuk gelişimi üzerindeki etkileri hakkındaki bilgileri ve öğrenimleri, bizlere daha sağlıklı toplumlar yetiştirmemiz konusunda olanaklar sağlayacaktır. Bu tip çalışmalar ve araştırmaların literatür ve eğitim bilgisine katkısı oldukça büyüktür.

Bugüne kadar yapılan çalışmalarda, gelir düzeyi düşük ailelerde annelerin sahip olduğu eğitim düzeyleri yükseliş gösterdikçe aşırı koruyucu tutumlarının ve katı disiplin kurallarına bağlılıklarının azaldığı, herhangi bir işte çalışan annelerin olumsuz tutumlarının azaldığı görülmüştür⁹⁵. Annenin çocuk yetiştirme hakkında kendini yetersiz hissetmesi ve hazır hissetmemesi⁹⁶ konusunda etkili aile planlaması adı altında destek verilmeli ve sosyolojik açıdan toplumdaki çocuk sahibi olmaya dair yerleşen kültür baskısı detaylı olarak incelenmelidir. Toplumun eğitimini ve refahını amaç edinen projeler ve politikaların öncelikli olarak sosyoekonomik

⁹² Emine Olcay İmamoğlu, "An Interdependence model of Human Development", *Growth and Progress in Cross-Cultural Psychology*, der.Çiğdem Kağıtçıbaşı, Swets and Zeitlinger, Lise, 1987, s.138-145.

⁹³ Diane Sunar ve Güler Fişek, "Contemporary Turkish Families", *Families in Global Perspective*, der.U.Gielen, J.Roopnarine, Allyn&Bacon / Pearson, Boston, Massachusetts, 2005, ,s.169-183.

⁹⁴ Sayıl ve Yağmurlu, *a.g.e.*, s.51.

⁹⁵ Deniz Şanlı ve Candan Öztürk, "Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi", *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* 32, 2012, s.31-48.

⁹⁶ Şanlı ve Öztürk, *a.g.e.*, s.31-48.

seviyesi düşük bölgelerde, annenin eğitim ve çalışabilirliği üzerine çalışmalar yapması kültür ve toplum dinamiğimize önemli katkılar sağlayacaktır.

2.2.2. Çocuk Yetiştirme Tutumuna Kuramsal Bakış

Ebeveynlik üzerine yapılan çalışmaların 1940'lardan sonra hız kazandığı söylenebilir. Ebeveynlik ve tutum özellikleri belirlemek amacıyla Baldwin ve arkadaşları, boylamsal bir çalışma yürüterek bu özelliklerin tanımlanmasında demokrasi ve kontrol boyutu olmak üzere iki tanımlayıcı boyut kullanmışlardır. Daha sonrasında başka çalışmalarla ekledikleri demokratik boyut, çocuğun ve ebeveynin karşılıklı işlevsel olabilecekleri ve bilgi alışverişi yapabildikleri bir alanı ifade etmiştir. Mussen 1956'da izin verici, aşırı koruyucu, reddedici ve aşırı titiz olmak üzere 4 alt basamaktan meydana gelen dört farklı tutumu belirlemiştir. 1959'da Schafer anne çocuk arasındaki sıcaklık ve kontrol ilişkisini incelemiş, kontrole yaklaştıkça sıcaklığın azaldığını, sıcaklığa yaklaşıldıkça kontrolün arttığını ifade etmiştir. Berker da, bu yaklaşıma yakın olacak şekilde, sıcaklığa karşı düşmanlık ve kısıtlayıcılığa karşı izin vericilik örüntüsünü önermiştir⁹⁷. Darling ve Steinberg, ebeveynlik stili ve uygulamaları olarak tutumları ayırmışlar, ikisinin de çocuğun gelişiminde farklı süreçlere yayıldığını öne sürmüşlerdir. Anne baba uygulamaları belirli davranış ve belirli özellikleri geliştirir ve sosyalleşme sürecinde oldukça önemli payı vardır, stil ise gelişimi etkileyen doğal bir süreçtir denmektedir⁹⁸.

Tüm bu farklı araştırmacılardan en çok öne çıkan kuramcı Diana Baumrind, başlangıçta, yetkeli-yetkin, yetkeci ve izin verici tutum olarak üç alt boyutta sınıflandırdığı ebeveyn tutumlarını⁹⁹, öne çıkan iki önemli boyutun, ilgi kabul ve talep boyutuyla doğrudan ilişkili olduğunu öne sürmüştür. Kabul, çocuğun kabulü ve ihtiyaç ile ilgilenme derecesi ile ilgiliyken, talep ebeveyn kontrolü ve talepte bulunmasını içermektedir¹⁰⁰. Ona göre, ebeveynler cezalandırıcı ve mesafeli moda eşit uzaklıkta bulunmalıdır. Kurallar geliştirerek düzenlerini sağlamalı ve şefkatli de olabilmelilerdir¹⁰¹. Ve sonuç olarak araştırmaları ile otoriter, demokratik, ihmalkâr ve hoşgörülü olmak üzere dört tip ebeveyn tutumundan bahsetmiştir. Bu araştırmada

⁹⁷Eleanor Macoby and Jeffrey Martin, **Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, personality, and social development**, Wiley, New York, 1983, p.1-101.

⁹⁸Nancy Darling and Laurence Steinberg, Parenting style as context: Integrative model", **Psychological Bulletin**, 113, 1993, p.487-496.

⁹⁹ Diana Baumrind, **Child Development Today and Tomorrow**, Jossey Bass, San Francisco, 1989, p.349-378.

¹⁰⁰ Diana Baumrind, "Current patterns of parental authority", **Developmental Psychology**, 4/1, 1971 a, s.1-103.

¹⁰¹ Diana Baumrind, "New Directions in Socialization Research", **American Psychologist**, 35, 1980, p.639-652.

ise, ölçeğin alt boyutları olarak kullanılan ve temel alınan, demokratik, aşırı koruyucu, izin verici ve otoriter olarak dört alt boyut sırasıyla ele alınacaktır.

2.2.3 .Çocuk Yetiştirme Tutumu Çeşitleri

Anne ve babanın tutumlarının çocuğun gelişim evrelerine olan katkısı büyüktür. Ebeveyn olmak, sevgi ve saygı çerçevesinde, çocuğun ihtiyaçlarını karşılayabilmeyi de içerir. Ailenin temel katkılarından biri, çocuğun gelişim evrelerinin sağlıklı bir şekilde yapılması ve ilerlemesini sağlamaktır. Aile içinde çocuğun, anne ve baba gereksinimi kadar, değerli olma ve değer görme gereksinimi de mevcuttur. Güven duyma, yakınlık ve dayanışma duygularını aile üyeleriyle paylaşma ve deneyimleme, bir çocuğun sosyal sürecinin gelişimi için eşsiz bir fırsattır. Özellikle beş yaşına kadar çocukların fiziksel, bilişsel, dil ve sosyal gelişimleri en üst düzeyde geliştirilebilmekte ve desteklenmektedir. Uyumlu ilişkilere sahip olan, güvenin olduğu ve sevgi hissederek büyüyen çocuklar, olgunlaşır, kişiliklerine sağlam temeller sağlar ve öz saygıları artar. Anne babanın çocuk üzerinde sağlıklı ve etkin bir tutumunun olması, çocuklarını iyi tanımaları ve sağlıklı bir iletişim kurabilme becerileri ile mümkün olmaktadır¹⁰².

Geçmiş çalışmalara bakacak olursak, çocuk gelişimi konusunda uzman kişiler tarafından oluşturulan ebeveyn tutumları ile ilgili çeşitli alt modeller bulunmaktadır. Bu çalışmada, geçmiş çalışmalar göz önünde bulundurularak, kullanılan ölçek doğrultusunda da değerlendirilen, koruyucu ebeveyn tutumu, demokratik ebeveyn tutumu, otoriter ebeveyn tutumu ve serbest ebeveyn tutumu olarak dört farklı tutuma değinilmektedir.

2.2.3.1. Koruyucu Anne-Baba Tutumu

Bu ebeveynlik tarzında, ailenin olması gerekenden fazla ilgi ve müdahalesi söz konusudur. Anne ve baba tüm hayatlarını çocuğa göre şekillendirir ve düzenler. Her ihtiyacını anında karşılar ve hiçbir isteğini geri çevirmez. Çocuğun tüm ihtiyaçları doğrudan karşılanır ve çocuğun araştırma, merak etme ya da yeterlilik duyguları zamanla körelebilir. Bu bağımsız hareket edememe duygusu zamanla çocukta özgüven kaybına yol açar ve karar verme, problem çözme ve sorumluluk sahibi olma gibi bilişsel süreçlerde çocuk yetersizlik hissedebilir¹⁰³. Çocuğun olumlu benlik algısını geliştirmesini engeller ve giyinme, soyunma, yemek yeme gibi temel sosyal becerilerinde akranlarından gelişimsel olarak geride kalabilirler. Anne ve babadan

¹⁰² Fatma Tezel Şahin ve Arzu Özyürek, *Anne Baba Eğitimi ve Okul Öncesinde Aile Katılımı*, Morpa Yayınları, 2010, s.8-12.

¹⁰³ Evren Karabulut Demir, *Ebeveyn Tutum Ölçeği*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2007, s.23-24, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).

gelen aşırı temas, fiziksel ve duygusal temasın abartılması çocukta olası bağımlılıkların şiddetlenmesi ile sonuçlanabilir. Koruyucu tutumla yetiştirilen çocuklarda, başka bireylere aşırı bağımlılık, düşük özgüven ve karşı gelme-reddetme davranışı sıkça gözlemlenmektedir.

Çocuklara kendilerini tanımaları ve keşfetmelerine imkân verilmediğinden, bağımlılık ve düşük sosyal beceri düzeyi olası sonuçlar olarak görülmektedir. El becerileri gelişmediği için olası sakarlıklar gösterebilirler. Bu çocuklarda, inatçılık, huzursuzluk, ürkeklik, talepkarlık gibi ruhsal uyum problemlerine sıkça rastlanmaktadır. Başkalarının sahip olduğu haklarını önemsemezler, inatçı ve daha bencil tutumda bir kişilik edinebilirler, bu sebeple arkadaş edinmekte ve sosyal uyumda çeşitli problemler yaşadıklarından, özgüven eksikliğine varabilen sonuçlar doğurabilir, çocuk kendini gruba kabul ettirebilmek için isyankâr ve uyumsuz davranışlarda da bulunabilir¹⁰⁴. Anne-babanın aşırı korumacı tavrı, çocukluk ve ergenlik döneminde arkadaşlardan ve yetişkinlik döneminde eşten de beklenebilir. Anne babanın aşırı koruyuculuğu sosyal yaşantıyı doğrudan etkilediğinde, okul ve akademik yaşantısını da büyük oranda olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu tutuma sahip ebeveynlerdeki psikolojik etmenlere bakacak olursak, psikodinamik açıdan yorumlandığında, bilinçdışı düzeydeki iticiliğin yarattığı suçluluk duyguları göze çarparken, bilinç düzeyinde bir değerlendirme yapıldığında çocuğa karşı hissedilen yoğun kaybetme korkusu ve zarar görmesi ihtimaline yönelik hissedilen kaygı olarak açıklanabilir¹⁰⁵. Yazgan'a göre, anne ve babalık kavramları kaygı ve evhamla ilişkilendirilmiştir¹⁰⁶. Ayrıca yapılan başka bir araştırmada ise, annelerdeki aşırı koruyuculuk iş güdüsü tetikleyen uzun süre herhangi bir çocuğa sahip olamayışı, ilk çocuğun ya da birkaç çocuğunun kaybı, iyi gitmeyen evlilik yaşantısı ve kendi çocukluğundaki sevgi, hoşgörü ve ilgi ihmalinden kaynaklanan olumsuz anılar gibi birtakım etmenlerden bahsedilmiştir¹⁰⁷. Çift ve eş ilişkisinde ilişki doyumu düşük olan kadınların da daha çok bu tutuma sahip oldukları gözlemlenmiştir.

2.2.3.2. Demokratik Anne-Baba Tutumu

Alt modellere ve geçmiş çalışmalara baktığımızda, çocuklar üzerindeki olumlu davranış sonuçları ve etkileri açısından en başarılı tutum demokratik anne-baba

¹⁰⁴Haluk Yavuzer, *Ana-Baba Ve Çocuk*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 51.

¹⁰⁵Engin Geçtan, *Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar*, Remzi Kitabevi, 1999, s.100-106.

¹⁰⁶Yankı Yazgan, *Türkiye'de Çocuk Yetiştirme*, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 2009, s.107-132.

¹⁰⁷Aysel Ekşi, *Çocuk, Genç ve Ana Babalar*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s.46.

tutumudur. Ebeveynlerde yüksek düzeyde kabul ve karşılık verme gözlemlenirken, işlevsel olan kontrol düzeylerinin yüksek oluşu ve çocuğa belirli seviyede bağımsızlık verme arasındaki dengeyi kurmada oldukça deneyimlidir. Sevgi, saygı ve hoşgörü herhangi bir koşula bağlanmaz, çocuklarına karşı koşulsuz sevgi ve empati hissederler¹⁰⁸. Bu tutuma sahip ebeveyn çocukların davranışlarını kontrol ederken, cezalandırıcı bir amaç gütmekten ziyade destekleyici ve yol gösterici bir tavra sahiptir. Çocuklar beraber neyi nasıl yapması gerektiği konusunda beraber karar alırlar ve yapamadıklarında rehberlik ederler¹⁰⁹. Çocuğunun sahip olduğu kişiliğe saygı duyarak ve özen göstererek birey olduğunu kabul etmektedir. Kontrol ve açık iletişim konusunda yüksek beceriye sahiptir ve bakım-destek boyutunda ihtiyaç karşılayıcıdır. Duygusal olarak sıcak ve ilgili olmakla beraber, iletişimde sabırlı ve duyarlıdır.

Aile adına alınan kararlarda, demokratik olmak adına çocuklarının fikirlerini de alırlar. Çocuğun uyması gereken kuralları açık ve net bir ifadeyle onlara sunarlar, tavırları tutarlıdır. Kurallar çocukların kolayca kabul edebileceği şekilde esnektir ve onlara göre mantıklı açıklamaları vardır. Ebeveyn yardımcı bir rol üstlendiği için, çocuk özdenetimi içselleştirir. Ailenin asıl amacı çocuğun gelişimine katkı sağlamak ve sorumluluk duygusunu ona kazandırmaktır.

Çocuğa konulan sınırlar, içinde özgürlük, güç ve kontrolü de beraberinde barındırmaktadır ve bu sınırlar gelişim için önemli bir ortam oluşturmaktadır. Sorumluluk bilincinin doğru bir şekilde gelişmesini de sağlayacaktır. Demokratik yaklaşımda ebeveyn, yanlış davranışın yapılmasına engel olduğu gibi, sorumluluğu benimsetirken, onaylanan davranışı da ön plana çıkararak net bir şekilde mesaj iletebilmektedir. Çocukların çözme becerileri büyük oranda işbirliği kurarak gelişir ve desteklenir¹¹⁰.

Demokratik tutuma sahip ailelerde, çocuklar ailesinin ona duyduğu saygı ve dinleme becerisini öğrendikçe, diğer insanları dinlemeyi ve saygı duymayı da öğrenmektedir. Bu empatik dinleme, iletişimde açık ve dürüst olma, sorun çözme gibi becerileri insan ilişkilerini yürütmekte çok büyük kolaylık sağlamaktadır. Aynı zamanda sosyal becerileri de gelişen bu çocukların benlik düzeyleri ve kendine güvenleri de artmakta, ve aile içinde sevgi ortamını daha çok hissettikleri görülmektedir¹¹¹.

¹⁰⁸Sanrock, *a.g.e.*, s.254.

¹⁰⁹İbrahim Ethem Başaran, *Eğitim Psikolojisi*, Feryal Matbaası, Ankara, 2000, s.19.

¹¹⁰Mackenzie, *a.g.e.*, s.30-62.

¹¹¹Thomas Gordon, *Çocukta Dış Disiplin mi, İç Disiplin mi?*, Sistem Yayıncılık, 2007, s.244-245.

Anne ve baba çocuğun ihtiyaçlarına duyarlıdır ve bir şeyi yapabilme yeterlilik ve becerilerini göz önünde bulundurarak kapasitelerine göre onlara görevler verirler. Bir işi başarmada destekleri sınırsızdır ve bu dengeyi iyi kurabildikleri için çocuklarda yetersizlik duygusu gözlemlenmez. Çocuk kendine güven duyar, kendini tanıyarak ve var ise eksikliklerini kendi fark ederek geliştirmeye karar verir. Değer bilerek yetiştiği için çevresine karşı saygı, sevgi ve hoşgörü dolu bir birey olur. Ve bu da sağlıklı bir kişilik yapısı ile gelişmelerinin göstergesidir¹¹².

Yapılan bir araştırmada, yüksek şefkat hissine sahip ebeveynler bunu düşük kontrol tutumlarıyla birleştirdiklerinde, bu dengenin çocuğun ebeveyn denge ve sağlıklı bir biçimde hem ayrışmasını hem de bütünleşmesini sağlayacağını belirtmektedir¹¹³.

Öte yandan, yapılan başka bir kültür temelli araştırmada, annenin davranışı ve çocuğun benlik saygısı arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu koşulda, annenin çocuğun sosyalleşmesi ve özerkliğinde etkili bir rol oynadığı söylenebilmektedir. Aynı araştırmada, annelerin şefkat düzeyi ve babaların kontrol düzeyi, disiplin uygulama düzeyi ve özerklik verme düzeyi yüksek çıkmıştır. Bu da toplumumuzdaki anne ve baba arasındaki tutarsız ve iki uçlu davranış dinamiğine örnek teşkil etmektedir¹¹⁴.

Bu ebeveynlerin çocuklarının sosyal ve ruhsal yönden yeterli, sosyal ortamlarda kendini rahat ifade edebilen ve akademik başarısı yüksek bireyler oldukları gözlemlenmiştir. Ayrıca, fikirlerini özgürce ifade edebileceklerini öğrenmişlerdir ve yaratıcı fikirler geliştirebilirler. Çocuğun olumlu davranışları uzun vadede artar ve başa çıkma yöntemi olarak saldırganlığa ve şiddete en az başvuran grup olarak gözlemlenmişlerdir¹¹⁵.

2.2.3.3. Otoriter Anne-Baba Tutumu

Bu tutum tipi, genellikle geleneksel aile yapısına sahip ebeveynlerde görülmektedir. Otoriter tutuma sahip anne ve babalarda, katı ve keskin kurallar ön plandadır. Kurallara itaat beklenir. Bu kurallar ile çocuğu davranışları kontrol edilmeye çalışılır ve uyulmadığı takdirde ceza yöntemi uygulanmaktadır. Çocuk temel ihtiyaç ya da haklarını talep ettiğinde, kurallar karşılığında elde edebileceği

¹¹² Ünsal Seydoğulları ve Nermin Çiftçi Arıdağ, "Examining Life Satisfaction Levels of High School Student in term of Parental Attitude and Some Variables", *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(3), 752-767.

¹¹³ Emine Olcay İmamoğlu, "Individuation and Relatedness: Not Opposing but Distinct and Complementary" *Genetic, Social and General Psychology Monographs*, 129, 2003, s.367-402.

¹¹⁴ Bekman ve Koç, *a.g.e.*, s.183.

¹¹⁵ Esra Yıldız ve Behice Erci, "Anne Baba Tutumları İle Adölesan Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Düzce Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2011, s.6-11.

sıkça vurgulanmaktadır. Anne ve baba ilgi ve sevgilerini, olumlu bir davranışa pekiştireç olarak ödül gibi sunmaktadırlar.

Duygusal anlamda, çocuk ile aralarında bir mesafe bulunur ve çok fazla açık iletişimde bulunmazlar¹¹⁶. Bu mesafeden ötürü açık fikir beyan edemeyen ve kendine has bir kişilik, görüş ve beyanda bulunamayan çocuklar, cezadan kaçınmak için yaptırıma boyun eğerler ve istenilen davranışı yerine getirirler. Anne ve babanın temel inancı, çocuğun kendi kendini yönetebileceği güce sahip olmadığıdır. Böylece çocuk hangi davranışın kabul edilebilir ya da edilemez olduğu konusunda doğru bir değerlendirme yapamayacak hale gelebilir. Anne babanın bu algısı çocuğa aktarılmaktadır. Belirli bir zaman sonra, çocuk da kendi kendine bir şey yapamayacağını düşünen ve yetersizlik duyguları aktive olan bir birey haline geldiğinden, tek başına bir şey yapamaz olur. Bu da özgüven ve benlik algısı gelişimini büyük oranda olumsuz yönde etkilemektedir. Sağlıklı oturmayan bu kişilik yapısıyla, kendine güvenmesi, eksik yönlerini geliştirmesi ve yeni şeyler denemeye merakı ve azmi oldukça düşüktür. Bu da duygusal ve sosyal gelişim olarak yaşlılarından geri kalmasına yol açabilmektedir.

Kolay iletişim kuramadıkları için arkadaş edinemezler bu da onları sosyal ve davranışsal manada daha da hırçın yapabilmektedir. Anne babasının otoritesi altında ezilen çocuk, akranlarına zorbalık yapabilir ya da ergenlik döneminde asi ve başına buyruk davranarak, geçmişte edinemediği benlik saygısını kazanmaya çalışabilir. Evden ve okuldan kaçma oldukça sık görülen davranış bozukluklarından ve suç işlemeye de eğilimleri oldukça yüksektir¹¹⁷.

Çocuklara bir şey öğretmek adına güç ve otoriteyi kullanmak, çocuğun kendini denetleme ve sorumluluk edinmeyi öğrenme fırsatını elinden almaktadır. Ayrıca çocuklar, bu tip tutuma genellikle, karşı koyma, meydan okuma, olumsuz davranma, küskünlük, kızgınlık, yalan söyleme ya da duygu saklama, başkalarını suçlama, zorbalık etme, yeni bir şey denemekten korkma, içe dönme ve geri çekilme gibi topluma uyumsuz ve olumsuz sosyal becerilerle karşılık vermektedirler¹¹⁸.

2.2.3.4. İzin Verici, Serbest Anne-Baba Tutumu

Aşırı hoşgörülü ya da serbest tutuma sahip ebeveynler, istek ve davranışlara sınırlama koymadan, çocuğa her koşulda istediğini yapma ve elde etme özgürlüğünü sunan bir yaklaşım içerisindeyler. Kontrol düşük iken, kabul ve sevgi yüksek orandadır. Çocuğun tüm davranışları hoş görülmektedir ve kural koymaktan

¹¹⁶Steinberg, *a.g.e.*, 1996, p.122.

¹¹⁷Yörükoğlu, *a.g.e.*, 2000, s.169-182.

¹¹⁸Thomas Gordon, *Etkili Anne Baba Eğitimi*, Sistem Yayıncılık, 2017, s.153.

kaçınılmaktadır. Bu yaklaşım, çocuğun neyin doğru neyin yanlış olduğunu tam oturtamamasına yol açmakta ve ahlaki gelişiminin düzgün olarak işlememesine sebep olmaktadır. Çocuğun yanlış davranışları uyarılmamaktadır ve ebeveyn bunları sorgulamamaktadır, ihmale varan bir hoşgörüyü sahiptirler¹¹⁹ Aynı zamanda kuralları kendisi koyan çocuk tüm kararları da kendisi vermektedir.

Bu tutuma sahip ailelerde çocuk ve ebeveynleri arasında sağlıklı bir iletişim yoktur ve çocuk aşırı sevgi ile abartılmış bir duygusal yoğunlukla büyütülmektedir. Bu yoğunluk, çocuğun tüm çevresinden aynı sevgi ve ilgiyi talep etmesine neden olmaktadır ve karşılığını bulamadıkça da problem çıkarabilmektedir. Paylaşım ve iş birliğini reddederek, bencil bir mizaca sahip olabilirler¹²⁰.Toplum kurallarına uyumu oldukça düşüktür ve ev ortamından başka bir çevrede bulunmaya başladığı zaman oldukça zorlanabilmektedir. Kurallara uyulması gereken ilk çevresi olan okul onun için oldukça zorlu bir alandır çünkü kurallara uymak öğretilmediğinden bu tip uyumlu olunması gereken ortamlardan da uzak durmaktadır. Sosyal ve duygusal gelişimini gözlemlediğimizde ise, sosyal sorumluluk düzeyi düşük, dürtüsel davranış ve saldırganlığın yüksek oranda olduğu çocuk grupları, çoğunlukla bu tip ebeveyne sahip gruplarda gözükmektedir¹²¹.

Sınırları olmayan bu yaklaşım türünde, çocuklar otoriteye ya da düzene uymadıkları gibi saygı duymayı da öğrenememektedirler ve hayattaki önceliği kendilerine verirler. Sahip oldukları gücü ve kontrolü abartılı bir şekilde daha fazla görmektedirler¹²². Bu yetiştirme tutumundaki taktik ve kurallar sürekli değişir ve güncellenir ve bu durumda aktif bir tutarsızlık söz konusu olduğundan, çocuk düzeni ve kuralları yeterince benimseyememektedir.

2.3.Sosyal Beceri ve Çocuk Yetiştirme Tutumu İle İlgili Geçmiş Çalışmalar

Sosyal beceri ve çocuk yetiştirme tutumuna dair geçmiş çalışmalar, ilgili literatür taranarak incelenmiştir. Yurtiçi ve yurtdışı araştırmalar yayınlanma tarihlerine göre düzenlenmiştir.

Eisenberg ve arkadaşları tarafından yürütülen bir araştırmada, çocuğun sosyal yeterliliği ile ailenin duygusal iletişimi arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Sonuçta, annenin olumlu ve olumsuz olarak ifade ettiği duygularının,

¹¹⁹Serap Demiriz ve Ayşe Dilek Öğretir, "Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 2007, s.105-122.

¹²⁰Semra Erkan, *Aile ve Aile Eğitimi ile İlgili Temel Kavramlar*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2010, s.10-15.

¹²¹Yavuzer, *a.g.e.*, 2017, s.132-145.

¹²²Mackenzie, *a.g.e.*, s.52-53.

çocuğun sosyal düzeydeki becerilerini etkilediği, dışsallaştırma problemleri yaşadığı bulunmuş, annelerin aile içinde paylaştığı olumlu ve olumsuz duyguların çocuğun sosyal yeterliliğini etkilediği sonucuna varılmıştır¹²³.

2000 yılında King'in yaptığı bir çalışmada, 57 çocuğa sosyal beceri programı uygulanmıştır. Bu eğitimi alan çocukların almayanlara göre daha fazla sosyal yeterliğe sahip olacağı öngörülmüştür ve ek olarak bağlanma biçimleri de incelenmiştir. Veri toplama aşamasında, Sosyal Beceri Değerlenme Sistemi Öğretmen Formu ve Öğretmen Çocuk Bağlanma Anketi uygulanmıştır. Sonuç olarak, sosyal beceri eğitimi alan çocukların almayanlara oranla daha az hiperaktivite düzeyi gösterdikleri ve akranları ile problem çözme esnasında daha az sorun yaşadıkları gözlemlenmiştir¹²⁴.

2000 yılında Tudge, Hogan, Snezhkova ve arkadaşları tarafından Amerika Ve Rusya gibi ülkelerde 0-6 yaş çocuğa sahip 71 ebeveynle çalışılmıştır ve çocuk yetiştirme tutumuna dair algıları, değer yargıları ve inanç sistemi incelenmiştir. Her iki ülkeden varılan sonuçlara göre, sosyoekonomik seviyesi ortalamanın üstünde olan ailelerin çocuğun özgürlüğüne daha fazla önem verdikleri ve çocukların kararlarını kendisinin vermesi gerektiğine daha fazla inandıkları, yönlendirmeye katıldıkları ve çocuğun üzerindeki katı disiplin ve kontrol hakkında olumlu düşünmedikleri bulgulanmıştır¹²⁵.

2001 yılında Guglielmo ve Tryon, gelişimsel geriliği olan 19 çocuktan oluşan 2 grup için sosyal beceri programı ve davranış eğitim paketi hazırlamışlardır. İki grubun da, hedef davranışları öğrendiği ve diğer davranışlarında ise artış olduğu gözlemlenmiştir. 2 grupta da grup davranışı artarken, sosyal beceri gelişimleri tüm çevreleri tarafından dikkate değer şekilde değişmiştir¹²⁶.

2003'te yapılan bir çalışmada, sosyal gelişimin öğrenmeye dayalı olduğu test edilmek istenmiştir ve bağımsızlık, sorumluluk, öz denetim ve iş birliği alt boyutları bakımından incelemeye alınmıştır. 3-4 yaşından büyük 72 okulöncesi çocuk, 1 sene arayla gözlemlenmiş ve sosyal becerilerinde fazla bir değişiklik gözlemlenmemiştir.

¹²³ Baran Işık, Ailenin Örgütsel ve Yapısal Niteliğinin 60-72 Aylık Çocukların Sosyal-Duygusal Uyum Düzeyine Etkisi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2006, s.161-173, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

¹²⁴R. King, Classroom-Based Social Skills Training as Primary Prevention in Kindergarten: Teacher Ratings of Social Functioning, University of Missouri, ABD, 2000, **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**.

¹²⁵ Jonathan R. H. Tudge et al., "Parents' child-rearing values and beliefs in the United States and Russia: The impact of culture and social class", **Infant and Child Development**, 9(2), 2000, p.105-121.

¹²⁶ Hindi Guglielmo and Georgiana Shick Tryon, "Social Skill Training In An Integrated Preschool Program", **School Psychology Quarterly**, 16 (8), 2001, p. 158-175.

Aynı araştırmada, sosyal becerilerin ortaya çıkışı üzerinde durulmuş ve ilkokul başarisını ne düzeye etkileyebileceği tartıřılmıřtır¹²⁷.

2004 yılında Laible, Carlo ve Ontai tarafından yapılan araştırmada, ebeveyn stilleri ve çocukların olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgulara göre, sıcak ve yakın tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarının olumlu sosyal becerileri düzeylerinin, katı tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarına oranla daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Katı tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarının ise, saldırganlık davranışlarında artış gözlemlenmiş ve kızların, erkek çocuklarına oranla daha fazla olumlu sosyal davranışa sahip olduğu sonucuna varılmıřtır¹²⁸.

2005 yılında Aunola ve Nurmi, ebeveyn tutumları ve davranış problemleri arasındaki ilişkiyi gözlemledikleri çalışmalarında, 5-6 yaş arasındaki 196 ocuk ile çalışmışlar ve 6 defa kontrol ve gözlemden geirilmışlerdir. Anne ve babalara, ebeveyn stilleri ile alakalı ölçekler uygulanmıştır. Sonuç olarak, aşırı sevgi gösteren annelerin, yüksek seviyede kontrolleri ile birleşince, çocuklarda hem içsel hem de dışsal davranış problemlerinin tetiklediği bulgulanmıştır. Annelerin tutumu kontrol altına alındığında ise, dışsal davranış problemlerinde azalma gzlemlenmiřtir¹²⁹.

2005 yılında Chen ve arkadaşları yaptığı çalışmada, in'de yaşayan çocukların sosyal ve okul uyumları ile aileleriyle olan ilişkilerindeki bağlantıyı incelemişlerdir. Sonuç olarak, okul uyumu ve sosyal uyumu yüksek çocukların, anne ve babalarıyla olan ilişkilerinin de iyi olduğu bulgulanmıřtır¹³⁰.

2006 yılında Milevsky ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada, 272 kişilik örneklem grubu, 9. ve 11. sınıflara devam eden ergen grubundan çocuklar ile ebeveynlerinden oluşmaktadır. Ebeveynlere özgü anne-baba tutumları ile, çocuklarının özsaygı, depresyon ve hayattan tatmin olma seviyeleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. İzin verici anneyle kıyaslandığında, açıklayıcı olan ve otoriter tutumu benimseyen annelerin çocukları, daha fazla özsaygıya sahiptir ve hayattan tatmin olma durumları daha yüksektir. Depresyon duygu durumu incelendiğinde, bu

¹²⁷ Megan M. McClelland and Fred J. Morrison, "The Emergence Of Learning-Related Social Skills in Preschool Children", *Early Childhood Research Quarterly*, 18 (2), 2003, p.206-224.

¹²⁸ Deborah Laible et al., "Children's Perceptions of Family Relationships as Assessed in a Doll Story Completion Task: Links to Parenting, Social Competence and Externalizing Behavior", *Social Development*, 13(4), 2004, p.551- 569.

¹²⁹ Kaisa Aunola and Jari Erik Nurmi, "The Role of Parenting Styles in Children's Problem Behavior", *Child Development*, 76 (6), 2005, p.1144 – 1159.

¹³⁰ Xinyin Chen vd., "The peer group as a context: moderating effects on relations between maternal parenting and social and school adjustment in chinese children", *Child Development*, 76(2):, 2005, p. 417-34.

tutumda anneye sahip çocuklarda yine daha az rastlanan bir değişken olmuştur. Sonuç olarak, açıklayıcı ve otoriter anne tutumu, üç değişken açısından da çocuklara daha fazla avantaj sağlamıştır. Baba tutumları ve etkileri değerlendirildiğinde ise, çocuklar üzerinde yeterince belirleyici etkisi olmadığı gözlemlenmiştir¹³¹.

2006 yılında yapılan diğer bir araştırmaya göre, ebeveynlerin ile çocuklarının sosyal düzeyleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, ebeveynlerin sahip olduğu sosyal beceri düzeyleri ile çocuklarının benzer sosyal becerileri arasında anlamlı ilişki olduğu göze çarpmaktadır. Özellikle annelerin ile çocukların sosyal yeterlilik düzeyi arasındaki ilişkinin gücü oldukça yüksektir. Ve bu sonuçlar, annenin çocuk ile ilk ve en yakın etkileşime giren kişi olarak önemini vurgulamaktadır. Ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe, çocukları ile olan sosyal beceri arasındaki ilişkinin de yükseldiği bulgulanmıştır¹³².

2006 yılında yapılan bir çalışmada, okul öncesi 4-6 yaş arası 343 öğrencinin sosyal becerileri bazı demografik değişkenler açısından incelenmiştir. Sonuçlara göre, sosyal beceri alt boyutu, iletişim alt boyutu ve uyum alt boyutlarında çocukların yaşları arasında anlamlı farklılıklar göze çarpmıştır. Kız çocuklarının uyum seviyelerinin erkek çocuklardan daha düşük olduğu gözlemlenmiştir¹³³.

2010 yılında Berry ve O'Connor tarafından yapılan çalışmada, çocukların anaokulu döneminden altıncı sınıfa kadar gösterdikleri sosyal beceri gelişimleri izlenmiştir. Erken çocukluk problemleri, sosyal beceri gelişimleri ve öğretmen ile kurdukları ilişkilerin etkileri araştırılmıştır. Bulgulara baktığımızda, çocukların erken çocukluk dönemine denk gelen anaokulu süreçlerinde hızlanan ve eğitim kademesinin ilerleyen safhalarında gittikçe yavaşlan bir sosyal gelişim süreci izledikleri gözlemlenmiştir. Okul öncesinde içselleştirme ile alakalı problem yaşayan çocukların, yaşlarına oranla daha düşük sosyal beceriye sahip oldukları ve daha farklı sosyal gelişim süreci geçirdikleri gözlemlenmiştir. Öğretmeniyle yüksek düzeyde ve kaliteli ilişkiye sahip olan çocuklarda ise, anaokulundan altıncı sınıfa kadar daha kaliteli bir sosyal gelişim süreci gözlemlenirken, öğretmen ve öğrenci

¹³¹Avidan Milevsky vd., "Maternal and Paternal Parenting Styles in Adolescents: Associations with Self-Esteem, Depression and Life-Satisfaction", *Journal Of Child and Family Studies*, 16(1), 2006, p.39-47.

¹³²Nilüfer Özabacı, "Çocukların sosyal becerileri ile ebeveynlerin sosyal becerileri arasındaki ilişki üzerine bir araştırma", *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16.1, 2006, p.163-179.

¹³³Necla Acun-Kapıkıran vd., "Okul Öncesi Çocuklarında Sosyal Beceri: Durum Saptaması. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19(1)", 2006, s.19-27.

arasındaki ilişki kalitesinin çocukların yaşıyla orantılı olarak artış gösterdiği sonuçlara eklenmiştir¹³⁴.

2011 yılında Healey ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada, okul öncesi dönem çocuklarında dikkat eksikliği ve hiperaktivite düzeyleri ile, annelerin olumlu ebeveynlik davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Veri toplamada, 138 tanı almış çocuk, annelerin gözlemleri ve tutum ölçekleri, öğretmenlerin hastalık belirtisi gözlemleri ile mizaç ve huy ölçek değerlendirmeleri yer almıştır. Sonuçlara baktığımızda, belirtilerin şiddeti değerlendirildikten sonra, çocuğun mizacının annenin yetiştirme tutumu ile ilgili olduğu görülmüştür. Annenin çocuk yetiştirme tarzı olumlu olduğunda ise, çocuğun hastalık belirtileri ile fonksiyonel bozukluk arasındaki ilişkiyi dengelediği, sonuç olarak da anne tutumunun olumlu olmasının DEHB tanısı almış çocuklardaki fonksiyonel dengeye oldukça yararlı olduğu bulunmuştur¹³⁵.

2011 yılında Karaca ve arkadaşları tarafından yapılan çalışma, okul öncesi dönem çocuklarında sosyal becerileri gözlemek ve bazı diğer değişkenler ile ilişkileri saptamak amacı ile tasarlanmıştır. 6 yaş grubunda olan 299 çocuk için öğretmenleri tarafından Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu doldurulmuştur. Bulgular değerlendirildiğinde, çocukların sahip olduğu fiziksel davranışları, ilişkideki davranışları ve olumlu sosyal davranışları ile cinsiyetleri, anne ve babanın öğrenim düzeyi ve anne babanın yaşının anlamlı farklılıklar gösterdiği saptanmıştır¹³⁶.

2012'de yapılan araştırmaya göre, eğitim alan kız ve erkek çocuklarının sosyal yeterlilikleri ve olumlu sosyal davranışları ile ebeveynlik tarzları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Yaşları 35 ve 75 ay arasında değişen 344 çocuk ve anneleri uygulamaya alınmıştır. Ebeveyn Stilleri ve Boyutları Ölçeği, Sosyal Yeterlik için Eğitimci Değerlendirme Ölçeği ve Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği veri toplamada kullanılmıştır. Sonuç olarak, kız çocukları yaşlıları ve eğitimleriyle erkek çocuklarına oranla daha pozitif ilişki içerisinde çıkmıştır. Erkek çocuklarının ise, yaşlıları ile olan negatif ilişkileri, kız çocuklarına oranla daha yüksek bulunmuştur. Bunlara ek olarak, olumlu sosyal davranışların genel olarak kızlarda daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Demokratik ebeveyn stiline sahip anne babayla yetişen

¹³⁴ Daniel Berry and Erin O'Connor, "Behavioral risk, teacher-child relationships, and social skill development across middle childhood: A child-by-environment analysis of change", *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31 (1), 2010, p.1 – 14.

¹³⁵ Dione M. Healey et al., "Maternal positive parenting style is associated with better functioning in hyperactive/inattentive preschool children", *Infant Child Development*, 20, 2011, p.148-161.

¹³⁶ Nezahat Hamiden Karaca vd., "Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışının incelenmesi", *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 4, 2011, s.65-76.

çocuk, izin verici ebeveyn stiline sahip anne babayla yetişen çocuklardan daha olumlu davranışlar göstermektedir¹³⁷.

2012 yılında yapılan bir araştırmada, anasınıfına devam eden çocukların sosyal yetkinlik ve içe dönük davranışlarını, ebeveyn tutumlarının yordama düzeyi incelenmiştir. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği-30 ve Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin kullanıldığı bu çalışmada, 309 çocuk ve anneleri ile uygulama yapılmıştır. Sonuçlara göre, ebeveynlik tutumu çocuğun sosyal yetkinlik ve içe dönük davranış örüntülerinin anlamlı yordayıcısıdır. Çocukların sosyal düzeyi değerlendirilirken, aile faktörünün göz önünde bulundurularak sürece dahil edilmesi gerektiği vurgulanmıştır¹³⁸.

2012 yılında yapılan başka bir yüksek lisans tez araştırmasında, sosyal beceri düzeyi ile annenin çocuk yetiştirme tutumu arasındaki ilişkiye bakılmıştır. 6 yaş grubundaki çocuklar ve anneleri ile yapılan araştırmada, çocuklara Sosyal Beceri Ölçeği uygulanırken, annelere Ebeveyn Tutum Ölçeği uygulanmıştır. Sonuç olarak, demokratik anne tutumu ile çocuğun sosyal beceri puanında anlamlı yönde pozitif bir ilişkiye rastlanmıştır. Cinsiyet düzeyinde farklılaşma değerlendirildiğinde ise, anne tutumu ya da çocuğun sosyal beceri düzeyi cinsiyete göre anlamlı yönde farklılaşmamaktadır¹³⁹.

2014 yılında yapılan başka bir çalışmada, ailenin özellikleri ile çocukların sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. 295 çocuk ve ailesiyle yapılan bu araştırmada, Aile Bilgi Formu ve Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeği'nin Sosyal Beceri Ölçeği uygulamada kullanılmıştır. Sonuç olarak, çocukların sosyal beceri düzeyleri ile annenin eğitim durumu, babanın mesleği, çocuğun yaşı, cinsiyeti, arasında anlamlı ilişkilere rastlanmıştır¹⁴⁰.

2014 yılında Özyürek ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada, çocukların sosyal beceri düzeyleri ile çevresindeki bireyler ile etkileşimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Öğretmenler tarafından sosyal becerisi yüksek ve düşük olarak iki gruba ayrılan 20 çocuk, iki araştırmacı tarafından

¹³⁷Fatma Başak Altay ve Ayşen Güre, "Okul öncesi kuruma (devlet-özel) devam eden çocukların sosyal yeterlik ve olumlu sosyal davranışları ile annelerinin ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkiler", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12.4, 2012, s.2699-2718.

¹³⁸Neslihan Durmuşoğlu Saltalı ve Emel Arslan, "Ebeveyn Tutumlarının Anasınıfına Devam Eden Çocukların Sosyal Yetkinlik ve İçe Dönüklük Davranışını Yordaması", *İlköğretim Online*, 11.3, 2012, s.729-737.

¹³⁹Aysun Aktaş Özkafacı, Annenin çocuk yetiştirme tutumu ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012, s. 52-60, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

¹⁴⁰Yaşar Ekici, *a.g.e.*, 2015, s.223-259.

gözlemlenmiştir. Elde edilen bulgulara bakıldığında, sosyal becerileri yeterli olan çocukların, ebeveyn, okul personeli ile olan etkileşimlerinin ve ebeveynlerinin okul personeli ile olan etkileşiminin, sosyal beceri düzeyi düşük çocuklara oranla daha yüksek sosyal düzeye sahip olduğu bulunmuştur ve ailenin model olma konusunda, ne derece önemli olduğu vurgulanmıştır¹⁴¹.

2015 yılında 135 çocuk ve annesi ile yapılan araştırmada, çocukların sosyal beceri düzeyi ve annelerinin yetiştirme tutumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği ve Aile Tutum Envanteri'nin kullanıldığı bu çalışmada, anne tutumlarının eğitim düzeyi ve annenin çalışma pozisyonundan etkilendiği bulunurken, demokratik tutumun çocuğun sosyal becerileri üzerinde olumlu etkisi bulunduğu sonucuna varılmıştır¹⁴².

2015 yılında Koçyiğit ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmada, 60-72 ay arası 228 çocuktan oluşan veri kullanılmıştır. Bu araştırmada, çocukların sosyal yetkinlik düzeyi, duygu düzenleme becerileri ve oyun becerileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulgularına bakacak olursak, sosyal yetkinlik ve oyun becerileri arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur.

2017 yılında yapılan diğer bir araştırmada, 5 yaş çocuklarının uyum ve tavırları ile ebeveynlerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. 50 çocuk ve 50 ebeveyn araştırmanın örneklemidir, Ebeveyn Tutum Ölçeği ve Marmara Sosyal Duygusal Uyum Ölçeği de uygulama amaçlı kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlarda, çocukların okuldaki sosyal duygusal uyum düzeyinin yüksekliği ile annenin demokratik tutumu arasında ilişki bulunmuş, otoriter, izin verici ve aşırı koruyucu tutumlar ile yetişen çocuklarda sosyal uyum düzeyi düşük bulunmuştur¹⁴³.

2017 yılında yayınlanan bir araştırmaya 48-72 yaş arasında çocuğu olan 422 ebeveyn katılmıştır. Çalışmanın amacı, çocuk yetiştirirken gösterdikleri tutumların farklı değişkenler tarafından incelenmesidir. Bu araştırmadaki farklı değişkenlerle tutum arasındaki ilişki analiz sonuçlarına göre, çalışmayan ebeveynlerin, çalışan ebeveynlere göre daha çok koruyucu tutum içinde olduğu bulgulanmış, çocuk yetiştirme konusunda eğitim alan ebeveynlerin, otoriter ve aşırı koruyucu tutum

¹⁴¹Arzu Özyürek vd., Okul Öncesi Çocukların Sosyal Becerileri ile Yakın Çevresindeki Yetişkin Etkileşimleri Arasındaki İlişki, *Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences*,16.2, 2014, s.115-134.

¹⁴² Özyürek, *a.g.e.*, s.106-120.

¹⁴³Derya Şahin vd., "5 Yaş Çocuklarının Sosyal Duygusal Uyumları İle Ebeveynlerinin Tutumları Arasındaki İlişki", *Disiplinler arası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1.2, 2017, s.1-14.

puanlarında düşüş olduğu gözlemlenmiştir. Çocukların cinsiyet değişkeni üzerinden bakıldığında, ebeveynler erkek çocuklarına daha otoriter davranmaktadırlar. Ve ek olarak diğer bulgular doğrultusunda, ebeveynleri yaşı, öğrenim durumları, ailenin gelir düzeyi ve sahip oldukları çocuk sayısı ile tutum ölçeğinde aldıkları tutum puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık saptanmıştır¹⁴⁴.

¹⁴⁴Erhan Alabay, Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ebeveynlik Tutumlarının İncelenmesi, *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 2017, s.156-174.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın modeli, nicel modeller başlığı altında, bir tarama modeli olarak oluşturulmuştur. İlişkisel tarama modeli, iki değişken ya da daha çok sayıdaki değişkenin arasında oluşturduğu ilişkileri, birlikteken oluşturdukları değişimin varlığını veya değişimin derecesini belirlemeyi amaçlar. Araştırmanın amacı, kapsamı ve verisi bu modeli desteklemektedir.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

İstanbul ili, Bağcılar, Bahçelievler ve Güngören ilçesindeki 3-6 yaş arası çocuğa sahip anneler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, bu ilçelerde rastgele seçilen 3-6 yaş arası çocuğa sahip 395 anne oluşturmaktadır.

3.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

3.3.1. Demografik Bilgi Formu

Bu form araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Katılımcıların demografik bilgilerine dair sorular yer almıştır. Katılan annenin yaşı, çalışma durumu, eğitim durumu, evlilik durumu, psikiyatrik tanı alıp almadığı, psikiyatrik ilaç kullanıp kullanmadığı, ailenin gelir düzeyi, değerlendirilen çocuğun kardeş sayısı, doğum sırası ve eğitim durumu ile ilgili bilgileri kapsamaktadır.

3.3.2. Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği (OSBED) - Anne Baba Formu

Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği, TÜBİTAK Programı kapsamında, 2012 yılında Ömeroğlu ve arkadaşları tarafından Türk kültürüne uygun olarak geliştirilmiş ve okul öncesi dönemdeki 3-6 yaş arası çocukların sosyal beceri düzeylerini ölçmeyi amaçlamış bir ölçektir. Türkiye norm değerlerine bakıldığında ölçek, çocuğun sosyal gelişimini yaşlıları ile kıyaslayarak, çocukların sosyal beceri yeterliliğini belirlemeyi amaçlamaktadır. OSBED, anne-baba formu ya da öğretmen formu olmak üzere iki ayrı form şeklinde düzenlenmiştir ve ölçek; anne, baba ya da öğretmen tarafından, her bir çocuk için ayrı olarak doldurulmaktadır. Ölçek içeriğinde bulunan çocuğun adı soyadı, doğum tarihi ve cinsiyeti gibi demografik

bilgilerin yanı sıra, sosyal gelişim düzeyini ölçecek 4 alt ölçeği ve toplamda 49 maddesi bulunmaktadır. Ölçekten alınan puanlar, normlara uygun olarak oluşturulan puan tablosu ile karşılaştırılarak çocuğun sosyal beceri düzeyi hakkında genel standardizasyona dair bir tanımlama yapılmaktadır. Ölçek alt boyutundan alınan toplam puan 0-39 arasında ise, çocuğun o alt boyutta sosyal beceri gelişimi yaşlıtlarına göre oldukça geridir ve desteklenmesi gerekmektedir. Eğer 40-44 puan aralığında ise, çocuğun sosyal beceri gelişimi yavaştır ve sosyal gelişimi önemli şekilde desteklenmelidir. Puan 45-50 arasında ise çocuğun sosyal gelişimi yaşlıtlarına görece yavaş olup, desteklenmesi önerilmektedir. Puanın 51'in üstünde olması durumunda çocuğun sosyal becerilerindeki gelişim yeterli ve beklenen düzeyde olduğu kabul edilmektedir. Ölçekten alınan toplam puanın yüksekliği çocuğun sosyal beceri düzeyinin normal olduğu ve sosyal gelişiminin yeterli olduğunu göstermektedir¹⁴⁵.

Ölçeğin psikometrik yorum ve normlarına bakıldığında; iç tutarlık analizlerinde tüm yaş grupları ve alt ölçekler yönünden iç tutarlık katsayılarınının 84 ve. 95 arasında olduğu, geçerliliğini tespit etmek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına bakıldığında modelin veri uyumunun istatistiksel olarak sağlandığı sonucuna varılmıştır¹⁴⁶.

3.3.3. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)

Karabulut Demir ve Şendil tarafından 2008 yılında geliştirilen Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin amacı, 2-6 yaş arasında çocuğa sahip ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını değerlendirmektir. Türkiye normlarına uygun şekilde tasarlanmış; aşırı koruyucu, demokratik, izin verici ve otoriter olmak üzere 4 alt boyuttan oluşur ve toplamda 46 maddedir. 5'li likert tipi olan ölçeğin, bu 5 seçeneği davranışın sıklık oranlarına göre değişmektedir¹⁴⁷. Geçerlilik güvenilirlik çalışmaları için veriler toplanırken 420 ebeveynle çalışılmıştır. Yüksek, orta ve düşük sosyo-ekonomik aileler ele alınarak, topluma ve kültürün çeşitliliğini uygun oluşturulmaya çalışılmıştır.

Psikometrik ve norm ölçümleri değerlendirildiğinde, geliştirme aşamasında yapı geçerliği için faktör analizi kullanılmış, hedeflenen 4 faktör ve 46 maddeden oluştuğu belirlenmiştir. Boyutların Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları izin verici boyutu için 0,74, demokratik boyut için 0,83, aşırı koruyucu boyut için 0,75 ve

¹⁴⁵ Esra Ömeroğlu vd., "Okul öncesi sosyal beceri değerlendirme ölçeği anne -baba formuna ait norm değerlerinin belirlenmesi ve yorumlanması", *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (2), 2014, s.102-115.

¹⁴⁶ Ömeroğlu, *a.g.e.*, s.102-115.

¹⁴⁷ Evren Karabulut Demir ve Gül Şendil, "Ebeveyn tutum ölçeği", *Türk Psikoloji Yazıları*, 11 (21), 2008, s. 15-25.

otoriter boyut için 0,76 olarak bulunmuştur. Yapılan analizler sonucunda, bu ölçeğin ebeveynlerin tutumlarını değerlendirmede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir¹⁴⁸.

3.4. Verilerin Analizi

Katılımcılar, Demografik Bilgi Formu, Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği (OSBED) Anne- Baba Formu ile Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)'ni doldurmuşlardır. Bilgi Formu ve ölçek puanları ile elde edilen verilerin SPSS 22.0 Programında analizi yapılmıştır. Analiz neticesinde yüzde ve frekans değerleri, aritmetik ortalama ve standart sapmalar tanımlayıcı istatistik olarak hesaplanmıştır. Verilerin normal dağılıp dağılmadığı Skewness ve Kurtosis değerleri üzerinden belirlenmiştir. Skewness ve Kurtosis için sınır -1,0 ile +1,0 olarak kabul edilmiştir. Sosyal Değerlendirme Ölçeği (OSBED) ve Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) alt ölçeklerinde normal dağılım ölçütlerine ulaşılmıştır. Verilerin ilişkisel analizleri için Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi; fark analizleri için ise Bağımsız Örneklemeler için T Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi uygulanmıştır.

¹⁴⁸Karabulut Demir ve Şendil, **a.g.e.**, s.15-25.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Katılımcıların Demografik Verilerine İlişkin Bulguları

Bu bölümde elde edilen bulgular yer almaktadır. Tablo 4.1.1.'de araştırma örnekleminin demografik değişkenlere göre dağılımları görülmektedir.

Tablo: 4.1.1.: Katılımcıların Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=395)

Değişken	N	%	
Annenin Yaşı	22-35 Arası	247	62,5
	36-49 Arası	148	37,5
Annenin Çalışma Durumu	Çalışıyor	59	14,9
	Çalışmıyor	336	85,1
Annenin Eğitim Durumu	İlkokul	129	32,7
	Ortaokul	88	22,3
	Lise	98	24,8
	Universite	80	20,3
Annenin Evlilik Durumu	Birlikte	373	94,4
	Ayrı	22	5,6
Annenin Daha Önce Psikiyatrik Tanı Alıp Almadığı	Evet	60	15,2
	Hayır	335	84,8
Annenin Daha Önce Psikiyatrik İlaç Kullanıp Kullanmadığı	Evet	60	15,2
	Hayır	335	84,8
Ailenin Toplam Aylık Geliri	0-1604 TL	88	22,3
	1605-3000 TL	204	51,6
	3001-5000 TL	72	18,2
	5001 TL'den fazla	31	7,8
Çocuğun Kardeş Sayısı	Tek Kardeş	79	20,0
	2 Kardeş	188	47,6
	3 Kardeş	101	25,6

	4 ve daha fazla	27	6,8
Çocuğun Doğum Sırası	İlk Çocuk	131	33,2
	2. Çocuk	153	38,7
	3. Çocuk	87	22,0
	4. ve daha sonra	24	6,1
Çocukların eğitim programına katılımına göre dağılımları	Evet	270	68,4
	Hayır	125	31,6
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	203	51,4
	Erkek	191	48,4
	Missing	1	0,3
Çocukların Yaşlara (Aylara) Göre Dağılımları	36-48 Ay	120	30,4
	49-60 Ay	135	34,2
	61-72 Ay	140	35,4

Araştırma dâhilinde kişisel bilgi formunu ve anket sorularını yanıtlayan 395 anneden; 247'sinin (% 62,5) 22-35 yaş aralığında olduğu, 148'inin (% 37,5) 36-49 yaş aralığında olduğu; 59'unun (% 14,9) çalıştığı, 336'sinin (% 85,1) çalışmadığı; 129'unun (% 32,7) ilkokul mezunu olduğu, 80'inin (% 20,3) ortaokul mezunu olduğu, 98'inin (% 24,8) lise mezunu olduğu, 44'ünün (% 16,1) üniversite ve üzeri mezunu olduğu; 373'ünün (% 94,4) evli olduğu, 22'sinin (% 5,6) ayrı olduğu; 60'ünün (% 15,2) daha önceden psikiyatrik tanı aldığı, 335'inin (% 84,8) daha önce psikiyatrik tanı almadığı, 60'ünün (% 15,2) daha önceden psikiyatrik ilaç kullandığı, 335'inin (% 84,8) daha önce psikiyatrik ilaç kullanmadığı görülmektedir. Ailenin toplam aylık geliri incelendiğinde 395 anneden; 88'inin (%22,3) 0-1604 TL, 204'ünün (%51,6) 1605-3000 TL, 72'sinin (%18,2) 3001-5000 TL, 31'inin (%7,8) 5001 TL'den fazla olduğu görülmektedir. 395 çocuktan; 79'u (%20) tek kardeş, 188'i (%47,6) iki kardeş, 101'i (%25,6) üç kardeş, 27'si (%6,8) dört ve daha fazla kardeş; 131'i (%33,2) ilk çocuk, 153'ü (% 38,7) ikinci çocuk, 87'si (% 22) üçüncü çocuk, 24'ü (% 6,1) dördüncü ve daha fazla sıradaki çocuk; 203'ü (% 51,4) kız, 191'i (% 48,4) erkek; 120'si (% 30,4) 36-48 aylık, 135'i (% 34,2) 49-60 aylık ve 140'ı (% 35,4) 61-72 aylıktır. 395 çocuktan 270'i (%68,4) eğitim programına katılmış, 125'i (%31,6) eğitim programına katılmamıştır.

4.2. Katılımcılara Uygulanan Ölçeklere İlişkin Bulgular

Tablo: 4.2.1.: Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin (ETÖ) Alt Boyutlarından Alınan Puanların Betimsel İstatistikleri

Ölçekler	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maximum
Demokratik Tutum	395	64,34	19,26	22,00	85,00
Otoriter Tutum	395	25,89	12,10	11,00	53,00
İzin Verici Tutum	395	18,64	5,98	9,00	33,00
Koruyucu Tutum	395	26,84	10,34	9,00	45,00

Tablo 4.2.1.'de, Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin alt ölçeklerinin puanlarının ortalaması hesaplanmıştır. Demokratik Tutum Puanı'nın ortalamasının 64,34±19,26 ve en düşük puanın 22, en yüksek puanın 85 olduğu; Otoriter Tutum Puanı'nın ortalamasının 25,89±12,10 ve en düşük puanın 11, en yüksek puanın 53 olduğu; İzin Verici Tutum Puanı'nın ortalamasının 18,64±5,98 ve en düşük puanın 9, en yüksek puanın 33 olduğu; Koruyucu Tutum Puanı'nın ortalamasının 26,84±10,34 ve en düşük puanın 9, en yüksek puanın 45 olduğu görülmektedir.

Tablo: 4.2.2.: Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği'nin (OSBED) Alt Boyutlarından Alınan Puanların Betimsel İstatistikleri

Ölçekler	N	Ortalama	Standart Sapma	Min.	Max.
Başlangıç Becerileri	395	43,97	9,18	18,00	60,00
Akademik Destek Becerileri	395	41,9	8,83	16,00	60,00
Arkadaşlık Becerileri	395	46,96	9,62	20,00	65,00
Duyularını Yönetme Becerileri	395	38,02	8,86	16,00	60,00

Tablo 4.2.2.' de, Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği'nin alt ölçeklerinin puanlarının ortalaması hesaplanmıştır. Başlangıç Becerileri Puanı'nın ortalamasının 43,97±9,18 ve alınan en düşük puanın 18, en yüksek puanın 60 olduğu görülmektedir. Akademik Destek Becerileri Tutum Puanı'nın ortalamasının 41,9±8,83 ve alınan en düşük puanın 16, en yüksek puanın 60 olduğu görülmektedir. Arkadaşlık Becerileri Puanı'nın ortalamasının 46,96±9,62 ve alınan en düşük puanın

20, en yüksek puanın 65 olduğu görülmektedir. Duygularını Yönetme Becerileri Puanı'nın ortalamasının $38,02 \pm 8,86$ ve alınan en düşük puanın 16, en yüksek puanın 60 olduğu görülmektedir.

Tablo: 4.2.3.: ETÖ Demokratik Tutum Boyutu Puanları ile OSBED Ölçeği Toplam Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi Sonuçları

		OSBED Ölçeği (Toplam Puan)
Demokratik Tutum	r	.682**
	p	.000

** p<.01

Demokratik Tutum boyutu ile OSBED Ölçeği toplam puanları arasında, yüksek düzeyde anlamlı, pozitif bir ilişki bulunmaktadır ($r = .682$, $p < .01$).

Tablo: 4.2.4.: ETÖ Otoriter Tutum Boyutu Puanları ile OSBED Ölçeği Toplam Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi Sonuçları

		OSBED Ölçeği (Toplam Puan)
Otoriter Tutum	r	-.743**
	p	.000

** p<.01

Otoriter Tutum alt boyutu ile OSBED Ölçeği toplam puanları arasında, yüksek düzeyde anlamlı, negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır ($r = -.743$, $p < .01$).

Tablo: 4.2.5.: ETÖ İzin Verici Tutum Boyutu Puanları ile OSBED Ölçeği Toplam Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi Sonuçları

		OSBED Ölçeği (Toplam Puan)
İzin Verici Tutum	r	.076
	p	.131

İzin Verici Tutum alt boyutu ile OSBED Ölçeği toplam puanları arasında, anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r = .076$, $p > .05$).

Tablo: 4.2.6.: ETÖ Koruyucu Tutum Boyutu Puanları ile OSBED Ölçeği Toplam Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi Sonuçları

		OSBED Ölçeği (Toplam Puan)	
Koruyucu Tutum	r	.129*	
	p	.010	

* $p < .05$

Koruyucu Tutum alt boyutu ile OSBED Ölçeği toplam puanları arasında, çok düşük düzeyde anlamlı, pozitif yönde bir ilişki saptanmıştır ($r = .129$, $p < .05$).

Tablo: 4.2.7.: OSBED Ölçeği Alt boyutları Başlangıç Becerileri ile Arkadaşlık Becerileri Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi Sonuçları

		Arkadaşlık Becerileri	
Başlangıç Becerileri	r	.819**	
	p	.000	

** $p < .01$

OSBED Ölçeği alt boyutları başlangıç becerileri ile arkadaşlık becerileri arasında çok yüksek düzeyde pozitif yönde bir ilişki saptanmıştır. ($r = .819$, $p < .01$).

Tablo: 4.2.8.: ETÖ Demokratik Tutum Boyutu Puanları ile OSBED Ölçeği Duyularını Yönetme Becerileri Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi Sonuçları

		OSBED Ölçeği Duyularını Yönetme Becerileri	
Demokratik Tutum	R	.440**	
	P	.000	

** $p < .01$

ETÖ Demokratik Tutum alt boyutu ile OSBED Ölçeği Duygularını Yönetme Becerileri Alt Boyutu arasında orta düzeyde anlamlı, pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. ($r=.440, p < .01$).

Tablo: 4.2.9.: ETÖ Otoriter Tutum Boyutu Puanları ile OSBED Ölçeği Duygularını Yönetme Becerileri Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi Sonuçları

		OSBED Ölçeği Duygularını Yönetme Becerileri	
Otoriter	R	-.533**	
Tutum	p	.000	

**p<.01

ETÖ otoriter alt boyutu ile OSBED Ölçeği duygularını yönetme becerileri arasında orta düzeyde anlamlı, negatif yönde bir ilişki saptanmıştır ($r=-.533, p < .01$).

Tablo: 4.2.10.: ETÖ İzin Verici Tutum Boyutu Puanları ile OSBED Ölçeği Duygularını Yönetme Becerileri Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi Sonuçları

		OSBED Ölçeği Duygularını Yönetme Becerileri	
İzin Verici	r	-.018	
Tutum	p	.721	

ETÖ İzin Verici Tutum alt boyutu ile OSBED Ölçeği duygularını yönetme becerileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.018, p>.05$).

Tablo: 4.2.11.: ETÖ Koruyucu Tutum Boyutu Puanları ile OSBED Ölçeği Duygularını Yönetme Becerileri Alt Boyut Puanları ile Annenin Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesine Yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon Testi Sonuçları

		OSBED Ölçeği Duygularını Yönetme Becerileri	
Koruyucu	r	-.046	
Tutum	p	.367	

p>.05).

ETÖ koruyucu alt boyutu ile OSBED Ölçeği duygularını yönetme becerileri arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. ($r = -.046$, $p > .05$).

Tablo: 4.2.12.: Annelerin eğitim durumuna göre OSBED toplam ve alt boyutları puanları açısından Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi sonuçları

Ölçek	Eğitim Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma	F	p
Sosyal Beceri Toplam	İlkokul	129	156,40	30,56	43,032	,000**
	Ortaokul	88	156,82	32,75		
	Lise	98	181,70	28,42		
	Üniversite ve üzeri	80	196,38	21,24		
Başlangıç Becerileri	İlkokul	129	39,51	9,17	44,641	,000**
	Ortaokul	88	40,44	9,16		
	Lise	98	47,53	6,89		
	Üniversite ve üzeri	80	50,67	5,14		
Akademik Destek Becerileri	İlkokul	129	38,35	8,17	37,573	,000**
	Ortaokul	88	38,23	8,57		
	Lise	98	44,55	7,88		
	Üniversite ve üzeri	80	48,41	6,05		
Arkadaşlık Becerileri	İlkokul	129	43,27	9,64	30,903	,000**
	Ortaokul	88	43,23	10,05		
	Lise	98	50,17	7,97		
	Üniversite ve üzeri	80	53,10	5,77		
Duyguları Yönetme Becerileri	İlkokul	129	35,24	7,18	25,691	,000**
	Ortaokul	88	34,90	8,68		
	Lise	98	39,44	8,96		
	Üniversite ve üzeri	80	44,20	7,88		

**p<.01

Çocuğun sosyal beceri düzeyinde annenin eğitim durumuna göre farklılıkların olup olmadığının değerlendirilmesi amacı ile yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi neticesinde; sosyal beceriler toplamı (F (3, 391) = 43.032, p < .01), başlangıç becerileri (F (3, 391) = 44.641, p < .01), akademik destek becerileri (F (3, 391) = 37.573, p < .01), arkadaşlık becerileri (F (3, 391) = 30.903, p < .01) ve duyguları yönetme becerilerinde (F (3, 391) = 25.691, p < .01) annenin eğitim durumuna göre anlamlı fark olduğu bulunmuştur.

Üniversite ve üzeri okul mezunu annelerin çocuklarının ilkokul, ortaokul ve lise mezunu annelerin çocuklarına kıyasla sosyal beceriler toplamı daha yüksektir. Lise mezunu annelerin çocuklarının sosyal beceriler toplamı ilkokul ve ortaokul mezunu annelerin çocuklarına kıyasla yüksektir. İlkokul ve ortaokul mezunu annelerin çocukları arasında sosyal beceriler toplamı açısından farklılık yoktur.

Tablo: 4.2.13.: Ailelerin gelir durumuna göre OSBED toplam ve alt boyutları puanları açısından Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi sonuçları

Ölçek	Gelir Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma	F	p
Sosyal Beceri Toplam	0-1604 TL	88	158,73	33,57	21,640	,000**
	1605-3000 TL	204	166,19	32,79		
	3001-5000 TL	72	186,05	24,46		
	5001 TL ve üzeri	31	200,87	21,61		
Başlangıç Becerileri	0-1604 TL	88	40,42	9,66	18,708	,000**
	1605-3000 TL	204	42,92	9,26		
	3001-5000 TL	72	48,30	6,22		
	5001 TL ve üzeri	31	50,90	5,21		
Akademik Destek Becerileri	0-1604 TL	88	38,81	8,93	19,518	,000**
	1605-3000 TL	204	40,71	8,65		
	3001-5000 TL	72	45,77	6,88		

	5001 TL ve üzeri	31	49,51	6,42		
	0-1604 TL	88	43,93	10,60		
	1605-3000 TL	204	45,81	9,59		
Arkadaşlık Becerileri	3001-5000 TL	72	50,83	6,73	15,112	,000**
	5001 TL ve üzeri	31	54,22	5,80		
	0-1604 TL	88	35,56	7,85		
	1605-3000 TL	204	36,74	8,81		
Duyguları Yönetme Becerileri	3001-5000 TL	72	41,13	7,75	17,480	,000**
	5001 TL ve üzeri	31	46,22	7,96		

**p<.01

Çocuğun sosyal beceri düzeyinde ailenin gelir durumuna göre farklılıklarının olup olmadığının değerlendirilmesi amacı ile yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi neticesinde; sosyal beceriler toplamı (F (3, 391) = 21.640, p < .01), başlangıç becerileri (F (3, 391) = 18.708, p < .01), akademik destek becerileri (F (3, 391) = 19,518, p < .01), arkadaşlık becerileri (F (3, 391) = 15,112, p < .01) ve duyguları yönetme becerilerinde (F (3, 391) = 17,480, p < .01) ailenin gelir düzeyine göre anlamlı fark olduğu bulunmuştur.

5001 TL ve üzeri geliri olan ailelerin çocuklarının 0-1604 TL ve 1605-3000 TL geliri olan ailelerin çocuklarına kıyasla sosyal beceriler toplamı, başlangıç becerileri, akademik destek becerileri, arkadaşlık becerileri daha yüksektir. 3001-5000 TL geliri olan ailelerin çocuklarının 0-1604 TL ve 1605-3000 TL geliri olan ailelerin çocuklarına kıyasla sosyal beceriler toplamı, başlangıç becerileri, akademik destek becerileri, arkadaşlık becerileri daha yüksektir

5001 TL ve üzeri geliri olan ailelerin çocuklarının 0-1604 TL, 1605-3000 TL ve 3001-5000 TL geliri olan ailelerin çocuklarına kıyasla duyguları yönetme becerileri daha yüksektir. 3001-5000 TL geliri olan ailelerin çocuklarının 0-1604 TL ve 1605-3000 TL geliri olan ailelerin çocuklarına kıyasla duyguları yönetme becerileri daha yüksektir.

Tablo: 4.2.14.: Annelerin eğitim durumuna göre ETÖ alt boyutları puanları açısından Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi sonuçları

Ölçek	Eğitim Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma	F	p
Demokratik Tutum	İlkokul	129	54,28	21,12	42,970	,000**
	Ortaokul	88	57,90	22,14		
	Lise	98	74,19	7,81		
	Üniversite ve üzeri	80	75,56	7,36		
Otoriter Tutum	İlkokul	129	31,82	12,37	45,894	,000**
	Ortaokul	88	30,75	13,08		
	Lise	98	20,58	7,20		
	Üniversite ve üzeri	80	17,48	6,34		
İzin Verici Tutum	İlkokul	129	19,18	5,89	4,762	,003**
	Ortaokul	88	18,73	5,57		
	Lise	98	19,21	6,23		
	Üniversite ve üzeri	80	16,97	6,06		
Koruyucu Tutum	İlkokul	129	27,27	10,29	2,765	,042*
	Ortaokul	88	28,47	10,02		
	Lise	98	27,88	10,06		
	Üniversite ve üzeri	80	23,10	10,41		

*p<.05, **p<.01

Annelerin ebeveynlik tutumlarında eğitim durumlarına göre farklılıklarının olup olmadığının değerlendirilmesi amacı ile yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi neticesinde; demokratik tutum ($F(3, 391) = 42.970, p < .01$), otoriter tutum ($F(3, 391) = 45.894, p < .01$), izin verici tutum ($F(3, 391) = 4.762, p < .01$) ve koruyucu tutumda ($F(3, 391) = 2.765, p < .05$) annelerin eğitim durumlarına göre anlamlı fark olduğu bulunmuştur.

İlkokul ve ortaokul eğitimini tamamlamış anneler, lise ve üniversite ve üzeri eğitim almış olan annelere kıyasla daha az demokratik tutum sergilemektedir. Üniversite ve üzeri eğitimi olan anneler ilkökul, ortaokul ve lise eğitimi almış olan

annelere kıyasla daha az otoriter bir tutum sergilemektedir. Lise mezunu anneler ilkokul ve ortaokul bitirmiş olan annelere kıyasla daha az otoriter bir tutum sergilemektedir. İlkokul mezunu anneler üniversite ve üzeri eğitimi olan annelere kıyasla daha izin verici bir tutum sergilemektedir. Üniversite eğitimi anneler ilkokul, ortaokul ve lise eğitimi almış annelere kıyasla daha az koruyucu tutum sergilemektedir.

Tablo: 4.2.15.: Çocukların doğum sırası durumuna göre OSBED toplam ve alt boyutları puanları açısından Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi sonuçları

Ölçek	Doğum Sırası	N	Ortalama	Standart Sapma	F	p
Sosyal Beceri Toplam	İlk çocuk	131	163,41	29,26	17,114	,000**
	2. çocuk	153	164,15	36,02		
	3. çocuk	87	188,40	26,58		
	4. ve fazlası	24	190,83	25,54		
Başlangıç Becerileri	İlk çocuk	131	43,38	8,78	13,146	,000**
	2. çocuk	153	41,39	9,96		
	3. çocuk	87	48,20	6,95		
	4. ve fazlası	24	48,20	6,42		
Akademik Destek Becerileri	İlk çocuk	131	39,70	7,67	15,352	,000**
	2. çocuk	153	40,48	9,66		
	3. çocuk	87	46,32	7,33		
	4. ve fazlası	24	46,91	6,69		
Arkadaşlık Becerileri	İlk çocuk	131	44,55	8,84	16,694	,000**
	2. çocuk	153	45,29	10,55		
	3. çocuk	87	52,14	7,10		
	4. ve fazlası	24	52,04	6,27		
Duyguları Yönetme Becerileri	İlk çocuk	131	35,76	8,33	12,914	,000**
	2. çocuk	153	36,98	8,80		
	3. çocuk	87	41,72	8,35		

4. ve fazlası	24	43,66	7,63
---------------	----	-------	------

**p<.01

Çocuğun sosyal beceri düzeyinde çocuğun doğum sırasına göre farklılıklarının olup olmadığının değerlendirilmesi amacı ile yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi neticesinde; sosyal beceri toplamı (F (3, 391) = 17.114, p < .01), başlangıç becerileri (F (3, 391) = 13.146, p < .01), akademik destek becerileri (F (3, 391) = 15.352, p < .01), arkadaşlık becerileri (F (3, 391) = 16.694, p < .01) ve duyguları yönetme becerilerinde (F (3, 391) = 12.914, p < .01) çocuğun doğum sırasına göre anlamlı fark olduğu bulunmuştur.

İlk doğan çocukların üçüncü ve dördüncü ve sonrası doğan çocuklara kıyasla sosyal becerileri daha düşüktür. İkinci doğan çocukların da üçüncü ve dördüncü ve sonrası doğan çocuklara kıyasla sosyal becerileri daha düşüktür.

Tablo: 4.2.16.: Çocukların cinsiyetine göre OSBED toplam ve alt boyutları puanları açısından Bağımsız Örneklem İçin T Testi sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	t	df	p
Sosyal Beceri Toplam	Kız	203	187,21	21,00	11,484	392	,000**
	Erkek	191	153,87	31,95			
Başlangıç Becerileri	Kız	203	48,39	6,08	11,119	392	,000**
	Erkek	191	39,31	9,61			
Akademik Destek Becerileri	Kız	203	46,10	6,79	10,990	392	,000**
	Erkek	191	37,57	8,45			
Arkadaşlık Becerileri	Kız	203	51,54	6,87	10,935	392	,000**
	Erkek	191	42,18	9,77			
Duyguları Yönetme Becerileri	Kız	203	41,17	8,72	7,721	392	,000**
	Erkek	191	30,84	7,64			

**p<.01

Çocukların sosyal becerilerinde çocukların cinsiyetine göre farklılıklarının olup olmadığının değerlendirilmesi amacı ile yapılan Bağımsız Örneklem İçin T

Testi neticesinde; sosyal beceri toplamı ($t(392) = 11.484, p < .01$), başlangıç becerileri ($t(392) = 11.119, p < .01$), akademik destek becerileri ($t(392) = 10.990, p < .01$) arkadaşlık becerileri ($t(392) = 10.935, p < .01$) ve duyguları yönetme becerilerinde ($t(392) = 7.721, p < .01$) çocukların cinsiyetine göre anlamlı fark olduğu bulunmuştur.

Kız çocuklarının erkek çocuklara kıyasla sosyal becerileri daha yüksektir.

Tablo: 4.2.17.: Kardeş sayısına göre OSBED toplam ve alt boyutları puanları açısından Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi sonuçları

Ölçek	Kardeş Sayısı	N	Ortalama	Standart Sapma	F	p
Sosyal Beceri Toplam	Tek çocuk	79	159,94	32,39	14,398	,000**
	2. kardeş	188	165,40	33,61		
	3. kardeş	101	184,90	28,62		
	4. ve fazlası	27	188,44	25,19		
Başlangıç Becerileri	Tek çocuk	79	41,75	9,71	8,749	,000**
	2. kardeş	188	42,67	9,55		
	3. kardeş	101	47,08	7,47		
	4. ve fazlası	27	47,85	6,67		
Akademik Destek Becerileri	Tek çocuk	79	39,02	8,28	14,438	,000**
	2. kardeş	188	40,43	9,01		
	3. kardeş	101	45,65	7,70		
	4. ve fazlası	27	45,55	6,77		
Arkadaşlık Becerileri	Tek çocuk	79	42,65	9,42	17,396	,000**
	2. kardeş	188	45,74	10,01		
	3. kardeş	101	51,46	7,39		
	4. ve fazlası	27	51,29	6,32		
Duyguları Yönetme Becerileri	Tek çocuk	79	36,50	8,28	8,549	,000**
	2. kardeş	188	36,55	8,69		
	3. kardeş	101	40,69	9,02		

4. ve fazlası	27	42,74	7,36
---------------	----	-------	------

**p<.01

Çocukların sosyal becerilerinde kardeş sayısına göre farklılıklarının olup olmadığının değerlendirilmesi amacı ile yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi neticesinde; sosyal beceri toplamı (F (3, 391) = 14.398, p < .01), başlangıç becerileri (F (3, 391) = 8.749, p < .01), akademik destek becerileri (F (3, 391) = 14.438, p < .01), arkadaşlık becerileri (F (3, 391) = 17.396, p < .01) ve duyguları yönetme becerilerinde (F (3, 391) = 8.549, p < .01) kardeş sayısına göre anlamlı fark olduğu bulunmuştur.

Tek çocukların üç ve dört ve fazlası kardeş olan çocuklara kıyasla sosyal becerileri daha düşüktür. İki kardeş olan çocukların da üç ve dört ve fazlası kardeş olan çocuklara kıyasla sosyal becerileri daha düşüktür.

Tablo: 4.2.18.: Çocukların eğitim durumuna göre OSBED toplam ve alt boyutları puanları açısından Bağımsız Örneklem için T Testi sonuçları

Ölçek	Çocuğun Eğitim Durumu		Ortalama	Standart Sapma	t	df	p
	Var	N					
Sosyal Beceri Toplam	Var	270	178,06	32,15	6,664	393	,000**
	Yok	125	155,33	30,14			
Başlangıç Becerileri	Var	270	45,84	8,44	5,962	393	,000**
	Yok	125	39,93	9,46			
Akademik Destek Becerileri	Var	270	43,57	8,59	5,756	393	,000**
	Yok	125	38,28	8,27			
Arkadaşlık Becerileri	Var	270	48,82	8,93	5,855	393	,000**
	Yok	125	42,96	9,88			
Duyguları Yönetme Becerileri	Var	270	39,82	9,05	6,789	393	,000**
	Yok	125	34,14	7,04			

**p<.01

Çocukların sosyal becerilerinde çocukların eğitim durumlarına göre farklılıklarının olup olmadığının değerlendirilmesi amacı ile yapılan Bağımsız

Örneklemler için T Testi neticesinde; sosyal beceri toplamı ($t(393) = 6.664, p < .01$), başlangıç becerileri ($t(393) = 5.962, p < .01$), akademik destek becerileri ($t(393) = 5.756, p < .01$), arkadaşlık becerileri ($t(393) = 5.855, p < .01$) ve duyguları yönetme becerilerinde ($t(393) = 6.789, p < .01$) çocukların eğitim durumlarına göre anlamlı fark olduğu bulunmuştur.

Eğitim alan çocukların eğitim almayan çocuklara kıyasla sosyal beceri toplamı daha yüksektir.

Tablo: 4.2.19.: Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) Alt Boyutları İçsel Tutarlılık Cronbach Alfa Katsayıları

Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)	Cronbach Alfa
Demokratik Tutum	.977
Otoriter Tutum	.958
Koruyucu Tutum	.942
İzin Verici Tutum	.831

Tablo:4.2.19.değerlendirildiğinde Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin 4 alt boyutunun Cronbach Alfa katsayı değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. Demokratik Tutum alt boyutunun Cronbach alfa değeri .977, Otoriter Tutum alt boyutunun .958, Koruyucu Tutum alt boyutunun Cronbach alfa değeri .942 ve İzin Verici Tutum alt boyutunun Cronbach alfa değeri .831 bulunmuştur.

Tablo: 4.2.20.: Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği (OSBED) Alt Boyutları İçsel Tutarlılık Cronbach Alfa Katsayıları

Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği (OSBED)	Cronbach Alfa
Sosyal Beceriler (Toplam)	.970
Başlangıç Becerileri	.906
Akademik Destek Becerileri	.909
Arkadaşlık Becerileri	.920
Duyguları Yönetme Becerileri	.905

Tablo:4.2.20. değerlendirildiğinde Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği'nin toplam puan ve4 alt boyutunun Cronbach Alfa katsayı değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. Sosyal Beceriler toplamının Cronbach alfa

değeri .970, Başlangıç Becerileri alt boyutunun Cronbach alfa değeri .906, Akademik Destek Becerileri alt boyutunun .909, Arkadaşlık Becerileri alt boyutunun Cronbach alfa değeri .920 ve Duyguları Yönetme Becerileri alt boyutunun Cronbach alfa değeri .905 bulunmuştur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmanın amacı, 3-6 yaş arasındaki çocukların sosyal becerileri ile annenin çocuk yetiştirme tutumu arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Önceki bölümlerde ayrıntılı tartışıldığı gibi, ölçeklerin de literatür taraması doğrultusunda, ebeveyn tutumları Baumrind'in temel aldığı otoriter (yetkeci), demokratik (yetkeli-yetkin) ve izin verici tutumlara ek olarak, Levy'nin ortaya attığı, geleneksel aile yapılarında görülen ve Türk kültüründe de sıklıkla karşılaştığımız koruyucu ebeveyn stili de temel alınarak ölçülmüş ve değerlendirilmiştir. Çocuğun sosyal becerileri ise, başlangıç, akademik, arkadaşlık ve duyguları yönetme boyutları temel alınarak ölçülmüş ve değerlendirilmiştir.

Araştırmanın birinci bölümünde detaylı bahsedildiği gibi, 13 hipotezi bulunmaktadır ve ilgili alt başlıklara ayrılarak, detaylı tartışılacaktır.

5.1. Annenin Yetiştirme Tutumları ve Çocuğun Sosyal Beceri Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Ebeveyn ya da çocuğa bakım veren bireylerin olumlu yetiştirme tutumlarına sahip olmaları, çocuğun benlik algısı, davranışları, olay ve görevlere ilişkin amacını saptama ve karar verme mekanizmalarının oluşma sürecinde oldukça önemli bir etki yaratmaktadır¹⁴⁹. Çocuğun kişiliğinin oluşmasında ve hayatını yönlendirmede etkili olan bu temeller, ebeveyn tutumlarından beslenerek, çocuğun gelişiminde hayati bir önem taşımaktadır. Çocuğun kendini yönlendirebilen ve yöneten birey haline dönüşmesi, sosyal yetkinliğinin yüksek olması, hayatı boyunca karşısına çıkan ve onun için yaratılan fırsatlara ek olarak, ebeveynlerinin tutumu ile yakından ilişkilidir¹⁵⁰.

Demokratik ve hoşgörülü bir ortamda yetişen bireyler, kendi bireyselliğiyle ilgili kararları kendi alabilen, sorumluluk bilincine sahip, özgüveni yüksek ve yaratıcılığı gelişmiş, kolay ilişki kurabilen, toplum içinde saygı duyabilen yetişkinler olurlar¹⁵¹. Ve tüm bu özellikler sosyal açıdan yetkin olduklarını göstermektedir. Tutumların önemi literatürde bu şekilde yer alırken, yapılan araştırmalar tarafından da desteklenmektedir. Bu çalışmalar tarandığında, 2012 yılında Saltalı ve Arslan tarafından yapılan araştırmada, çocukların sosyal beceri davranışını ebeveyn

¹⁴⁹ Arzu Özyürek ve Fatma Tezel Şahin, Anne baba olmak ve anne babaların çocuk yetiştirme tutumları, T. Güler (Ed.), *Anne Baba Eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi Yayınevi, 2010, s.35-53.

¹⁵⁰ Erkan, *a.g.e.*, s.1-48.

¹⁵¹ Yavuzer, *a.g.e.*, 2017, s.130-144.

tutumlarının yordama düzeyi incelenmiştir. Ebeveynlerin demokratik tutumları ile çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri arasında olumlu yönde ve anlamlı düzeyde ilişki olduğu bulgulanmış ve demokratik tutumun çocuğun sosyal yetkinliğini olumlu yönde etkilediği sonuçlanmıştır¹⁵².

2012 yılında Altay ve Güre tarafından yapılan başka bir çalışmada ise, çocuklarının sosyal yeterlilikleri ve ailelerinin ebeveynlik stilleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, demokratik ebeveyn stiline sahip ailelerin çocuklarının, diğer tutumlara sahip ailelerin çocuklarına göre daha fazla olumlu sosyal davranışa sahip olduğu sonuçlanmıştır¹⁵³.

2013 yılında, Ogelman ve Önder tarafından yapılan araştırmada, amaç anne tutumlarının çocuğun sosyal beceri ve okula uyumu üzerinde yordayıcı etkisini ölçmek olmuştur. Bulgularda, demokratik tutumun okula uyumu ve sosyal uyumu olumlu yönde etkilediği gözlemlenerek, demokratik tutumun önemi vurgulanmıştır¹⁵⁴. 2017 yılında Demir ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada, çocuklarının uyumları ile ebeveynlerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Bulgulara göre, çocukların okuldaki sosyal duygusal uyum düzeyinin yüksekliği ile annenin demokratik tutumu arasında ilişki bulunmuş ve sosyal becerinin demokratik tutumdan olumlu yönde etkilendiği sonucuna varılmıştır¹⁵⁵.

Araştırmamızda ise, annenin demokratik yetiştirme tutumu ve çocuğun sosyal becerisi arasında istatistikî yönden yüksek düzeyde anlamlı düzeyde ve pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Bu bulgu, demokratik tutum ve çocuğun sosyal beceri gelişimi arasında olumlu yönde bir ilişkinin olduğunu, demokratik tutumu benimseyen annelerin çocuğunun sosyal becerisinin yüksek olduğunu göstermektedir. Yukarıda incelediğimiz literatür ve geçmiş çalışmalar ile araştırmamızın sonucu ilgili yazın taramasıyla uyumlu ve tutarlıdır, bulgumuzu destekleyecek niteliktedir.

Otoriter ebeveyne sahip ailelerde ise, katı disiplin ve baskı söz konusudur. Beklenti düzeyinin yüksek olmasıyla beraber çocuğun duygusal ihtiyaçları göz ardı edilerek, sebebi açıklanmayan katı kurallar ile kontrol edilmeye çalışılır. Duygu ve düşüncelerini ifade etmekten çekinen çocuklar, öz saygısı düşük ve çekingen yapı

¹⁵²Durmuşoğlu Saltalı ve Arslan, **a.g.e.**, s.729-737.

¹⁵³Altay ve Güre, **a.g.e.**, s.2699-2718.

¹⁵⁴Hülya Gülay Ogelman vd., "Anne Tutumlarının 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerilerini ve Okula Uyumlarını Yordayıcı Etkisi", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (29), 2013, s.143.

¹⁵⁵Şahin vd., **a.g.e.**, s.1-14.

geliştirdiklerinden, sosyal yetkinlikleri de düşük olmaktadır¹⁵⁶. Geçmiş çalışmalara bakıldığında ise, 2004 yılında Laible, Carlo ve Ontai tarafından yapılan araştırmada, ebeveyn stilleri ve çocukların olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişki incelenmiş ve bulgulara göre katı tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarının olumlu sosyal davranışlarının, diğer gruplara göre daha düşük olduğu ve saldırganlık düzeyinin arttığı sonuçlanmıştır¹⁵⁷. 2012 yılında Özkafacı tarafından yapılan başka bir araştırmada, sosyal beceri düzeyi ile annenin çocuk yetiştirme tutumu arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Bulgularda, anlamlı ve negatif bir ilişkiye rastlanmış ve annenin bu tutumunun çocuğun sosyal becerisini olumsuz yönde etkilediği vurgulanmıştır. 2013 yılında, Ogelman ve Önder tarafından yapılan araştırmada, amaç anne tutumlarının çocuğun sosyal beceri ve okula uyumu üzerinde yordayıcı etkisini ölçmek olmuştur. Bulgularda, otoriter anne tutumu ve çocuğun okula ve sosyal uyumu arasındaki ilişki negatif yönde anlamlı bulunmuş ve otoriter tutumun sosyal beceriyi olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmıştır¹⁵⁸.

Araştırmamızda ise, annenin otoriter ebeveyn tutumu ile çocuğun sosyal becerisi arasında istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı ve negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Bu bulgu, otoriter tutum ve çocuğun sosyal beceri gelişimi arasında olumsuz yönde bir ilişkinin olduğunu, otoriter tutumu benimseyen annelerin çocuğunun sosyal becerisinin düşük olduğunu göstermektedir. Yukarıda geçmiş yazınlarla ilgili literatür ve çalışmalar tarandığında, araştırmamızın sonucu literatür taramasıyla uyumlu ve tutarlıdır. Annenin otoriter tutuma sahip olmasının çocuğun sosyal beceri düzeyi üzerindeki olumsuz etkisinin vurgusu bu araştırma ile bir kez daha yapılmaktadır.

İzin verici ya da aşırı hoşgörölü tutuma sahip ailelerde ise çocuk ve ebeveynleri arasında sağlıklı bir iletişim yoktur ve çocuk aşırı sevgi ile abartılmış bir duygusal yoğunlukla büyütülmektedir. Bu yoğunluk, çocuğun tüm çevresinden aynı sevgi ve ilgiyi talep etmesine neden olmaktadır ve karşılığını bulamadıkça da problem çıkarabilmektedir. Paylaşım ve iş birliğini reddederek, bencil bir mizaca sahip olabilirler¹⁵⁹. Toplum kurallarına uyumu oldukça düşüktür ve ev ortamından başka bir çevrede bulunmaya başladığı zaman oldukça zorlanabilmektedir. Kurallara uyulması gereken ilk çevresi olan okul onun için oldukça zorlu bir alandır çünkü

¹⁵⁶Durmuşoğlu Saltalı ve Arslan, **a.g.e.**, s.729-737.

¹⁵⁷Laible et al **a.g.e.**, p.551- 569.

¹⁵⁸Ogelman vd **a.g.e.**, s.143.

¹⁵⁹Erkan, **a.g.e.**, s.14.

kurallara uymak öğretilmediğinden bu tip uyumlu olunması gereken ortamlardan da uzak durmaktadır¹⁶⁰.

Sosyal ve duygusal gelişimini gözlemlediğimizde ise, sosyal sorumluluk düzeyi düşük, dürtüsel davranış ve saldırganlığın yüksek oranda olduğu çocuk grupları, çoğunlukla bu tip ebeveyne sahip gruplarda gözükmetedir¹⁶¹. İzin verici tutumun çocuğun sosyal beceri üzerindeki olumsuz etkisi literatür taramasında bu şekilde göze çarparken, 2012 yılında Özkafacı tarafından yapılan başka bir araştırmada, sosyal beceri düzeyi ile annenin çocuk yetiştirme tutumu arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Bulgularda, izin veren tutum ile arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. 2012 yılında Saltalı ve Arslan tarafından yapılan araştırmada, çocukların sosyal yetkinlik ve içe dönüklük davranışını ebeveyn tutumlarının yordama düzeyi incelenmiştir. Ebeveynlerin izin verici tutumu ile çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri ve içe kapanık davranışları arasında anlamlı düzeyde bir ilişkiye rastlanmamıştır. Araştırmacılar ise ilgili alan yazın doğrultusunda paralel olmayan sonuçlarının sınırlılıklarını tartışmışlardır.

Bu bulguların aksine, 2007 de Demiriz ve Öğretir tarafından yapılan çalışmada, ailesinde izin verici tutuma maruz kalan çocukların sınır kavramına aşına olamadıklarından, aitlik duygusunu hissedemedikleri, sosyal yaşamda benmerkezci tutumlarının belirgin olduğu, asi ve saldırgan davranışların artış görüldüğü, grup içinde anlaşmazlık ve çatışma yaşadıklarından ötürü iş birliğine gidemediği ve sosyal ilişkilerinde başarısız olduğu gözlemlenmiştir¹⁶². İzin verici ebeveyn tarafından verilen sınırsız özgürlük duygusu, davranışsal kontrollerinin düşük olması ve ihtiyaçlarını görmemesi, zamanla sosyal yetersizliğe, negatif duygu ve davranışların artışına sebep olmaktadır¹⁶³.

2013 yılında, Ogelman ve Önder tarafından yapılan araştırmada amaç, anne tutumlarının çocuğun sosyal beceri ve okula uyumu üzerinde yordayıcı etkisini ölçmek olmuştur. Bulgularda, izin verici ebeveyn stili ile çocuklarının okula uyum seviyeleri arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişkiye rastlanmıştır. Annenin uyguladığı izin verici ebeveyn davranışları arttıkça, çocukların sosyal beceri seviyesi ve okula uyum seviyesinin azaldığı sonuçlanmıştır¹⁶⁴. 2012 yılında Altay ve Güre tarafından yapılan başka bir çalışmada ise, çocuklarının sosyal yeterlilikleri ve pozitif sosyal davranışları ile annelerinin ebeveynlik tarzları arasındaki ilişki araştırılmıştır.

¹⁶⁰Yavuzer, *a.g.e.*, 2007, s.26-29.

¹⁶¹Yavuzer, *a.g.e.*, 2017, s.132-145.

¹⁶²Demiriz ve Öğretir *a.g.e.*, s.105-122.

¹⁶³James Snyder, "Child Anger Regulation, Parental Responses to Children's Anger Displays, and Early Child Antisocial Behavior", *Social Development*, 12, 2003, p.335-360.

¹⁶⁴Ogelman vd., *a.g.e.*, s.143.

Elde edilen bulgulara göre, izin verici tutuma sahip annelerin çocuklarının diğer grubun çocuklarına oranla daha az olumlu sosyal davranış gösterdiği bulgulanmış ve tartışılmıştır¹⁶⁵. 2017 yılında Demir ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada, çocuklarının uyumları ile ebeveynlerinin çocuk yetiştirme tutumları değerlendirilmiştir. Bulgulara göre, çocukların okuldaki sosyal duygusal uyum düzeyinin, izin verici ebeveynlere sahip çocuklarda düşük olduğu gözlemlenmiştir¹⁶⁶.

Araştırmamızda ise, annenin izin veren, serbest ebeveyn tutumu ile çocuğun sosyal becerisi arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır. Araştırmamızın bu bulgusu, geçmiş yazınlarla ilgili literatür tarandığında, literatür ve çalışmaların taramasıyla uyumlu ve tutarlı bulunmamıştır. İlgili yazın taramasında, izin verici ve aşırı hoşgörölü tutumlara sahip ebeveynlerin çocukların sosyalleşme sürecine olumsuz etkileri göze çarpmaktadır. Araştırmanın sonucunun literatürle uyumsuz oluşu ile alakalı alan yazın taramasında, toplumda aşırı koruyucu ve izin verici ebeveynlerin genellikle orta yaş üzeri, tek çocuğa sahip ve başka çocuğa sahip olmayan ailelerde olduğu gözlemlenmiştir¹⁶⁷. Çalışmamızda, demografik verilere ilişkin bulgular incelendiğinde, 100' ünün (%36,5) 36-49 yaş aralığında yani orta yaş olduğu fakat tek çocuk olan 55' i (%20,1)lik dilimi oluşturmaktadır. Araştırmamızda, izin verici tutuma sahip gruba ait bulgularla sosyal beceri düzeyi arasında ilişki bulunmaması, aile yapısı farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Aşırı koruyucu tutuma sahip ebeveynlerde ise gereğinden fazla kontrol ve özen gösterme davranışı göze çarpar, her ihtiyacı karşılanır. Bu bağımsızlığa ait olamamak çocuğun düşük özgüvenle beraber utangaç ve bağımlı hale gelmesine sebep olurken, çocuklara kendilerini tanımaları ve keşfetmelerine imkan verilmediğinden, bağımlılık ve düşük sosyal beceri düzeyi olası sonuçlar olarak görülmektedir. İlgili yazın taramasında, aşırı koruyucu tutumlara sahip ebeveynlerin çocukların sosyalleşme sürecine olumsuz etkileri göze çarpmaktadır. 2017 yılında Demir ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada, çocuklarının uyumları ile ailenin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Bulgulara göre, çocukların okuldaki sosyal duygusal uyum düzeyinin, aşırı koruyucu ebeveynlere sahip çocuklarda düşük olduğu gözlemlenmiştir¹⁶⁸.

2012 yılında Saltalı ve Arslan tarafından yapılan araştırmada, anasınıfı çocuklarının sosyal davranışını, ebeveyn tutumlarının yordama düzeyi incelenmiştir.

¹⁶⁵Altay ve Güre, **a.g.e.**, s.2699-2718.

¹⁶⁶Şahin vd., **a.g.e.**, s.1-14.

¹⁶⁷Filiz Candemir, Anne-baba tutumlarının çocuktaki benlik kavramı üzerine etkisi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2000, s.68, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹⁶⁸Şahin vd., **a.g.e.**, s.1-14.

Ebeveynlerin aşırı koruyucu tutumu ve çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri arasında negatif yönde ilişki bulgulanmış ve annenin aşırı koruyucunu tutumunun çocuğun sosyal becerisini olumsuz yönde etkilediği gözlemlenmiştir¹⁶⁹.

Araştırmamızda ise, aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile çocuğun sosyal becerisi arasında pozitif yönde anlamlı fakat düşük düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Bulgumuz, geçmiş yazınlarla ilgili literatür tarandığında, sonuç literatür taramasıyla uyumlu ve tutarlı bulunmamıştır. Bu sonucumuzu etkileyen faktörlerin, çocukların eğitim almış olması ve çalışmayan anne sayısının fazla olması ile ilişkilendirilmiş ve ilgili yazın taraması yapılmıştır. 2015 yılında yapılan bir yüksek lisans tez çalışmasına göre, küçük yaş grubu çocukların sosyal becerileri ve anneleriyle olan ilişkisi arasındaki etki incelenmiştir. Aile katımlı sosyal gelişim programına katılan ve anneleri ile daha fazla iletişim kuran ve etkinlik oynayan çocukların sosyal becerilerinde anlamlı düzeyde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır¹⁷⁰. Çalışmayan anneler, çocuklarıyla daha fazla vakit geçirme ve oyun oynama fırsatına sahiptir. İlgilenme düzeyinin yüksek oluşu çocukların sosyal becerisinin yüksek oluşunda bir etmen olabileceği düşünülmektedir.

2017 yılında Alabay tarafından yapılan araştırmada, çocuk yetiştirirken gösterdikleri tutumların farklı değişkenler tarafından incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmayan ebeveynlerin, çalışan ebeveynlere göre daha çok koruyucu tutum içinde olduğu bulgulanmış, çocuk yetiştirme konusunda eğitim alan ebeveynlerin, otoriter ve aşırı koruyucu tutum puanlarında düşüş olduğu gözlemlenmiştir¹⁷¹. Gerçekleştirilen bu çalışmada, çalışmayan anne sayısı fazla olmasına rağmen, değerlendirilen çocukların eğitime katılımlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. 2000 yılında King'in yaptığı bir çalışmada, 57 çocuğa sosyal beceri programı uygulanmıştır. Sonuç olarak, sosyal beceri eğitimi alan çocukların almayanlara oranla daha az hiperaktivite düzeyi gösterdikleri ve akranları ile problem çözme esnasında daha az sorun yaşadıkları gözlemlenmiştir. Bu eğitim programının, çocukların sosyal becerisine oldukça olumlu düzeyde katkı sağladığı sonuçlanmıştır¹⁷².

2001 yılında Guglielmo ve Tryon, gelişimsel geriliği olan 19 çocuktan oluşan 2 grup için sosyal beceri programı ve davranış eğitim paketi hazırlamışlardır. İki grubun da, hedef davranışları öğrendiği ve diğer davranışlarında ise artış olduğu

¹⁶⁹Durmuşoğlu Saltalı ve Arslan, **a.g.e.**, s.729-737.

¹⁷⁰ İlkay Göktaş, Aile katılımı ve sosyal beceri eğitimi programlarının tek başına ve birlikte 4-5 yaş çocuklarının sosyal becerileri ve anne-çocuk ilişkileri üzerindeki etkisinin incelenmesi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2015, s.58-66, (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

¹⁷¹Alabay, **a.g.e.**, s.156-174.

¹⁷²King, **a.g.e.**, 60-65.

gözlemlenmiştir.2 grupta da grup davranışı artarken, sosyal beceri gelişimleri tüm çevreleri tarafından dikkate değer şekilde değişmiştir¹⁷³.Gelişimsel olarak geri olan çocuklarda bile, diğer tüm faktörlerden bağımsız eğitim ile sosyal beceriler geliştirilebilmiştir. Çalışmamızın grup dağılımı incelendiğinde, büyük oranda çocukların anaokulu, kreş ya da ek eğitim grupları gibi çocukları sosyal açıdan oldukça geliştiren eğitim programlarına dahil olduğu görülmektedir. Annenin aşırı koruyucu tutumuna rağmen, çocukların sosyal beceri gelişiminin yüksek oluşunu, çocuğun eğitim almış olmasına bağlı olabileceği düşünülmektedir. Eğitim ve sosyal beceri düzeyi arasındaki ilişki hem bizim çalışmamızda hem de ilgili alan yazın taramasında olumlu yönde oldukça etkili bulunmuştur. Sonuç olarak, annelerin aşırı koruyucu tutumuna rağmen, gelişen çocuk becerilerini, çocukların eğitim alıyor olmalarına ve çalışmayan anneleriyle beraber daha fazla vakit geçirdiklerinden, ilgilenme düzeyinin artışı doğrultusunda açıklanabilir.

5.2.Çocuğun Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin ve Tutumlarla Olan İlişkinin İncelenmesi

Çocuğun arkadaş gereksinmesi, bebeklik dönemine kadar uzarken sadece ilişkiel ihtiyaçtan ötürü değil aynı zamanda deneyim kazanma amacıyla bireyin sahip olmaya çalıştığı bir ilişki türüdür. Çocuklar grup içinde birlikte vakit geçirerek, grup istekleri, toplumda kabul görülen davranışı, görgü kuralları, sabır ve saygı gibi kavramları öğrenirler. Çocuğun sosyal becerileri ile ilgili çalışmalara baktığımızda, 2015 yılında Koçyiğit ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmada, çocukların sosyal becerileri, duygu kontrol ve düzen becerileri ve oyun becerileri arasındaki ilişkilerin gözlemlenmesi amaçlanmıştır. Sosyal yetkinlik ve oyun becerileri arasında pozitif bir ilişki bulunurken, olumsuz duygu puanları arasında negatif ilişki bulunmuştur. Çocukların oyun becerilerine sahip olmasının, çocuğun sosyal beceri gelişimi ve davranış problemlerinin azaltılmasında olumlu yönde etkisi olduğu sonuçlanmıştır¹⁷⁴.

Oyun, aileden sonra çocuğun sosyalleşmesinde en önemli değere sahip olan olgudur. Sosyal gelişimin şekillendiği, akran iletişiminin oldukça kuvvetlendiği bir alandır ve çocuk gelecek rolleri öğrenir, uyumu deneyimlemeye başlar, ilişki başlatma ve sürdürme becerilerini pekiştirir ¹⁷⁵. Ailede aşırı koruyucu, baskı ve

¹⁷³Guglielmo and Shick Tryon, *a.g.e.*, p. 158–175.

¹⁷⁴Sinan Koçyiğit vd., "60-72 aylık çocukların sosyal yetkinlik ve duygu düzenleme becerileri ile oyun becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi", *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*,12(1), 2015, s.209-218.

¹⁷⁵Hatice Poyraz, *Okul öncesinde oyun ve oyun örnekleri*,3. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 2011, s.123.

disiplin içeren tutumlara karşı çocuk oyun ortamındaki ilişkileri ile bu ortamdaki uzaklaşarak kendini ifade etme gücü ve sosyal becerilerini gerçekleştirebileceği alanda yetkinlik kazanabilir¹⁷⁶. Kurala uyum gösterme, yardımlaşabilme, saygı duymayı öğrenme, hak tanıma ve koruma gibi becerilerin kazanılması açısından önemli bir paya sahiptir. Olumlu sosyal davranış gelişimi ve olumlu iletişime destek olarak duygusal düzenlemenin gelişimine yardımcı olmaktadır¹⁷⁷. Rubin ve arkadaşları tarafından 1983 yılında yapılan yazında, oyun becerileri ile arkadaşlık becerileri, akran ilişkisinde sosyal iş birliği ve duyguları anlama becerilerinde pozitif ilişki olduğunu bulgulamışlardır.

Sosyal gelişim ve oyun becerilerinin pozitif yönde etkileşim içinde olduğunu gösteren pek çok çalışma bulunmaktadır.2004 yılında Gagnon ve Nagle tarafından gerçekleştirilen çalışmada, akran etkileşimi yüksek olan oyun becerilerinin çocukların sosyal duygusal uyumu ile arasında anlamlı ilişki olduğunu bulgularken, duygusal düzenleme becerilerindeki problemleri azaldıkça oyun becerilerinin arttığı gözlemlenmiştir¹⁷⁸. 2009 yılında Uren ve Stagnitti isimli araştırmacılar tarafından yapılan çalışmada çocukların oyun becerileri ile sosyal yetkinlikleri arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu bulgulanmıştır¹⁷⁹.2013 yılında Güral ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmaya göre, kendini yönetme becerisi yüksek olan çocukların sosyal beceri düzeyleri de yüksek oranda bulgulanmıştır¹⁸⁰.

Araştırmamızda, çocuğun başlangıç becerileri ile arkadaşlık becerileri arasında orta düzeyde ve pozitif yönlü ilişki bulgulanmıştır. Araştırmamızın bulgusu, ilgili alan yazına bakıldığında, literatür ile uyumlu ve tutarlıdır. Literatürde, genellikle çocuğun genel sosyal beceri düzeyi değerlendirilmiş ve alt ölçekler arasında karşılaştırmalara az rastlanmıştır fakat yukarıda incelenen ilgili yazınlar, araştırmamızdaki ölçeğin alt boyutları olan başlangıç becerileri ve arkadaşlık becerileri arasındaki olumlu ilişkiyi destekler niteliktedir.

Sosyal duygusal uyum süreci, duygusal düzenlemeyi de içermektedir ve gelişimde oldukça önemli paya sahiptir. Öfke ya da hayal kırıklığı gibi olumsuz

¹⁷⁶Müzeyyen Sevinç, *Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde oyun*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2004, s.172.

¹⁷⁷Charles E. Schaefer, *Oyun terapisinin temelleri*, Çev: Banu Tortamış Özkaya, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2013, s.252.

¹⁷⁸Sandra Glover Gagnon and Richard J. Nagle, "Relationships between peer interactive play and social competence in at-risk preschool children", *Psychology in the Schools*, 2004, 41.2, 2004, p.173-189.

¹⁷⁹Nicole Uren and Karen Stagnitti, "Pretend play, social competence and involvement in children aged 5–7 years: The concurrent validity of the Child-Initiated Pretend Play Assessment", *Australian Occupational Therapy Journal*, 56.1, 2009, p.33-40.

¹⁸⁰Gülçin Güven and Kadriye Efe Azkeskin, "Investigation of the relationship between social skills and self-management behaviors of 5 year old children", *Journal of educational and instructional studies in the world*, 2013, p.53.

duyguları deneyimlerken baş etme becerisini nasıl düzenlediği bu beceri ile doğrudan ilişkilidir. Akranlarla olan sosyal etkileşim ve iletişimde insanın sahip olması gereken bir beceridir, iletişimde anlama, sürdürme ve yanıt verme gibi süreçleri kapsamaktadır. Çocuk duygusal ifadelerini toplumun ondan beklediği davranış ya da ebeveynlerinin taleplerine göre değerlendirir ve yönetir. Bu sebepten dolayı, ailenin çocuğuna verdiği reaksiyonlar oldukça önemlidir ve duygu düzenlemelerindeki bu farklılık, aile içindeki duygunun sosyalleşmesi süreci ile doğrudan ilişkilidir¹⁸¹. Övgü alındığında olumlu, eleştiri alındığında olumsuz duygu yaşayan çocukların, fikirlerini önemseydiği ilk figürler, anne, baba ya da bakım veren kişi olmakla beraber, onların tutum ve davranışları bu regülasyonun önemli bir belirleyicisidir¹⁸².

İlgili geçmiş çalışmalara bakıldığında, Özyürek, 2015 yılında yaptığı sosyal beceri ve anne tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmada, alt ölçekler ile sadece demokratik tutum arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamıştır. Demokratik tutumu benimseyen ailelerde, çocukların sosyal becerisine dair yetkinlikleri de yüksek çıkmıştır. İlgili literatür incelendiğinde ise, otoriter ebeveyn tutumunun benimsendiği ailelerde, çocukların karar verme süreçleri ve yaratıcı fikir üretme becerisinde zorlandıkları, korku ve endişe duygularını diğer çocuklara oranla daha fazla deneyimledikleri gözlemlenmiştir¹⁸³. Çünkü çocuklar, duygusal süreçlerinde yaşadıkları deneyimleri, nasıl değerlendirecekleri algısını rol modelleri olan ebeveynlerinden öğrenmektedirler¹⁸⁴. Bu sonuçlar, demokratik tutuma sahip annelerin çocuklarının duygu düzenleme becerileri yüksek iken, otoriter annelerin çocuklarının duygu düzenleme becerilerinin düşük olmasını açıklayacak niteliktedir.

Hooven ve arkadaşları yaptıkları çalışmada ise, duyguları ile baş etme sürecinde çocuklarına ebeveynlik yapan ailelerin, çocuklarının duygu yönetme becerilerini öğrenme sürecinde önemli bir paya sahip olduklarını vurgulamışlardır¹⁸⁵. Araştırmamızda, demokratik, aşırı koruyucu ve otoriter tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarının duygu yönetme becerileri ile ilişki bulunurken, izin verici tutuma sahip ebeveynlerde bu ilişkinin bulunmamasının sebebi, sınır ve kural koyamayan, disiplin figürünün yetersiz bulunduğu bu ilişki dinamiğinin rol model olmaktan yetersiz kalması olabileceği düşünülmektedir. Aşırı koruyucu tutum ile çocuğun duygu yönetme

¹⁸¹Peter K. Smith and Craig Hart, *The Wiley-Blackwell handbook of childhood social development*, John Wiley&Sons, 2010. p.10.

¹⁸²W. Gerrod Parrott, *Emotions in social psychology: Essential readings*, Psychology Press, 2001, s.53.

¹⁸³Arzu Özyürek, Okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeyleri ile anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Milli Eğitim*, Sayı: 206, 2015, s.106-120.

¹⁸⁴Peter et al., *a.g.e.*, s.141-164.

¹⁸⁵Carole Hooven et al., "Parental meta-emotion structure predicts family and child outcomes", *Cognition&Emotion*, 9.2-3, 1995, p.229-264.

becerileri arasındaki ilişki ise, ilgili alan yazında bu tutuma dair herhangi bir çalışmaya rastlanmadığından tartışılmamıştır. Fakat daha önce genel sosyal beceri düzey sonuçlarında tartışıldığı gibi, araştırma çocuklarımızın büyük çoğunluğunun eğitim alıyor olması ve annelerinin olumsuz tutumuna rağmen, duygu yönetme becerilerini okulda sosyalleşme sürecinde kazanmış olabileceği düşünülmektedir.

Demografik özelliklere göre duygu yönetme becerileri incelendiğinde, 2012 yılında İlgar ve Akbaba tarafından yürütülen çalışmada, 5 ve 6 yaş çocukların duygu düzenlemelerinin ailenin demografik değişkenlerine göre incelenmesini amaçlamışlardır. Elde edilen bulgulara göre, annenin öğrenim düzeyine göre çocuğun duygu düzenleme becerileri anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Öğrenim düzeyi ortaokul ve altı olan annelerin çocuklarının, eğitim durumu daha yüksek olan annelerin çocuklarına göre duygu düzenleme becerileri daha düşük bulunurken, değişkenlik ve uyumsuzluk puanları da artmaktadır. Araştırmada elde edilen diğer bir bulguya göre, 18-30 yaş arasındaki annelerin çocuklarının duygu düzenleme becerilerinin, anneleri daha büyük olan çocukların duygu düzenleme becerilerine göre daha düşük olduğu bulgulanmıştır¹⁸⁶. Bu sonuca etki eden faktörler olarak evliliğin uyumunun ve tecrübenin artması ile birlikte anne ve çocuk ilişkisinin de daha kaliteli bir düzeye erişmesi olarak düşünülmektedir.

2009 yılında Kapçı ve arkadaşlarının yaptığı çalışmaya göre, annelerin eğitim düzeyinin düşük olması ve annenin herhangi bir işte çalışmıyor olması gibi değişkenlerin çocuğun duygu düzenleme becerileri açısından olumsuz faktör olduklarını belirtmişlerdir¹⁸⁷. Bu çalışmalar sonucunda bulgularan, annenin eğitim durumunun düşük olması ve çalışmıyor olmasının, tutumu olumsuz yönde etkileyen faktörler olduğu, bu faktörlere sahip annelerin daha otoriter olduğu hem bizim araştırmamız tarafından hem de ilgili yazın tarafından birçok kere bulgulanmıştır.

Araştırmamızda ise, çocuğun ölçek alt boyutlarından duygu yönetme becerileri ile annenin yetiştirme alt tutumları arasında farklı ilişkiler bulgulanmıştır. Demokratik anne tutumu ile çocuğun duygu yönetme becerileri arasında anlamlı ve pozitif bir yönde ilişki varken, otoriter tutum ve çocuğun duygu yönetme becerileri arasında negatif yönde bir ilişki vardır. İzin verici ebeveyn tutumu ve koruyucu anne tutumu ile çocuğun duygu yönetme becerileri arasında ise ilişki bulunamamıştır. Bu doğrultuda, demokratik anne tutumu ile duygu düzenleme becerisi pozitif yönde

¹⁸⁶Lütfü İlgar ve Gül Akbaba, "Beş ve Altı Yaş Çocuklarının Duygu Düzenlemelerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi", *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2017 (9), s.491-520.

¹⁸⁷Emine Gül Kapçı vd., İlköğretim çağı çocuklarında duygu ayarlama: bir ölçek uyarlama çalışması ve duygu ayarlamayla ilişkili etmenlerin belirlenmesi, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 16 (1), 2009, s.13-20.

bulgulanırken, otoriter tutum ve çocuğun duygu yönetme becerileri arasında negatif yönde bir ilişki bulgulayan araştırmamızın, yukarıda bahsedilen araştırmalar tarafından desteklendiği görülmektedir. İlgili alan yazına bakıldığında, sosyal becerinin alt ölçekleri ile ilgili paralel ve detaylı bir çalışmaya rastlanmamıştır. İzin veren, serbest tutum ve koruyucu tutum ile çocuğun duygu yönetme becerisi arasında ilişki bulunamamış ve bu sonucunda annenin duygu regülasyonu ve genel düzen konularında yeterli ve doğru rol model olamamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Annenin demokratik tutumu, otoriter tutumu ile alt ölçekler arasındaki ilişkinin sonucu ilgili faktörlerce tartışılmış, fakat diğer tutum alt ölçeklerine dair paralel ve detaylı başka çalışmaya pek rastlanılmamıştır. Araştırmamız, bu alanda örnek olabilecek sonuçlara sahiptir ve ilgili alan yazın hem tutum alt ölçekleri hem de sosyal beceri alt ölçekleri daha kapsamlı çalışılacak şekilde gelecek araştırmalara öneri sunmaktadır.

5.3.Çocuğun Sosyal Beceri Düzeyi ile Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Çocuğun sosyal beceri düzeyi, ailenin yapısı ve ebeveynlerin sahip olduğu demografik özelliklere göre değişebilmektedir. Ebeveynin eğitim seviyesi değişkeni ile ilgili çalışmalara bakıldığında,2003 yılında Bornstein ve arkadaşlarının yaptığı tüm sosyoekonomik statülerin değerlendirildiği çalışmada, annenin eğitim durumunun anne davranışını ve çocuğun davranışını en iyi yordayan faktör olduğu saptanmıştır¹⁸⁸. 2006 yılında Özabacı tarafından yapılan araştırmada, ebeveynlerin değişik demografik özellikleri ve sosyal beceri düzeyleri ile çocuklarının sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe, çocukları ile olan sosyal beceri arasındaki ilişkinin de yükseldiği bulgulanmıştır¹⁸⁹. 2008'de yapılan Günindi'nin çalışmasına göre, lise mezunu olan annelerin, ilkokul mezunu olan annelere oranla; üniversite mezunu olan annelerin, ilkokul mezunu olan annelere oranla çocuklarının genel sosyal beceri düzeyi olarak daha iyi oldukları sonucuna varılmıştır¹⁹⁰. 2010 da yapılan ebeveyn tutumları ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada, ebeveynin eğitim düzeyi daha üst seviyeye çıktıkça, aşırı kontrol etme davranışı ve sıkı disiplin kurma tutumlarının azaldığı ve aile ortamındaki geçimsizlik sorunlarının düştüğü gözlemlenmiştir¹⁹¹.

¹⁸⁸Marc Bornstein et al., **Socioeconomic status, parenting, and child development**,Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 2003, p.29-82.

¹⁸⁹Özabacı **a.g.e.**, 2006, p.163-179.

¹⁹⁰Yunus Günindi, "Bağımsız Anaokullarına ve Anasınıflarına Devam Eden Çocukların Sosyal Becerilerinin Değerlendirilmesi", **Journal of Kirsehir Education Faculty**, 12.1, 2011, s.133-144.

¹⁹¹Aktaş Özkaş, **a.g.e.**, s.21.

2011 yılında Karaca ve arkadaşları tarafından yapılan çalışma, çocukların sosyal davranışlarını incelemek ve birtakım değişkenler ile ilişkileri saptamak amacı ile tasarlanmıştır. Bulgular değerlendirildiğinde, çocukların fiziksel davranışları, ilişkisel davranışları ve pozitif sosyal davranışları ile cinsiyetleri, anne ve babanın öğrenim düzeyi ve anne babanın yaşının anlamlı farklılıklar gösterdiği saptanmıştır¹⁹².2014 yılında Ekici tarafından yapılan bir çalışmada, ailenin özellikleri ile okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuç olarak, çocukların sosyal beceri düzeyleri ile çocuğun yaşı, çocuğun cinsiyeti, çocuğun annesinin eğitim durumu ve babasının sahip olduğu mesleği arasında anlamlı düzeyde ilişkilere rastlanmıştır¹⁹³. Lisans mezunu annelerin, ilkokul mezunu annelere oranla; ön lisans mezunu olan annelerin, ortaokul mezunu olan annelere oranla; lisans mezunu olan annelerin, ortaokul mezunu olan annelere oranla, çocuklarının genel sosyal beceri düzeyi olarak daha iyi oldukları sonucuna varılmıştır. 2017 yılında Alabay tarafından yayınlanan çalışmanın amacı, çocuk yetiştirirken gösterdikleri tutumların farklı değişkenler tarafından incelenmesidir. Diğer bulgular doğrultusunda, ebeveynleri yaşı, öğrenim durumları, ailenin gelir düzeyi ve sahip oldukları çocuk sayısı ile tutum ölçeğinde aldıkları tutum puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık saptanmıştır¹⁹⁴.

Araştırmamızda ise, çocuğun sosyal beceri düzeyinde annenin eğitim durumuna göre anlamlı fark bulunmaktadır. Üniversite mezunu annelerin çocuklarının ilkokul, ortaokul ve lise mezunu annelerin çocuklarına kıyasla sosyal becerileri ve başlangıç becerileri daha yüksektir. Lise mezunu annelerin çocuklarının ilkokul ve ortaokul mezunu annelerin çocuklarına kıyasla sosyal becerileri ve başlangıç becerileri daha yüksektir. Bu bulgular, çocuğun becerisinin annenin eğitim duruma göre değişebildiğini göstermektedir. Yukarıda bahsedilen tüm çalışmalar göz önüne alındığında, sonucumuz literatür taramasıyla uyumlu ve tutarlıdır, çalışmalar bulgumuzu destekler niteliktedir.

Gelir düzeyi değişkeni ile yapılan çalışmalara baktığımızda, 1999 da yapılan bir çalışmada ise, küçük yaş çocukların sosyal oyun davranışları ve ebeveyn tutumları değerlendirilmiştir. Sosyoekonomik düzey, cinsiyet, kardeş durumu, annenin çalışma durumu, çocuğun sosyal davranışlarını ve ebeveyn tutumlarını

¹⁹²Karaca vd., **a.g.e.**, s.65-76.

¹⁹³Yaşar Ekici, **a.g.e.**, 2015, s.223-259.

¹⁹⁴Alabay, **a.g.e.**, s.156-174.

etkilediği belirtilmiştir¹⁹⁵. 2000 yılında Tudge, Hogan, Snezhkova ve arkadaşları tarafından Amerika Ve Rusya ülkelerinde 0-6 yaş dönemde çocuğu olan 71 ebeveynle çalışılmıştır ve çocuk yetiştirme tutumuna dair algıları, değer yargıları ve inanç sistemi incelenmiştir. Her iki ülkeden varılan sonuçlara göre, iki kültürde de sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ailelerin çocuğun özgürlüğüne daha fazla önem verdikleri ve çocukların kararlarını kendisinin vermesi gerektiğine daha fazla inandıkları, yönlendirmeye katı baktıkları ve çocuğun üzerindeki katı disiplin ve kontrol hakkında olumlu düşünmedikleri bulgulanmıştır¹⁹⁶. Aylık gelir düzeyi yükseldikçe, aile katkısı çocuğun sosyal beceri gelişimini destekler nitelikte olmaktadır.

2006 yılında Işık tarafından yapılan çalışmada ailenin örgütsel yapısının çocukların uyum becerilerine olan etkisi araştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, ekonomik düzeyi alt düzey olarak tabir edilen ailelerin, orta ve üst düzey geliri ailelere göre daha sağlıksız aile yapısına sahip olduğu bulgulanmıştır¹⁹⁷. 2002 yılında Şener ve Terzioğlu tarafından yapılan çalışmada, gelir düzeyi düşük ailelerde, gelir düzeyi orta ve üst düzey olan ailelere oranla evlilik uyumunun daha düşük olduğu belirlenmiştir. Gelir düzeyi arttıkça, ailenin sağlıklı yapısında önemli bir faktör olan evlilik uyumu da artmaktadır¹⁹⁸. Ve annelik rolü maddi ihtiyaçlarda kural koymak ve karar vermek kadar, bakım verme, manevi ilgi ve destek gibi manevi ihtiyaçları da kapsadığından¹⁹⁹, bu doğrultuda çocuğun maddi ve manevi kaynaklarının yetersiz oluşunun sosyal ve duygusal gelişimine olumsuz etkisi olabileceği söylenebilir.

Araştırmamızda ise, çocuğun sosyal beceri düzeyinde ailenin gelir düzeyine göre anlamlı fark bulunmaktadır. 5001 TL ve üzeri geliri olan ailelerin çocuklarının 0-1604 TL ve 1605-3000 TL geliri olan ailelerin çocuklarına kıyasla sosyal beceriler toplamı, başlangıç becerileri, akademik destek becerileri, arkadaşlık becerileri daha yüksektir. 3001-5000 TL geliri olan ailelerin çocuklarının 0-1604 TL ve 1605-3000 TL geliri olan ailelerin çocuklarına kıyasla sosyal beceriler toplamı, başlangıç becerileri, akademik destek becerileri, arkadaşlık becerileri daha yüksektir. 5001 TL ve üzeri geliri olan ailelerin çocuklarının 0-1604 TL, 1605-3000 TL ve 3001-5000 TL geliri olan ailelerin çocuklarına kıyasla duyguları yönetme becerileri daha yüksektir. 3001-5000 TL geliri olan ailelerin çocuklarının 0-1604 TL ve 1605-3000 TL geliri olan

¹⁹⁵Ayşe Öğretir, Alt ve Üst Sosyo- Ekonomik Düzeydeki 6 Yaş Çocuklarının Sosyal Oyun Davranışlarıyla Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1999, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

¹⁹⁶Tudge et al., **a.g.e.**, p.105-121.

¹⁹⁷Işık, **a.g.e.**, s.161-173.

¹⁹⁸Arzu Şener, **T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı: Ailede Eşler Arası Uyuma Etki Eden Faktörlerin Araştırılması**, Kardelen Ofset, Ankara, 2002, s.131.

¹⁹⁹ Işıl Bulut, **Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı**, Özgüzelış Matbaası, Ankara, 1990, s.12

ailelerin çocuklarına kıyasla duyguları yönetme becerileri daha yüksektir. Bu bulgular, çocuğun becerisinin ailenin gelir düzeyine göre değişebildiğini göstermektedir. Tüm bu bulgulara ek olarak, ailenin gelirini harcamalarına ne şekilde yansıttığı da tartışılmalıdır. Çocukların ailenin gelir seviyesine göre karşılayabilmiş ve almış olduğu eğitimin niteliği, okulun türü ve eğitim planlamasına göre de değişebilmektedir. Bu faktör, araştırmamızda ayrı bir başlık olarak değerlendirilmemiştir ve bu araştırmamızın sınırlılıklarındadır. Gelecekteki çalışmalarda bu faktörün gelirin sosyal becerisi üzerindeki etkisine dair alt başlığında analiz edilmesi önerilmektedir. Genel olarak, yukarıdaki çalışmalar göz önüne alındığında, sonucumuz literatür taramasıyla uyumlu ve tutarlıdır, çalışmalar bulgumuzu destekler niteliktedir.

Çocuğun doğum sırası değişkeni ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, 2003 yılında Uzbaş ve 2008 yılında Karayılmaz tarafından yapılan araştırmada, çocuklardaki sosyal becerilerin doğum sırasına göre anlamlı farklılık gösterdiği belirtilmiştir²⁰⁰.2012 yılında Uluyurt tarafından yapılan çalışmada, çocuğun doğum sıralaması arttıkça, sosyal ve duygusal uyum düzeylerinin düştüğü gözlemlenmiştir²⁰¹. Tüm bunların aksine, 2009 yılında Özbey tarafından yapılan araştırmada, sosyal beceri alt boyutlarından aldıkları puanlar içinde doğum sırasına göre anlamlı bir farklılaşma gözlemlenememiştir²⁰².2013 yılında Yıldırım Doğru ve arkadaşları tarafından yürütülen çalışmada, doğum sırası demografik değişkenine göre çocuğun sosyal beceri düzeyi ve davranış puanlarında farklılaşma gözlemlenememiştir²⁰³.

Araştırmamızda ise çocuğun sosyal beceri toplamı, başlangıç becerileri, akademik destek becerileri, arkadaşlık becerileri ve duyguları yönetme becerilerinde çocuğun doğum sırasına göre anlamlı fark olduğu bulunmuştur. İlk doğan çocukların üçüncü ve dördüncü ve sonrası doğan çocuklara kıyasla sosyal becerileri ve diğer alt becerileri daha düşüktür. İkinci doğan çocukların da üçüncü ve dördüncü ve sonrası doğan çocuklara kıyasla sosyal becerileri ve diğer alt becerileri daha

²⁰⁰Aslı Uz Başı, İlköğretim 4. ve 5. Sınıflarda Okuyan Öğrencilerin Sosyal Becerileri ve Okul Uyumu ile Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2003, s.55-75, **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**.

²⁰¹Fazilet Uluyurt, Bazı Değişkenlere Göre Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5 – 6 Yaş Grubu Çocuklarının Akran İlişkileri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2012, s.75-130, **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**.

²⁰²Saide Özbey, Sosyal Beceri Ölçeğinin (PKBS-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2009, s.107-233, **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**.

²⁰³Yıldırım Doğru vd., "Ailesinde Engelli Birey Bulunan Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Becerileri ve Problem Davranışlarının İncelenmesi", **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)**, 14 (2), 2013, s. 219 – 236.

düşüktür. Bu bulgular, çocuğun sosyal becerilerinin doğum sırasına göre farklılaşabildiğini göstermektedir.

Geçmiş yazınlarla bu ilgili literatür taramamızda, sosyal beceri çalışmalarında, alt ölçeklerle detaylı bir ilişki ya da etki analizi yapılmış araştırma sayısının oldukça az olduğu göze çarpmıştır. Literatür taramasında, uyumluluk ve tutarlılık açısından sonucumuzu genelleyerek değerlendirebileceğimiz yeterli kaynak bulunmamaktadır. Çalışmamız ve yukarıdaki diğer çalışmalar literatüre örnek teşkil edecek olup, faktörler ve farklılıklar daha geniş kapsamlı çalışılabilir.

Çocukların sosyal becerilerinin, cinsiyet değişkeni açısından değerlendirildiği alan yazın ve çalışmalara bakıldığında, kız çocukları sosyal uyum anlamında erkeklerden daha fazla yeteneğe sahiplerdir ve daha narin daha uysal algılanırlar. Erkek çocuğu daha az beceriklidir ve ağır hareket etmektedir²⁰⁴.2012 de yapılan araştırmaya göre, okul öncesi kurumda eğitim alan çocuklarının sosyal yeterlilikleri ve pozitif davranışları ile ailenin ebeveynlik tutumları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Erkek çocuklarının ise, yaşlıları ile olan negatif ilişkileri, kız çocuklarına oranla daha yüksek bulunmuştur. Bunlara ek olarak, olumlu sosyal davranışların genel olarak kızlarda daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir²⁰⁵.

2003 yılında Bacanlı ve Erdoğan'ın araştırmasına göre, sosyal davranışların cinsiyete göre farklılaştığı ve kız çocukların erkeklere göre daha uyumlu sosyal davranış gösterdikleri bulgulanmıştır²⁰⁶.2004 yılında Jamyang-Tshering önderliğinde okul öncesi yaşta olan 0-6 yaş çocukların sosyal becerisini incelemek amacıyla yapılan araştırmada, kurallara uyum gösterme, işbirliğinde bulunma, kararlara uyum gösterme ve paylaşımda bulunma gibi sosyal becerilerde kızların erkeklere oranla daha iyi oldukları gözlemlenmiştir²⁰⁷. 2004 yılında Gülay, kız çocuklarının başkasına iltifatta bulunma, başkasından yardım isteme, iletişim başlatma, sürdürme ve karşısındakini dinleme, soru sorma, gerektiğinde teşekkür etme, amaca uygun hareket etme ve işi sürdürme, bağımsız olarak çalışma, yaşından küçük gruplarla

²⁰⁴Yaşar Ekici, *a.g.e.*, 2015, s.223-259.

²⁰⁵Altay ve Güre, *a.g.e.*, s.2699-2718.

²⁰⁶Hasan Bacanlı ve Fatih Erdoğan, "Matson Çocuklarda Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeğinin (MESSY) Türkçeye Uyarlanması", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (2), 2003, s.351-379.

²⁰⁷Kalsang Jamyang-Tshering, Social competence in preschoolers: an evaluation of the psychometric properties of the preschool Social Skills Rating System (SSRS), Pace University, USA, 2004, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

güzel iletişim kurma, başkasını ikna edebilme gibi becerilerde, erkeklerden daha iyi olduklarını belirtmektedir²⁰⁸.

2011 yılında Karaca ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada, çocuklarının sosyal davranışlarını incelemek amacı ile tasarlanmıştır. Bulgular değerlendirildiğinde, çocukların fiziksel, ilişkisel ve olumlu sosyal davranışlarının cinsiyetlerine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği saptanmıştır. Erkekler sosyal alt boyutlardan olumsuz olan davranış ve duygular düzeylerinde, kızlardan daha yüksek puan almışlardır. Bu da kızların sosyal uyumunun erkeklerden daha yüksek olduğunu gösterir niteliktedir²⁰⁹. 2012 yılında yapılan başka bir yüksek lisans tez araştırmasında, sosyal beceri düzeyi ile annenin çocuk yetiştirme tutumu arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Bulgulara göre, çocuğun sosyal beceri düzeyi cinsiyete göre anlamlı yönde farklılaşmamaktadır. Kız çocuklarının sosyal beceri düzeyinin erkek çocuklarından daha fazla olduğu bulunmuştur. Sebep olarak ise, çalışmaya katılanların kız çocuklarına daha demokratik, erkek çocuklarına ise daha otoriter davranması gösterilmiştir. Kız çocuklarının sosyal beceri yüksekliği, demokratik tutum ile ilişkilendirilmiştir²¹⁰.

Araştırmamızda ise, çocuğun sosyal beceri düzeyinde cinsiyetine göre anlamlı fark bulunmaktadır. Kız çocukların erkek çocuklara kıyasla genel sosyal beceri düzeyi, başlangıç, akademik destek, arkadaşlık ve duyguları yönetme becerileri daha yüksektir. Bu bulgular, çocuğun becerisinin cinsiyetine göre değişebildiğini göstermektedir. Yukarıda incelenen yazınlar göz önüne alındığında, sonucumuz literatür taramasıyla uyumlu ve tutarlıdır, çalışmalar bulgumuzu destekleyecek niteliktedir.

Çocuğun sahip olduğu kardeş sayısı değişkeni ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, Ogelman ve Sarıkaya'nın 2014 yılında yaptığı çalışmada, kardeş sahibi olanların kardeş sahibi olmayanlara göre daha yüksek sosyal beceriye sahip olduğu görülmüştür²¹¹. Akduman ve arkadaşlarının 2015 yılında yaptığı çalışmada, kardeş sayıları bakımından sosyal beceri sonuçlarına bakıldığında, kardeş sayısına

²⁰⁸ Berrin Akman ve Hülya Gülay, "a comparison of social skills of 6-year old unprotected children and 6-year old children living with their family", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 11 Sayı, 2008, p.23-39.

²⁰⁹ Karaca vd., *a.g.e.*, s.65-76.

²¹⁰ Aktaş Özkafacı, *a.g.e.*, s .52-60.

²¹¹ Hülya Gülay Ogelman ve Hatice Erten Sarıkaya, "5-6 yaş çocukların sosyal beceri, akran ilişkileri ve okula uyum düzeyleri ile kardeş değişkenleri arasındaki ilişkiler", *Akademik Bakış Dergisi*,41,2014, s.1-27.

göre çocukların sosyal becerisinde anlamlı bir fark bulunamamıştır²¹².Ekici'nin 2015 yılında yaptığı araştırmada ise, çocukların sosyal beceri düzeyi ile ailedeki çocuk sayısı arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur²¹³. Yükçü ve Demircioğlu'nun 2017 yılında yaptığı araştırmada, 4-6 yaş aralığındaki çocukların sosyal çevredeki sorun çözme becerileri ile sahip oldukları kardeş sayısı arasındaki ilişki incelenmiş, sorun çözme becerisi ve kardeş sayısı arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır ²¹⁴.Seven'in 2007 yılında yaptığı çalışmada, sosyal ve davranış problemleri demografik değişkenlere göre incelemiştir. Tek çocukların diğer kardeşli çocuklara göre, daha az sorunlu davranış ve daha az sosyal uyumsuzluk gösterdiği bulgulanmıştır. Çok çocuğa sahip ve geniş ailelerde büyüyen çocukların sosyal uyumsuzlukları daha fazladır ve sorunlu davranış gösterme eğilimleri daha yüksektir²¹⁵.

Araştırmamızda ise, çocuğun sosyal beceri düzeyinde sahip olunan kardeş sayısına göre anlamlı fark bulunmaktadır. Tek çocuk ve iki kardeşe sahip çocukların üç ya da daha fazla kardeşe sahip çocuklara göre sosyal becerileri daha düşük düzeydedir. Kardeş sayısı arttıkça sosyal beceri daha gelişebilmektedir. Bu bulgular, çocuğun becerisinin kardeş sayısına göre değişebildiğini göstermektedir. Bu sonucu etkileyen faktörün, çocuğun model yoluyla öğrenme ortamında bulunarak büyük ya da küçük kardeşinden daha kolay bir şekilde sosyal beceriyi öğrenebileceği olduğu düşünülmektedir. Yukarıda bahsedilen tüm çalışmalar göz önüne alındığında, kardeş sayısının çocuğun sosyal becerisine etkisi hakkında farklı sonuçlar bulgulanmıştır ve genel bir sonuca varılamamıştır. Araştırmamızı destekleyen çalışmalar olduğu gibi, aksini bulgulayan çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmanın bu konudaki önerisi, bu değişken ile ilgili daha fazla çalışma yapılması yönündedir.

Çocuğun herhangi bir eğitim programına katılma durumu değişkeni ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, 2006 yılında Kapıkıran'ın çalışmasında sosyal beceri eğitiminin önemi vurgulanmıştır. Eğitim ile çocukların sosyal becerilerinin olumlu yönde arttığını savunan araştırmacılara ek olarak, davranış kontrolü ve duygularını doğru yolla iletme becerilerinin azaltılmasında da oldukça etkili olduğunu savunmuştur²¹⁶. Ulusoy'a göre çocukluğun erken döneminde kazanılan uyum ve sosyal beceriler, ileriki yaşamdaki sosyal hayatını önemli ölçüde etkilemektedir. Okul

²¹² Gülümser Gültekin Akduman vd., "Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 27, 2015, s.973-683.

²¹³Yaşar Ekici, *a.g.e.*, s.1-33.

²¹⁴Şuheda Bozkurt Yükçü ve Haktan Demircioğlu, "Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal problem çözme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi", *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 2017, s.216-238.

²¹⁵Serdal Seven, "Ailesel Faktörlerin Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Davranış Problemlerine Etkisi", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, Sayı 51,2007, s. 477-499.

²¹⁶Acun Kapıkıran vd., *a.g.e.*, s.1-8.

öncesi dönemde eğitim veren kurumların çocukların alışkanlık kazanabilmesi, doğru yol ile iletişim kurabilmesi, birlik ve beraberlik duygusunu kazanabilmesi, ortak hareket edilmesi, duygularını doğru yolla ifade edebilmesi gibi birçok sosyal beceri kazandırdıkları çeşitli çalışmalar tarafından vurgulamıştır.2010 yılında Durmuşoğlu tarafından yapılan araştırmada, okul öncesi eğitim çağında olup, herhangi bir eğitim programına katılan çocukların, uygun davranış sergileme becerisine sahip olma ve soruna yol açan davranışlarının önemli ölçüde azalmasında etkili olduğunu vurgulamıştır ²¹⁷.2010 yılında O'Connnor ve Berry tarafından yapılan çalışmada öğretmen ile ilişkinin sosyal beceri düzeyini etkilediği, öğretmenleri ile yüksek ilişki halinde bulunan çocukların sosyal beceri gelişimlerinin daha yüksek olduğu sonucuna varmışlardır ²¹⁸.Eğitim alanında uygulanan materyaller ve eğitim programları kadar öğretmenin de eğitimi ve çocuklara yönelik ilgisi de sosyal beceri gelişiminde önemli bir faktördür diyebiliriz. Durualp ve Aral 2010 yılında yaptıkları çalışmada, eğitim alan ve almayan iki grubu karşılaştırmış ve eğitim alan çocukların daha yüksek sosyal beceriye, daha uyumlu sosyal iletişime ve grup içinde daha atılgan davranışlara sahip olduğunu bulgulamışlardır ²¹⁹.Arda ve Ocak'ın 2012 yılında yaptığı çalışmada, ön test uyguladıkları grubu eğitim programına tabii tutmuşlardır ve son test ölçümlerinde sosyal becerileri ve duygusal uyumları, iletişim becerileri, işbirliği kurma ve sorun çözme stratejilerinin geliştiği bulgulanmıştır²²⁰.

Araştırmamızda ise, çocuğun sosyal beceri düzeyinde eğitim grubuna katılma durumuna göre anlamlı fark bulunmaktadır. Eğitim alan çocukların eğitim almayan çocuklara kıyasla sosyal beceri toplamı ve tüm alt boyut becerileri daha yüksektir. Bu bulgular, çocuğun becerisinin eğitim alma duruma göre değişebildiğini göstermektedir. Yukarda bahsedilen tüm çalışmalar göz önüne alındığında, sonucumuz literatür taramasıyla uyumlu ve tutarlıdır, çalışmalar bulgumuzu destekler niteliktedir.

²¹⁷Durmuşoğlu Saltalı ve Arslan, **a.g.e.**, s.729-737.

²¹⁸Berry and O'Connor, **a.g.e.**, p.1-14.

²¹⁹Ender Durualp ve Neriman Aral, "Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli Sosyal Beceri Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 39, 2010, s.160-172.

²²⁰Tuğçe Burcu Arda ve Şakire Ocak, Sosyal Yeterlilik ve Alternatif Düşünme Stratejilerinin Desteklenmesi – ADSD Okulöncesi Program, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 12(4) , 2012, s.2679-2698.

5.4. Annenin Yetiştirme Tutumları ve Annenin Demografik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Çocuk yetiştirme tutumu, ebeveynlerin eğitim seviyesine göre değişebilen, sahip olunan bilgi ve deneyime göre de farklılıklar gösteren bir davranıştır. İlgili çalışmalar ile bu farklılaşma desteklenmiştir. 2000 yılında Tudge, Hogan, Snezhkova ve arkadaşları tarafından Amerika Ve Rusya ülkelerinde 0-6 yaş arası dönemde çocuğu olan 71 ebeveynle çalışılmıştır ve çocuk yetiştirme tutumuna dair algıları, değer yargıları ve inanç sistemi incelenmiştir. Her iki ülkeden varılan sonuçlara göre, iki kültürde de sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ailelerin çocuğun özgürlüğüne daha fazla önem verdikleri ve çocukların kararlarını kendisinin vermesi gerektiğine daha fazla inandıkları, yönlendirmeye katı baktıkları ve çocuğun üzerindeki katı disiplin ve kontrol hakkında olumlu düşünmedikleri bulgulanmıştır²²¹. 2006 yılında Durmuş'un yaptığı çalışmada, ilköğretim mezunu ebeveynlerin diğer ailelere göre koruyucu davranışlarının fazla olduğu ve baskıcı tavırla kendini gösteren disiplin uygulamalarını daha çok kullandıkları bulgulanmıştır. Anne babaların eğitim düzeyi yükseldikçe, yetiştirme tutumunda daha demokratik ve eşitlikçi bir tavır sergiledikleri tartışılmış ve sonuçlanmıştır²²².

2007 yılında Sarı tarafından yapılan başka bir araştırmaya göre de, çocukların sosyal uyum becerileri ile ebeveynlerinin yetiştirmedeki tutumları incelenmiş, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi göre anlamlı farklılıklar göstermiştir²²³. 2011 yılında, Can'ın yaptığı araştırmaya göre, koruyucu ve kontrolcü davranışların, annelerin eğitim düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaştığından bahsedilmektedir²²⁴.

2014 yılında Yener tarafından yapılan çalışmada, elde edilen verilere göre, eğitim seviyesi düştükçe, annenin çocuk yetiştirme alanındaki bilinçsiz davranışlarının artışı göze çarpmaktadır²²⁵.

²²¹Tudge et al., *a.g.e.*, p.105-121.

²²²Reyhan Durmuş, 3-6 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerin kişilik özellikleri ile anne-baba tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi, *Marmara Üniversitesi, İstanbul*, 2006, s.65-111, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

²²³Elif Sarı, Anasının Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocukların, Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının, Çocuğun Sosyal Uyum Ve Becerilerine Etkisinin İncelenmesi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2007, s.172-179, (**Yüksek Lisans Tezi**).

²²⁴Süleyman Can, "İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Okulöncesi Eğitimden Yararlanma Düzeyleri İle Anne-Babalarının Koruyucu Tutumları Arasındaki İlişki", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 2011, s.115-130.

²²⁵Pınar Yener, Okul öncesi eğitim alan 60 ay ve üzeri çocukların sosyal beceri düzeyleri ile annelerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, 2014, s.59-89, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

2015 yılında Özyürek tarafından yürütülen okul öncesi 135 çocuk ve annesi ile yapılan araştırmada, çocukların sosyal beceri düzeyi ve annelerinin yetiştirme tutumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Anne tutumlarının eğitim düzeyi ve çalışma durumundan etkilendiği bulgulanmıştır²²⁶. 2017 yılında Alabay tarafından yayınlanan araştırmaya göre, 48-72 yaş arasında çocuğu olan 422 ebeveyn katılmıştır. Bulgular doğrultusunda, ebeveynlerin öğrenim durumlarına göre tutum ölçeğinde aldıkları tutum puanlarında anlamlı düzeyde farklılık saptanmıştır ve çalışma sonucuna göre lisansüstü eğitim görmüş ebeveynlerin ilkokul ve ön lisans düzey mezunu ebeveynlere kıyasla daha az koruyucu tutum sergilediği bulgulanmıştır.²²⁷.

Araştırmamızda ise annenin eğitim durumuna göre annenin yetiştirme tutumu alt ölçeklerinde anlamlı farklılaşmalar göze çarpmaktadır. İlkokul mezunu anneler, lise ve üniversite ve üzeri mezunu olan annelere kıyasla daha az demokratik tutum sergilemektedir. Ortaokul mezunu anneler, lise ve üniversite ve üzeri mezunu olan annelere kıyasla daha az demokratik tutum sergilemektedir. Üniversite ve üzeri mezunu anneler ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olan annelere kıyasla daha az otoriter bir tutum sergilemektedir. Lise mezunu anneler ilkokul ve ortaokul mezunu olan annelere kıyasla daha az otoriter bir tutum sergilemektedir. Bu bulgular, annenin yetiştirme tutumunun annenin eğitim seviyesi yükseldikçe demokratik olabileceğini göstermektedir. Annenin eğitim seviyesinin yükselmesinin, sahip olduğu yetiştirme tutumu üzerinde olumlu bir etkisi olduğu söylenebilir. Geçmiş yazınlarla ilgili yukarıda çalışmalar tarandığında, sonucumuz literatür taramasıyla uyumlu ve tutarlıdır, çalışmalar bulgumuzu destekleyecek niteliktedir.

²²⁶Özyürek, **a.g.e.**, s.106-120.

²²⁷Alabay, **a.g.e.**, s.156-174.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucu, anne tutumları ön planda olmak üzere ebeveyn tutumlarının gerek geçmiş gerek ise yaptığımız çalışma ile çocuğun gelişimi üzerinde ne kadar önemli olduğunu bir kez daha vurgulamıştır. Araştırmamız ölçekleri anneler üzerinden değerlendirilerek, çocukların sosyal beceri düzeyini belirlemede anne gözleminin geçerli olduğu göze çarpmıştır.3-6 yaş grubunda yapılan bu çalışma, literatürdeki yaş grubu en geniş örnekleme sahiptir. Buna ek olarak, bu yaş grubu evren ve örneklem sayısı genişletilerek daha geçerli ve kapsamlı sonuçlar elde edilebilir. Çocukların kardeş sayısı, doğum sırası ve eğitim alma durumu gibi demografik değişkenleri daha geniş kapsamda alt gruplar oluşturularak, karşılaştırılan sonuçlarla literatüre katkıda bulunulabilir. Sosyal becerilerin alt ölçekleri dahilinde, çocukların beceri düzeyleri ve sahip oldukları ailenin demografik özellikleri arasındaki ilişkiler detaylı şekilde çalışılabilir ve çocukların hangi alanda daha çok desteğe ihtiyacı oldukları belirlenerek ona göre programlar düzenlenebilir. Annenin demografik değişkenleri ve tutumunun önemi göze alındığında, devlet, kamu ve özel alanlarda annenin eğitim düzeyi ve ebeveynlik tutumunu değiştirecek ve geliştirecek destek projeleri alanında yeniliklerde bulunulabilir. Kadının eğitim düzeyinin yetiştireceği çocukların gelişimi üzerindeki etkisi her alanda vurgulanarak, bu gelişimi destekleyen sağlık kurumları başta olmak üzere, sivil toplum kuruluşları, özel kuruluşlar vb. toplum farkındalığının artması amacıyla kampanyalar düzenleyebilirler. Anne ve ailenin desteğine ek olarak, çocukların 3 yaşından itibaren beceri gelişimini önemli ölçüde etkileyen eğitim sistemlerinin, okul öncesinden itibaren zorunlu hale getirilmesi, 3 ve 6 yaş arasındaki eğitim olanakları ve okullarının artırılması, toplumun her kesimi için ücretsiz hale getirilmesi, ya da okul ödeneklerinin fazlalaştırılması gibi önerilerin devlet kurumlarına sunulması öncelikli hale getirilebilir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- ARAL Neriman, BARAN Gülen, Çocuk Gelişimi, Ya-Pa Yayın, İstanbul, 2001b.
- AYDIN Betül, Çocuk ve Ergen Psikolojisi. Nobel Yayınları, Ankara, 2005.
- BACANLI Hasan, Sosyal beceri eğitimi. 3. Baskı, Asal Yayınları, Ankara, 2008.
- BALAT UYANIK Gülden, Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2003.
- BANDURA Albert, Aggression: A social learning analysis, Prentice-Hall, New Jersey, 1973.
- BAŞARAN İbrahim Ethem, Eğitim Psikolojisi, Feryal Matbaası, Ankara, 2000.
- BAUMRIND Diana, Child Development Today and Tomorrow, Jossey Bass, San Francisco, 1989.
- BEKMAN Sevda, KOÇ Ayhan Aksu, İnsan Gelişimi, Aile ve Kültür: Farklı Bakış Açıları, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.
- BERK Laura E., Development Through the Lifespan, New Jersey: Pearson, 2013.
- BORNSTEIN Marc H., HAHN Chun-Shin, SUWALSKY Joan, HAYNES O. Maurice, Socio economic Status, Parenting, and Child Development, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Mahwah, NJ, US, 2003.
- BULUT Işıl, Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı, Özgüzelış Matbaası, Ankara, 1990.
- ÇAĞDAŞ Aysel, SEÇER Zarife Şahin, Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi, Nobel Yayın, Ankara, 2002.
- ÇİFTÇİ İlknur, SUCUOĞLU Bülbün, Bilişsel Süreç Yaklaşımıyla Sosyal Beceri Öğretimi, Kök Yayıncılık, Ankara, 2009.
- CÜCELOĞLU Doğan, İnsan ve Davranış, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.
- CÜCELOĞLU Doğan, Yetişkin Çocuklar, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002.
- DÖNMEZER İbrahim, Eğitim Psikolojisi, E.Ü. Basımevi, İzmir, 1997.
- DÖNMEZER, İbrahim, Ailede İletişim ve Etkileşim, Sistem, İstanbul, 1999.

- DOWRICK Peter W., Social Survival for Children: A Trainer's Resource, Bruner / Mazel, New York, 1986.
- EKŞİ Aysel, Çocuk, Genç, Ana Babalar, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990.
- ELKIN Frederick, Çocuk ve Toplum Çocuğun Toplumsallaşması (Çev: Nazife Güngör), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1995.
- ERKAN Semra, Aile ve Aile Eğitimi ile İlgili Temel Kavramlar, Anı Yayıncılık, Ankara, 2010.
- ERWIN Philip, Çocuklukta ve Ergenlikte Arkadaşlık. (Çev: Osman Akınhay), Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2000.
- FABES Richard, MARTIN Carol Lynn, Exploring Child Development, Pearson Education, Boston, 2000.
- GANDER Marry, GARDİNER Harry, Çocuk ve Ergen Gelişimi, 4. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2015.
- GEÇTAN Engin, Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar, 10. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.
- GORDON Thomas, Çocukta Dış Disiplin mi, İç Disiplin mi? , Sistem Yayıncılık, 2007.
- GORDON Thomas, Etkili Anne Baba Eğitimi, Sistem Yayıncılık, 2017.
- GÜLAY Hülya, AKMAN Berrin, Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceriler, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2009.
- GÜLAY Hülya, Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2000.
- KAĞITÇIBAŞI Çiğdem, Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi: Kültürel Psikoloji, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.
- KANDIR Adalet, Gelişimde 3–6 yaş: Çocuğum Büyüyor, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2004.
- KILIÇGÜN YURTSEVER Müge, Sosyal Gelişim, Eğiten Kitap Yayıncılık, Ankara, 2015.
- KULAKSIZOĞLU Adnan, Ergenlik psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001.
- MACKENZIE Robert J., Çocuğunuza Sınır Koyma, Yakamoz Yayınları, 2014.

- OKTAY Ayla, Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem, 2007.
- ÖNDER Alev, Okul Öncesi Çocukları İçin Eğitici Drama Uygulamaları, Morpa Yayınları, İstanbul, 2003.
- ÖNDER Alev, Okul öncesi eğitimde güncel konular, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.
- PAPALIA Diana E., OLDS Sally Wendkos, FELDMAN Ruth Duskin, A Child's World, McGrawHill, New York, 1998.
- PARROTT W. Gerrod, Emotions in Social Psychology: Essential readings, Psychology Press, 2001.
- POYRAZ Hatice, Okul Öncesinde Oyun ve Oyun Örnekleri, Anı Yayıncılık, Ankara, 2011.
- SALK Lee, Çocuğun Duygusal Sorunları, Remzi Kitabevi, 1993.
- SALOVEY Peter, BEDELL Brain, DETWEİLER Jerusha, MAYER John, Coping Intelligently: Emotional Intelligence and the Coping Process, Oxford University Press, USA, 1999.
- SAN BAYHAN, Artan İsmihan, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, 2011.
- SANTROCK John W., Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi (G. Yüksel, Çev.). Nobel, Ankara, 2015.
- SAYIL Melike, YAĞMURLU Bilge, Ana babalık: Kuram ve Araştırma, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012.
- SCHAEFER, Charles E, Oyun Terapisinin Temelleri, Çev: Banu Tortamış Özkaya, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2013.
- SELÇUK Ziya, Gelişim ve Öğrenme. (7. Basım), Nobel Yayınları, Ankara, 2000.
- SEMEMOĞLU Nuray, Gelişim, Öğrenme ve Öğretim (Kuramdan Uygulamaya), Pegem Akademi, Ankara, 2012.
- ŞENER Arzu, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı: Ailede Eşler Arası Uyuma Etki Eden Faktörlerin Araştırılması, Kardelen Ofset, Ankara, 2002.
- SEVİNÇ Müzeyyen, Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitiminde Oyun, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2004.

- SHAVER Kelly G., Principles of Social Psychology, Winthrop Publishers, Inc. 2. Edition, Cambridge, 1981.
- SNOW Charles W., MCGAHA Cindy G., Infant development, Pearson, New Jersey, 2003.
- STEINBERG Laurence, Adolescent Development, New York, 1993.
- STEINBERG Laurence, Beyond the Classroom: Why School Reform Has Failed and What Parents Need to Do, Simon and Schuster, New York, 1996.
- TEZEL ŞAHİN Fatma, ÖZYÜREK Arzu, Anne Baba Eğitimi ve Okul Öncesinde Aile Katılımı, Morpa Yayınları, İstanbul, 2010.
- TRAWICK SMITH Jeffrey, Erken Çocukluk Döneminde Gelişim. Çok Kültürlü Bir Bakış Açısı (Çev. Berrin Akman), Nobel Akademi Yayıncılık, Ankara, 2013.
- ULUSOY Ayten, Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.
- WESTWOOD Peter, Common sense Methods For Children With Special Needs Strategies For The Regular Classrom. London,1993.
- WORTHAM Sue Clark, Early Childhood Cirriculum: Developmental Bases for Learning and Teaching, 4.Edition, Pearson, 2006.
- YAŞAR Mustafa, Okul Öncesi Dönemde Sosyal-Duygusal Gelişim, Hedef CS Yayıncılık, Ankara, 2015.
- YAVUZER Haluk, 0-6 yaş çocuğun gelişimi ve yakın çevrenin etkisi, I.Ulusal Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi, Ankara,1997.
- YAVUZER Haluk, Ana-Baba ve Çocuk, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011.
- YAVUZER Haluk, Çocuğu Tanımak ve Anlamak, Remzi Kitabevi, 2007.
- YAVUZER Haluk, Çocuğunuzun İlk 6 Yılı, Remzi Kitabevi, 2015.
- YAVUZER Haluk, Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, 2017.
- YAZGAN Yankı, Türkiye'de Çocuk Yetiştirme Üzerine Gözlemler, Türkiye'de Çocuk Yetiştirme, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 2009.
- YÖRÜKOĞLU Atalay, Çocuk Ruh Sağlığı, Özgür Yayınları,2014.

YÖRÜKOĞLU Atalay, Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar, Özgür Yayınları, İstanbul, 2000.

YÜKSEL Galip, Sosyal Beceri Envanteri El Kitabı. Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.

MAKALELER

AKMAN Berrin, GÜLAY Hülya, a comparison of social skills of 6-year old unprotected children and 6-year old children living with their family, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 11 Sayı, 2008.

AKDUMAN Gülümser Gültekin, GÜNİNDİ Yunus, TÜRKOĞLU Didem, Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 8, Sayı 27, 2015.

ALABAY Erhan, Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ebeveynlik Tutumlarının İncelenmesi, Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi, 1(2), 2017.

ALLSOPP David H., SANTOS Karen E., LİNN Reid, Colaborating to teach prosocial skills, Intervention in School and Clinic, 2000.

ALTAY Fatma Başak, GÜRE Ayşen, Okul öncesi kuruma (devlet-özel) devam eden çocukların sosyal yeterlik ve olumlu sosyal davranışları ile annelerinin ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkiler, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2012.

ARDA Tuğçe Burcu Arda, OCAK Şakire, Sosyal Yeterlilik ve Alternatif Düşünme Stratejilerinin Desteklenmesi – ADSD Okulöncesi Program,Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12(4) , 2012, s.2679-2698.

AUNOLA Kaisa, NURMI Jari Erik, The Role of Parenting Styles in Children's Problem Behavior, Child Development, 76 (6), 2005.

BACANLI Hasan, ERDOĞAN Fatmanur, Matson Çocuklarda Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeğinin (MESSY) Türkçeye Uyarlanması, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 3 (2), 2003.

BAUMRIND Diana, Child Care Practices Anteceding Three Patterns of Preschool Behavior" Genetic Psychology Monographs, 75(1), 1967,1971.

BAUMRIND Diana, Current patterns of parental authority, Developmental Psychology, 4/1, 1971.

BAUMRIND Diana, New Directions in Socialization Research, American Psychologist, 35, 1980.

- BAUMRIND Diana, Rearing Competent Children. Child Development Today and Tomorrow, San Francisco: JosseyBass, 1989.
- BERRY Daniel, O'CONNOR Erin, Behavioral risk, teacher–child relationships, and social skill development across middle childhood: A child-by-environment analysis of change, *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31 (1), 2010.
- BLAIR Bethany L., The indirect effects of maternal emotion socialization on friendship quality in middle childhood, *Developmental psychology*, 2014.
- BLANDON Alysia Y., CALKINS Susan D., KEANE Susan P., Predicting emotional and social competence during early childhood from toddler risk and maternal behavior, *Development and Psychopathology*, 2010.
- CAN Süleyman, İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Okulöncesi Eğitimden Yararlanma Düzeyleri İle Anne-Babalarının Koruyucu Tutumları Arasındaki İlişki, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 2011.
- CHEN Feiyan, Parents' perezhivanie supports children's development of emotion regulation: a holisticview, *Early child development and care*, 2015.
- CHEN Xinyin, CHANGLLei, HEYunfeng,LIU Hongyun, Thepeergruop as a context: moderating effects on relations between maternal parenting and social and school adjustment in chinese children, *Child Development*, 76(2), 2005.
- CONWAY Anne M., Girls, aggression, and emotion regulation, *American Journal of Orthopsychiatry*, 2005.
- ÇİFTÇİ Orhan, Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü, *Aile ve Toplum Dergisi*, 1991.
- DARLING Nancy, STEINBERG Laurence, Parentingstyle as context: Integrative model, *Psychological Bulletin*, 113,1993.
- DEATER DECKARD Kirby, DUNNJ udy, LUSSİER Gretchen, Sibling Relationships and Social-emotional Adjustment in Different Family Contexts, *Social Development*, 2002.
- DEMİRİZ Serap, ÖĞRETİR Ayşe Dilek, Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15 (1), 2007.

- DENHAM Susanne A., RENWICK Susan M., HOLT Robert W., Working and playing together: Prediction of preschool social-emotional competence from mother-child interaction, *Child Development*, 1991.
- DURUALP Ender, ARAL Neriman, Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 2010, s.160-172.
- EKİCİ Fatma, Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Sosyal Becerileri İle Aile Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 ,2015, s.1-33.
- GAGNON Sandra Glover, NAGLE Richard J., Relationships between peer interactive play and social competence in at-risk preschool children, *Psychology in the Schools*, 2004.
- GOODNOW Jacqueline J. Parents' Knowledge and Expectations: Using What We Know, *Handbook of Parenting 2.Edition*, der. M.H. Bornstein, Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum, 2002.
- GRESHAM Frank M., RESCHLY Daniel J., Dimensions of Social Competence: Method Factors In The Assessment Of Adaptive Behavior, Social Skills And Peer Acceptance, *Journal Of School Psychology*, 1987.
- GUGLIELMO Hindi M., TRYON Georgiana Shick, Social Skill Training In An Integrated Preschool Program, *School Psychology Quarterly*, 2001.
- GÜNİNDİ Yunus, Bağımsız Anaokullarına ve Anasınıflarına Devam Eden Çocukların Sosyal Becerilerinin Değerlendirilmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (1), 2015.
- GÜVEN Gülçin, AZKESKİN Efe Kadriye, Investigation of the relationship between social skills and self-management behaviors of 5 year old children, *Journal of educational and instructional studies in the world*, 2013.
- HEALEY Dione M., FLORY Janine D., MILLER Carlin J., HALPERİN Jeffrey M., Maternal positive parenting style is associated with better functioning in hyperactive/inattentive preschool children, *Infant Child Development*, 2011.
- HINES Alice M., Divorce-Related Transitions, Adolescent Development, and the Role of the Parent Child Relationships: A Review of the Literature, *Journal of Marriage and the Family*, 1997.

HOOVEN Carole, GOTTMAN John Mordechai, KATZ Lynn Fainsilber, Parental meta-emotion structure predicts family and child outcomes, *Cognition&Emotion*, 1995.

İLGAR Lütfü, AKBABA Gül, Beş ve Altı Yaş Çocuklarının Duygu Düzenlemelerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2017.

İMAMOĞLU Emine Olcay, An Interdependence model of Human Development, Growth and Progress in Cross-Cultural Psychology, 1987.

İMAMOĞLU Emine Olcay, Individuation and Relatedness: Not Opposing but Distinct and Complementary” Genetic, Socialand General Psychology Monographs, 129, 2003.

KAĞITÇIBAŞI Çiğdem, Ataca Bilge, Value of Children and Family Change: A three-decade potrait from Turkey, *Applied Psychology*, 54, 2005.

KAPÇI Emine Gül, USLU Runa İdil, AKGÜN Ege, ACER Dilek, İlköğretim çağı çocuklarında duygu ayarlama: bir ölçek uyarlama çalışması ve duygu ayarlamayla ilişkili etmenlerin belirlenmesi, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2009.

KAPIKIRAN Necla Acun, İVRENDİ Asiye Bora, ADAK Atiye, Okul Öncesi Çocuklarında Sosyal Beceri: Durum Saptaması, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 2006.

KARABULUT DEMİR, Evren, ŞENDİL Gül, Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ), *Türk Psikoloji Yazıları*, 11 (21), 2008.

KARACA Nezahat Hamiden, GÜNDÜZ Ayşegül, ARAL Neriman, Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışının incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 4, 2011.

KELLER Heidi, VOELKER Susanne, YOVSİ Relindis Dzeaye, Conceptions of Parenting in Different Cultural Communities: The Case of West African and Northern German Women, *Social Development*, 14, 2005.

KILINÇ Fatma Elif, ARAL Neriman, Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016.

- KOÇYIĞİT Sinan, KAYILI Gökhan, Montessori eğitimi alan ve almayan anaokulu öğrencilerinin sosyal becerilerinin karşılaştırılması, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20, 2008.
- KOÇYIĞİT Sinan, SEZER Türker, YILMAZ Elif, 60-72 aylık çocukların sosyal yetkinlik ve duygu düzenleme becerileri ile oyun becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1), 2015.
- KORINEK Lori, POPP Patricia A., Collaborative Mainstream Integration of Social Skills with Academic Instruction, Preventing School Failure, 41, 1997.
- KUZGUN Yıldız, Sosyo-Ekonomik Düzey ve Psikolojik İhtiyaçlar, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:1 Sayı: 2, 1986.
- LAIBLE Deborah, CARLO Gustavo, ONTAÍ Lenna, Children's Perceptions of Family Relationships as Assessed in a Doll Story Completion Task: Links to Parenting, Social Competence and Externalizing Behavior, Social Development, 2004.
- LYNCH Sharon A., SİMPSON Cynthia. G., Social skills: laying the foundation for success, Dimensions of Early Childhood, 38, 2010.
- MACOBY Eleanor, MARTİN Jeffrey, Socialization in the context of family: Parent-child interaction, Handbook of child psychology: Vol. 4, New York, Wiley, 1983.
- MCCLELLAND Megan, MORRISON Fred J., The Emergence Of Learning-Related Social Skills in Preschool Children, Early Childhood Research Quarterly, 2003.
- MCFALL Richard M., A review and reformulation of the concept of social skills, Behavioral Assessment 4, 1982.
- MILEVSKY Avidan, SCHLECHTER Melissa, NETTER Sarah, Maternal and Paternal Parenting Styles in Adolescents: Associations with Self-Esteem, Depression and Life-Satisfaction, Journal Of Child and Family Studies, 16(1), 2006.
- OGELMAN Hülya Gülay, ÖNDER Alev, SEÇER Zarife, ERTEN Hatice, Anne Tutumlarının 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerilerini ve Okula Uyumlarını Yordayıcı Etkisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (29), 2013.

OGELMAN Hülya Gülav, SARIKAYA Hatice Erten Sarıkaya,5-6 yaş çocukların sosyal beceri, akran ilişkileri ve okula uyum düzeyleri ile kardeş değişkenleri arasındaki ilişkiler, *Akademik Bakış Dergisi*,41,2014, s.1-27.

ÖMEROĞLU Esra, BÜYÜKÖZTÜRK Şener, ÇAKAN Mehtap, AYDOĞAN Yasemin, KILIÇ Çakmak Ebru, Gültekin Akduman, Gülümser, ÖZYÜREK Arzu, GÜNİNDİ Yunus, KUTLU Ömer, ÇOBAN Aysel, YURT Özlem, KOGAR Hakan, KARAYOL Seda, Okul öncesi sosyal beceri değerlendirme ölçeği anne –baba formuna ait norm değerlerinin belirlenmesi ve yorumlanması, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (2), 2014.

ÖZABACI, Nilüfer, Çocukların sosyal becerileri ile ebeveynlerin sosyal becerileri arasındaki ilişki üzerine bir araştırma, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2006.

ÖZYÜREK Arzu, BEGDE Zuhale, YAVUZ Nadire Ferah, Okul Öncesi Çocukların Sosyal Becerileri ile Yakın Çevresindeki Yetişkin Etkileşimleri Arasındaki İlişki, *Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences*,16. 2, 2014.

ÖZYÜREK Arzu, Okul Öncesi Çocukların Sosyal Beceri Düzeyleri İle Anne Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Milli Eğitim Sayı: 206*, 2015.

ÖZYÜREK Arzu, TEZEL ŞAHİN Fatma, Anne Baba Eğitimi, Ankara: Pegem Akademi Yayınevi, 2010.

ROSE KRASNOR Linda, The nature of social competence: A theoretical review, *Social Development*, 1997.

SALTALI Neslihan Durmuşoğlu, ARSLAN Emel, Ebeveyn Tutumlarının Anasınıfına Devam Eden Çocukların Sosyal yetkinlik ve İçer Dönüklük Davranışını Yordaması, *İlköğretim Online*, 2012.

SEYDOOĞULLARI Ünsal ve ÇİFTÇİ ARIDAĞ Nermin, Examining Life Satisfaction Levels of High School Student in term of Parental Attitude and Some Variables, *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(3), 2012.

SEVEN Serdal, Ailesel Faktörlerin Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Davranış Problemlerine Etkisi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, Sayı 51,2007, s. 477-499.

SMITH Peter K., HART Craig H. (ed.), *The Wiley-Blackwell Handbook of Childhood Social Development*, John Wiley&Sons, 2010.

- SNYDER James, STOOLMILLER Mike, WILSON Molloy, YAMAMOTO Miles, Child Anger Regulation, Parental Responses to Children's Anger Displays, and Early Child Antisocial Behavior, *Social Development*, 2003.
- SUNAR Diane, OKMAN Fişek Güler, Contemporary Turkish Families, Families in Global Perspective, Boston, Massachusetts: Allyn&Bacon/Pearson, 2005.
- SÜMER Nebi, GÜNDOĞDU Aktürk Elçin, HELVACI Elif, Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış, *Türk Psikoloji Yazıları*, 2010.
- SNYDER James, Child Anger Regulation, Parental Responses to Children's Anger Displays, and Early Child Antisocial Behavior, *Social Development*, 12, 2003.
- ŞAHİN Derya, KARABAY Şakire Ocak, Demir Tülin, 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Duygusal Uyumları İle Ebeveynlerinin Tutumları Arasındaki İlişki, *Disiplinler arası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1.2, 2017.
- ŞANLI Deniz, ÖZTÜRK Candan, Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi, *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* 32, 2012.
- TUDGE Jonathan R. H., HOGAN Diane M., SNEZHKOVA Alrina A., KULAKOVA Natalya N., ETZ Kathleen E., Parents' child-rearing values and beliefs in the United States and Russia: The impact of culture and social class, *Infant and Child Development*, 9(2), 2000.
- TUĞLUK İbrahim Halil, KÖK Mehmet, KOÇYİĞİT Sinan, KAYA Halil İbrahim, GENÇDOĞAN Başaran, Okul öncesi öğretmenlerinin okuma-yazma etkinliklerini uygulamaya ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 2008.
- UREN Nicole, STAGNITTI Karen, Pretend play, social competence and involvement in children aged 5–7 years: The concurrent validity of the Child-Initiated Pretend Play Assessment, *Australian Occupational Therapy Journal*, 2009.
- WILSON Steven R., SABEE Christina M., *Handbook of Communication and Social Interaction Skills*, Lawrence Erlbaum Ass., 2003.
- YAĞMURLU Bilge, DURGEL Elif, Çocuklarda olumlu sosyal davranışların gelişimi, *Çoluk Çocuk Dergisi* June, 6–8, 2007.

YAŞAR EKİCİ Fatma, Okul öncesi eğitime devam eden çocukların sosyal becerileri ile aile özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 2015.

YILDIRIM DOĞRU, S. Sunay, KAYILI Gökhan, ALABAY Erhan, KUŞÇU Özden, SARIKAYA Ayşegül, Ailesinde Engelli Birey Bulunan Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Becerileri ve Problem Davranışlarının İncelenmesi, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 14 (2), 2013.

YILDIZ Esra, ERCİ Behice, Anne Baba Tutumları İle Adolesan Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Düzce Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 2011.

YÜKÇÜ Şuheda Bozkurt, DEMİRCİOĞLU Haktan, Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal problem çözme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 2017, s.216-238.

TEZLER

AKFIRAT Fatma, Yaratıcı dramının işitme engellilerin sosyal becerilerinin gelişimine etkisi, Ankara Üniversitesi S.B.E., Ankara, 2004, (**Yayımlanmış Doktora Tezi**).

AKTAŞ ÖZKAFACI Aysun, Annenin çocuk yetiştirme tutumu ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

ALTINAY Derya, Çalışan ve Çalışmayan Annelerin Başa Çıkma Tutumları ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki Farklılıkların İncelenmesi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul, 2012, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

CANDEMİR Filiz, Anne-baba tutumlarının çocuktaki benlik kavramı üzerine etkisi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2000, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

DURMUŞ Reyhan, 3-6 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerin kişilik özellikleri ile anne-baba tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

- DURUALP Ender, Altı Yaşındaki Çocukların Sosyal Becerilerine Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2009, **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**.
- EKİNCİ VURAL Deniz, Okul Öncesi Eğitim Programındaki Duyuşsal ve Sosyal Becerileri Yönelik Hedeflere Uygun Olarak Hazırlanan Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitim Programının Çocuklarda Sosyal Becerilerin Gelişimine Etkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006, **(Doktora Tezi)**.
- IŞIK Baran, Ailenin Örgütsel ve Yapısal Niteliğinin 60-72 Aylık Çocukların Sosyal-Duygusal Uyum Düzeyine Etkisi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2006, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.
- JAMYANG-TSHERING Kalsang, Social competence in preschoolers: an evaluation of the psychometric properties of the preschool Social Skills Rating System (SSRS), Education, Pace University, USA, 2004, **(Yayımlanmamış Doktora Tezi)**.
- KARABULUT DEMİR Evren, Ebeveyn Tutum Ölçeği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2007, **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**.
- KING, R., Classroom-Based Social Skills Training as Primary Prevention in Kindergarten: Teacher Ratings of Social Functioning, University of Missouri, ABD, 2000, **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**.
- ÖĞRETİR Ayşe, Alt ve Üst Sosyo- Ekonomik Düzeydeki 6 Yaş Çocuklarının Sosyal Oyun Davranışlarıyla Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1999, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.
- ÖZBEY Saide, Sosyal Beceri Ölçeğinin (PKBS-2) Geçerlik Güvenirlik Çalışması ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2009, **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**.
- SARI Elif, Anasınıfına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocukların, Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının, Çocuğun Sosyal Uyum Ve Becerilerine Etkisinin İncelenmesi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2007, **(Yüksek Lisans Tezi)**.

ULUYURT Fazilet, Bazı Değişkenlere Göre Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5 – 6 Yaş Grubu Çocuklarının Akran İlişkileri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2012, (**Yayımlanmış Doktora Tezi**).

UZ BAŞ Aslı, İlköğretim 4. ve 5. Sınıflarda Okuyan Öğrencilerin Sosyal Becerileri ve Okul Uyumu ile Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2003, (**Yayımlanmış Doktora Tezi**).

YENER Pınar, Okul öncesi eğitim alan 60 ay ve üzeri çocukların sosyal beceri düzeyleri ile annelerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2014, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Sizi klinik psikoloji yüksek lisans öğrencisi Fethiye Ceren Kara tarafından Yrd.Doç.Dr.Onur Okan Demirci danışmanlığında yürütülen "3-6 yaş çocukların sosyal beceri düzeyleri ile annelerinin ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi" başlıklı tez araştırmasına davet etmekteyim. Bu araştırma, yüksek lisans bitirme tezi için, annelerin ebeveynlik tutumları ile çocukların sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek adına tarafımdan yürütülmektedir. Araştırmada sizden tahminen 30 dakika ayırmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya **fethiyecerenkara@gmail.com** e-posta adresi ile ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının onayı: ()

(Katıldığınızı takdirde, lütfen parantezin içine X koyunuz.)

Demografik Bilgi Formu**Araştırmaya katılan annenin;**

1. Yaşı:

2. Çalışma Durumu: Çalışıyor () Çalışmıyor ()

3. Eğitim Durumu: İlkokul () Ortaokul () Lise ()

Üniversite () Yüksek Lisans () Doktora ()

4. Evlilik Durumu: Birlikte () Ayrı () Boşanmış-Vefat ()

5. Daha önce psikiyatrik bir tanı aldınız mı? Evet () Hayır ()

6. Daha önce psikiyatrik bir ilaç kullandınız mı? Evet () Hayır ()

7. Ailenin Toplam Aylık Geliri: 0-1604 ()

1604-3000 ()

3000-5000 ()

5000'den fazla ()

Araştırmaya katılan çocuğun;

8. Kardeş Sayısı: Tek çocuk () 2 kardeş () 3 kardeş () 4 ve daha fazla kardeş ()

9. Doğum Sırası: İlk çocuk () 2. çocuk () 3. çocuk () 4. veya daha sonra ()

10. Çocuk, herhangi bir eğitim programına katılıyor mu?

Evet ()

Hayır ()

**OKUL ÖNCESİ SOSYAL BECERİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ-OSBED
ANNE-BABA FORMU**

BÖLÜM 1: KİŞİSEL BİLGİLER

1. Çocuğun Adı-Soyadı:

2. Çocuğun Doğum Tarihi: _____ // _____
(gün) (ay) (yıl)

3. Çocuğun cinsiyeti: () Kız () Erkek

AÇIKLAMA: Aşağıda 36-72 aylık çocuklar için oluşturulan sosyal beceri listesi yer almaktadır. Lütfen, farklı durumlardaki gözlemlerinize dayanarak çocuğunuzun her bir davranışı ne derece iyi kullandığını, beşli derecelendirme ölçeğinde uygun gördüğünüz seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

- 1 Bu beceriyi kullanmada **hemen hemen** hiç iyi değil
- 2 Bu beceriyi kullanmada **nadiren** iyi
- 3 Bu beceriyi kullanmada **bazen** iyi bazen de iyi değil
- 4 Bu beceriyi kullanmada **çoğu zaman** iyi
- 5 Bu beceriyi kullanmada **hemen hemen her zaman** iyi

BÖLÜM 2: SOSYAL BECERİLER

	Hemen Hemen Hiç	Nadiren	Bazen	Çoğu Zaman	Hemen Hemen Her Zaman
I. BAŞLANGIÇ BECERİLERİ (1-12)					
01. Selamlaşma: Farklı ortamlarda başkalarıyla karşılaştığında sözle ya da bedeniyle selam verir mi?	1	2	3	4	5
02. Akranlarına ismiyle hitap etme: Akranlarıyla konuşurken isimleriyle hitap eder mi?	1	2	3	4	5
03. Kendini tanıtmaya: Yeni tanıştığı insanlara kendini tanıtır mı?	1	2	3	4	5
04. Anlaşılır bir ses tonu ile konuşma: Konuşurken anlaşılır bir ses tonu kullanır mı?	1	2	3	4	5
05. Başkalarını tanıtmaya: Yanındaki insanları gerektiğinde başkalarına tanıtır mı?	1	2	3	4	5
06. Teşekkür etme: Kendisine bir iyilik yapıldığında, bir hediye verildiğinde veya iltifat edildiğinde karşısındakine teşekkür eder ya da başka bir sözle vefasını gösterir mi?	1	2	3	4	5
07. İzin isteme: Gerektiği durumlarda bir işi yapmadan önce anne baba, öğretmen ya da diğer yetişkinler ve arkadaşlarından izin ister mi?	1	2	3	4	5
08. Özür dileme: Yanlış bir davranış yaptığında muhatabı olan kişilerden özür diler mi?	1	2	3	4	5
09. Yardım isteme: İhtiyaç duyduğunda, yardım edebilecek kişilerden uygun bir yolla yardım ister mi?	1	2	3	4	5
10. Vedalaşma: Bulunduğu ortamdan ayrılırken orada bulunan akranlarına ve diğer kişilere günün zamanına uygun veda sözcükleri (hoşça kal, iyi geceler, allahaısmarladık vb.) kullanır mı?	1	2	3	4	5
11. Soru sorma: Merak ettiği bir konuda uygun soru ifadesi ve ses tonuyla soru sorar mı?	1	2	3	4	5
12. Duyularını ifade etme: Ne hissettiğini sözel olarak ifade eder mi?	1	2	3	4	5
II. AKADEMİK DESTEK BECERİLERİ (13-24)					
13. Dinleme: Başkaları konuştuğunda dinliyor mu? (Dinlediği kişiyle göz teması kurarak sözünü kesmeden, jest ve mimikleriyle dinlediğini belli ediyor mu?)	1	2	3	4	5
14. Soruya cevap verme: Kendisine bir soru yöneltildiğinde uygun bir üslupla açıklamaya çalışır mı?	1	2	3	4	5

	Hemen Hemen Hic	Nadiren	Bazen	Çoğu Zaman	Hemen Hemen Her Zaman
15. Yönergelere uyma: Verilen yönergeleri anlar ve yönerge doğrultusunda davranışlar gösterir mi?	1	2	3	4	5
16. Alternatif çözümler üretebilme: Var olan bir probleme ilişkin farklı çözüm yolları önerebilir mi?	1	2	3	4	5
17. Başladığı etkinliği sonlandırma: Başladığı bir işi bitirene kadar kararlı bir şekilde devam eder mi?	1	2	3	4	5
18. Kendini meşgul etme: Kendisini oyalayacak etkinlikler bulup kendi kendine zaman geçirebilir mi?	1	2	3	4	5
19. Amaca ulaşmak için çaba gösterme: Belirlenen amaca ulaşmak için gerekli davranışlarda bulunur mu?	1	2	3	4	5
20. Uygun zamanda söze girme: Söze girmek için uygun zamanı bekleyip söze girer mi?	1	2	3	4	5
21. Söz alma: Söz almak istediği zaman nazik bir ifade ya da beden dilini kullanarak söz ister mi?	1	2	3	4	5
22. Düşüncelerini ifade etme: Düşüncelerini sözel yollarla ifade eder mi?	1	2	3	4	5
23. Eleştiri yapma: Kırıcı olmadan nazik ifadelerle eleştiri yapar mı?	1	2	3	4	5
24. Eleştiriye açık olma: Kendisine yönelik eleştirileri kızmadan sabırla dinler mi?	1	2	3	4	5
III. ARKADAŞLIK BECERİLERİ (25-37)					
25. Arkadaşlarının duygularını anlama: Arkadaşlarının konuşmalarından onların üzüntülü ya da sevinçli gibi hangi duygulara sahip olduklarını anlar mı?	1	2	3	4	5
26. Başkalarının haklarını koruma: Arkadaşlarının haklarını korumak için çaba harcar mı?	1	2	3	4	5
27. Arkadaşlarının fikirlerine uygun tepki verme: Arkadaşları farklı fikirler beyan ettiğinde, beyan edilen görüşe katılıp katılmadığını söze ya da beden diliyle nazik bir şekilde ifade eder mi?	1	2	3	4	5
28. Arkadaşlarıyla işbirliği yapma: İhtiyaç olduğunda arkadaşlarıyla işbirliği yapar mı?	1	2	3	4	5
29. Arkadaşlarını takdir edebilme: Arkadaşlarının takdir edilecek davranışlarını takdir eder mi?	1	2	3	4	5
30. Akran gruplarına katılma: Uygun yolları kullanarak devam etmekte olan bir aktivite ya da gruba katılır mı?	1	2	3	4	5
31. Sırasını bekleme: Sıra beklemesini gerektiren durumlarda kendi sırasının gelmesini bekler mi?	1	2	3	4	5
32. Paylaşma: Oyuncaklarını ya da materyallerini arkadaşlarıyla paylaşır mı?	1	2	3	4	5
33. Yardım önerme: Arkadaşları yardıma ihtiyaç duyduğunda ya da açıkça yardım istediklerinde yardım önerir mi?	1	2	3	4	5
34. Oyuna davet etme: Arkadaşlarını oyuna davet eder mi?	1	2	3	4	5

	Hemen Hemen Hiç	Nadiren	Bazen	Çoğu Zaman	Hemen Hemen Her Zaman
35. Oyunun sonuçlarını kabul etme: Oyunun sonucuna ilişkin duygu ve düşüncelerini sakın bir şekilde söyler mi?	1	2	3	4	5
36. Oyunun kurallarına uyma: Oyun oynarken oyunun gerektirdiği kurallara uyar mı?	1	2	3	4	5
37. Arkadaşlarının duygularına uygun tepki verme: Arkadaşlarının içinde bulunduğu duygu durumuna (sevinçli, hüzünlü, kızgın vb.) göre uygun tepkiler verir mi?	1	2	3	4	5
IV. DUYGULARINI YÖNETME BECERİLERİ (38-49)					
38. Duygularını başkalarını rahatsız etmeden gösterme: Duygularını, başkalarını fiziksel ya da sözel olarak rahatsız etmeden gösterir mi?	1	2	3	4	5
39. Engellenme durumuyla baş etme: Engellendiğinde sakın kalarak durumu kabul eder mi?	1	2	3	4	5
40. Hatalarıyla baş etme: Hata yaptığını kabul eder, söyler ve hatasını telafi edecek alternatif çözüm yolları arar mı?	1	2	3	4	5
41. Başkalarının duygularını anlama: Başkalarının jestlerinden, mimiklerinden ya da konuşmalarından neler hissettiğini anlar mı?	1	2	3	4	5
42. Baskı altında sakın kalma: Kendini baskı altında hissettiğinde duygularını kontrol edip sakın kalır mı?	1	2	3	4	5
43. Alay etmeyle baş etme: Kendisiyle alay edildiğinde, duygusunu ifade ederek ya da görmezden gelerek alay etme durumuyla baş eder mi?	1	2	3	4	5
44. Hayır cevabını kullanma: Yapmak istemediği durumları nedenleriyle ifade ederek karşısındakini kırmadan hayır der mi?	1	2	3	4	5
45. İsteğini erteleme: İsteğinin ertelenmesi gerektiği durumlarda sakince bekler mi?	1	2	3	4	5
46. Tepki vermeden önce düşünme: Tepki vermeden önce sonuçları hakkında düşünerek ona göre tepki verir mi?	1	2	3	4	5
47. Hayır cevabını kabul etme: Kendisine hayır cevabı verildiğinde ısrar etmeden kabullenir mi?	1	2	3	4	5
48. Hakkını koruma: Hakkını başkalarına zarar vermeden korur mu?	1	2	3	4	5
49. Kendiliğinden çözülecek sorunları görmezden gelme: Müdahale etmeden çözülebilecek sorunları tepki vermeden bekleyebilir mi?	1	2	3	4	5

Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)

Cümleleri okuduktan sonra o ifadenin size ne kadar uyduğunu aşağıdaki 5 seçenektan birinin altındaki kutucuğa işaret koyarak belirtiniz. Örneğin, okuduğunuz ifade size tamamiyle uyuyorsa "**her zaman böyledir**" seçeneğini, size çoğunlukla uyuyorsa "**çoğu zaman böyledir**" seçeneğini, bazen uyuyorsa "**bazen böyledir**" seçeneğini, size çok az uyuyorsa "**nadiren böyledir**" seçeneğini ya da size hiç uyuyorsa, "**hiçbir zaman böyle değildir**" seçeneğini işaretleyebilirsiniz. Bu ifadelerde doğru veya yanlış yoktur, sadece size uyan seçeneği işaretlemeniz gerekiyor. Araştırma için, bütün soruların cevaplandırılması çok önemlidir. Bu nedenle, bazı ifadeler size benzer gelse de lütfen hepsini mutlaka cevaplandırınız. 2-6 yaş arasında birden fazla çocuğunuz varsa, lütfen soruları çocuklardan **sadece birisi** için cevaplandırınız.

		5	4	3	2	1
		Her zaman böyledir	Çoğu zaman böyledir	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Hiçbir zaman böyle değildir
	CÜMLELER					
1	Ben bir başkasıyla konuşurken çocuğumun araya girmesine izin veririm.					
2	Çocuğumun kendine özgü bir bakış açısı olduğunu kabul ederim.					
3	Çocuğumla aynı fikirde olmadığımız zaman, benim fikirlerimi kabul etmesi için onu zorlarım.					
4	Çocuğumu, hayatın ufak tefek güçlüklerinden korurum.					
5	Çocuğuma bağımsız olmayı öğrenmesi konusunda yardımcı olurum.					
6	Çocuğuma, kurallara neden uyması gerektiğini açıklarım.					
7	Çocuğuma yaptığı şeyin önemli olduğunu hissettiririm.					
8	Çocuğumu, kendisi için yorucu olabilecek işlerden korurum.					
9	Çocuğum söz dinlemediğinde ona vururum.					
10	Çocuğumun iyi ve kötü davranışı karşısında neler hissettiğimi ona açıklarım.					
11	Çocuğumu yola getirmek için onu azarlarım.					
12	Çocuğuma karşı koruyucu davranırım.					
13	Çocuğum iyi davrandığında onu överim.					
14	Çocuğumun kişisel görüşlerine saygı gösteririm.					
15	Çocuğumu bir şeyleri kendi başına yapması konusunda cesaretlendiririm.					
16	Arkadaşları çocuğuma sataştığı zaman onu korurum.					
17	Çocuğumun başkaları konuşurken araya girmesine izin veririm.					
18	Çocuğumun cinsel konularda sorduğu soruları anlayacağı bir dilde doğru olarak cevaplarım.					
19	Çocuğum yanlış bir şekilde davrandığında ona bağırırım.					
20	Ebeveynlik konusunda bir yanlış yaptığımda çocuğumdan özür dilerim.					
21	Çocuğumu, kendisi için zor olabilecek işlerden korurum.					

		5	4	3	2	1
		Her zaman böyledir	Çoğu zaman böyledir	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Hiçbir zaman böyle değildir
	CÜMLELER					
22	Çocuğumun hastalanmasından endişe ederim.					
23	Çocuğumun duygularını serbestçe ifade etmesine izin veririm.					
24	Çocuğumun istediği saatte uyumasına izin veririm.					
25	Çocuğum yanlış davrandığında, bunun neden yanlış olduğunu ona açıklarım.					
26	Çocuğuma kızdığımında çocuğumu cezalandırırım.					
27	Fiziksel cezayı, çocuğumu disipline sokmanın bir yolu olarak kullanırım.					
28	Çocuğumun hayal kırıklığına uğramaması için elimden geleni yaparım.					
29	Çocuğumun büyüdükçe yeni şeyler denemeyi göze alması gerektiğine inanırım.					
30	Çocuğumun her şeyi yapmasına izin veririm.					
31	Çocuğumun yanlış davranışını görmezden gelirim.					
32	Çocuğumu başka çocuklarla kıyaslarım.					
33	Çocuğumun şımarıklıklarına göz yumarım.					
34	Çocuğumu şımartırım.					
35	Çocuğuma karşı çabuk öfkelenirim.					
36	Çocuğum bana bir şey anlatırken sözünü kesmeden dinlerim.					
37	Çocuğuma bir şey alırken onun da fikrini alırım.					
38	Çocuğumla her konuyu konuşabilirim.					
39	Çocuğuma karşı sabırsızım.					
40	En ufak bir hatasında, çocuğumu cezalandırırım.					
41	Çocuğum için hemen hemen bütün eğlencelerimden fedakarlık ederim.					
42	Çocuğumun kendi başına becerebileceği şeyleri denemesi için ona fırsat tanırım.					
43	Çocuğuma bana sormaksızın şahsi eşyalarımın herhangi birini alıp kullanmasına izin veririm.					
44	Evimizde hangi televizyon programının izleneceği, çocuğumun isteğine göre belirlenir.					
45	Çocuğumu yapabileceğinden fazlasını yapması için zorlarım.					
46	Çocuğumu, onun cesaretini kırabilecek zor işlerden uzak tutarım.					

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURUL BAŞKANLIĞI

ETİK KURULU KARAR ÖRNEĞİ

TOPLANTI TARİHİ : 14.02.2019
TOPLANTI SAYISI : 2019-3

KARAR NO:2019-3-9 : Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Fethiye Ceren KARA'nın "3-6 Yaş Çocukların Sosyal Beceri Düzeyleri İle Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu tezi hakkında yapacağı anket sorularının, etik kurallara uygun olup olmadığını tespit etmek üzere, Etik Kurulumuzun 13.12.2018 tarih ve 2018-23 sayılı toplantısında, İGÜ Etik Kurul Yönergesinin 12(1) maddesine göre değerlendirme yapmak üzere görevlendirilen öğretim elemanlarının raporları incelenmiş olup, ilgili çalışmada yer alan bilimsel araştırmanın etik kurallara uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

ASLI GIBİDİR

Prof.Dr.Nuri KURUOĞLU
Rektör Yardımcısı